MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti:

MIKSZÁTH KÁLMÁN

51

Mikszáth Kálmán

A beszélő köntös

A gavallérok

MAGYAR REGÉNYIRÓK

KÉPES KIADÁSA

Szerkeszti és bevezetésekkel ellátja

MIKSZÁTH KÁLMÁN

51. KÖTET

A BESZÉLŐ KÖNTÖS

*

A GAVALLÉROK

Irta

MIKSZÁTH KÁLMÁN

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1907

R. H. N. fec.

Mikszáth Kálmán

A BESZÉLŐ KÖNTÖS

REGÉNY

*

A GAVALLÉROK

ELBESZÉLÉS

IRTA

MIKSZÁTH KÁLMÁN

NEOGRÁDY ANTAL RAJZAIVAL

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda
1907

Révai Testvérek tulajdona.

Franklin-Társulat nyomdája.

A BESZÉLŐ KÖNTÖS

Első kiadása megjelent 1889-ben.

ELSŐ FEJEZET.

(Gonosz praktikák. Papoknak az ő nagy kapósságuk.)

Bolondok azok a városok, melyek arról panaszkodnak: «sokat szenvedtünk; nálunk száz vagy kétszáz évig lakott a török».

Azok a helyek szenvedtek igazán, a hol se török nem lakott, se labancz, se kurucz, s a magok emberségéből éldegéltek, mint például Kecskemét; mert a hol a hadviselő felekből ott tartózkodék az egyik, ott csak az egyik dominált, sarczolt s a többiek oda se mertek szagolni, de a hol az egyik sem lakott, oda mind a három eljárt epret szedni.

Egy nap a budai pasának szottyant kedve egy kis élésre vagy pénzre: Nosza fiam, Dervis bég, irj a kecskeméti birónak!»

S ment nyomban a levél, melynek ékes stylusából nem hiányzott a «Fejetekkel jádzotok».

De nem másként járt el a szolnoki Muszta bég, zsákmányolván Czeglédet, Kőröst, Kecskemétet és a környékes falvakat. Minden áldott héten vetett ki rájok terheket, írván: «Ez úri levelet szerrül-szerre minden városba, faluba lóháton hordozzátok, különben ne cselekedjetek.»

Számot tartott a jómódú városokra vitézlő Koháry Imre uram ő kegyelme is, ki a császáriak részéről Szécsényből oszt vala rendeleteket, sőt a gácsi szolgabiró, nemzetes Darvas János uram ő kegyelme se volt rest, rájok üzenni, ha a kuruczoknak kellett valami. S azoknak bizony mindég kellett.

Ehhez járultak a szerte csatangoló tatár hadak, a kalgai szultán emberei és a különböző portyázó csapatok, melyek a saját szakállukra dolgoztak. Tessék ezekkel valamennyiökkel barátságos lábon élni!

Kecskeméten már akkor is híres vásárok estek. A mi a szemnek szép, a szájnak jó, azt mind halomra hordták ide török, német és magyar kereskedők a félországból s mindig szomorú vége lett a vásárnak, kivált a «kirakodónak», mert midőn épen javában folynék, felhő kerekedett a homokos úton, jött a kurucz, vagy a török, vagy egy labancz csapat, lecsapott mint a villám s megrakodva a legértékesebb holmival, köd előtte, köd utána, kámforrá vált.

A keserű kortyokat pediglen nyelhette a nemes város, mert ha a török rabolta ki a sátrakat, akkor a labanczok jöttek nagy kontóval a városra: fizesse

ki a kereskedők kárát, vagy különben kő kövön nem marad belőle, ha a labancz rabolt, az is mindegy volt a szegény kecskemétieknek, mert akkor a kuruczok és törökök követeltek kárpótlást az ő kereskedőik számára s ez majd mindég ráment ezer aranyra.

Hiába sóhajtozott Szücs János főbiró uram, kétségbeesve döfködvén botjával az anyaföldet.

— Honnan vegyük, honnan? Hiszen nem a körmöczi aranybánya ez itt alattunk, vitézlő uraim, hisz ez csak homok le egészen a pokolig.

Végre is lehetetlen volt tűrni, megtanácskozták a dolgot a nagyfejű emberek s felczihelődtek a nádorhoz, ki is Fekete Pál uram elbeszélése szerint nagyon elkedvetlenedett, mikor előadták, hogy egy kérésök lenne:

— Csak valami nagyot ne kivánjatok, mert nem adom meg.

— Annyira nem kivánunk nagyot, kegyelmes uram, hogy még azt is sokaljuk, a mink van.

— Valde bene, valde bene, — szólt közbe a palatinus mosolyogva.

— Azt kérjük kegyelmességedtől, vegye el a vásárainkat!

A nádor gondolkozott, köhécselt:

— Hm! Nem jó kormányzat, amici, olyas valamit elvenni az emberektől, a miből az elvevőnek semmi haszna.

De csak még is megjött nemsokára a rendelet

I. Leopoldtól, hogy a kecskeméti vásárok ezentúl nem lesznek meg.

Dühösek lettek erre a törökök és a kuruczok:

— Ezek a gaz czivisek a mellékjövedelmünktől fosztanak meg.

Hanem iszen voltak ötleteik nekik is s husvét előtt való fekete vasárnapon betört csapatával Kecskemétre a híres kurucz hadnagy, Csuda István uram, egyenest a Ferenczi-szerzet zárdájára rohanván, ráparancsolt vitézeire:

— Semmihez se nyuljatok, gyerekek, csak a gvárdiánt kell lefogni és magunkkal vinni, mert azt kiváltják.

A gvárdiánt, a kövér Brunó atyát megfogták, felültették egy öszvérre, mely a zárda kertjének volt hű munkása, czipelgetvén a vizes-hordós talyigát, s hogy az átkozódó, kapálózó szent férfiú le ne maradhasson a Buri hátáról (Burinak hitták az öszvért), szíjakkal, istrángokkal kötözték oda.

Nem számítottak rosszul. Nagy riadalom lett Kecskeméten a keresztény hívek között. Özvegy Fábián Pálné, a púpos Galgóczi Julianna és az elfonnyadt Bulki Klára, Litkei pater elnöklete alatt legott hozzáfogtak a váltságdíj gyűjtéséhez, házról-házra járván a perselyekkel.

— Váltsuk ki a szegény Brunó atyát. Gyönyörű prédikácziót tanult be a husvéti szent napra, azt nem szabad benne hagyni.

Száz arany gyűlt össze, azzal indultak el a kurucz tábort felkeresni, az asszonyok választottjai,

Porosznoki Gábor szenator, Babos János kurátor és Doma Gergely uram a kerékgyártó. Tarka kalandok és viszontagságok után végre faltalálták Csuda Istvánt, a ki mogorván förmedt rájok:

— Kendtek ugy-e a kecskemétiek? No mit akarnak?

— Eljöttünk érte! — szólt az ájtatos Babos, égre emelvén apró, szürke szemeit.

— Kiért? az öszvérért, vagy a gvárdiánért? — tréfálkozék a csalafinta eszű Csuda István.

— Mind a kettőért, ha meg bírunk egyezni, — vélte Porosznoki uram.

— A pap keveset ér, hanem az öszvérnek hasznát vesszük. A tábori dobot czipeli.

Tetszett a kecskemétieknek a hadnagy kijelentése, mert ha nem sokat ér a pap, akkor olcsón ideadják; helyeslőn bólintgattak a fejeikkel.

— Hát mennyiben volnánk a főtisztelendőre nézve?

— Három aranyért elvihetik.

Három emberünk összenézett, nagy mosolyogva, mintha mondanák: «olcsó, biz' isten olcsó». Porosznoki hirtelen hátrahajtotta ránczos gallérú kék köpönyegének egyik szárnyát s benyult a dolmányzsebbe előkeresni a három aranyat.

— Ehol ni! Fogja, hadnagy uram.

De a kurucz hadnagy kordialisan tolta el magától a szenátor tenyerét.

— A papot az öszvér hozta, most már a pap

is vigye az öszvért. Ez az igazság. Az öszvér nélkül nincs alku.

— Isten neki, — felelte a szenátor jókedvűen. — Mit adjunk az öszvér váltságdíjába?

— Annak a szabott ára, — ropogtatta meg Csuda a szavakat, — százkilenczvenhét darab arany.

A czivisekben meghült a vér, a tömzsi Babos meghökkenve pislantott a hadnagyra, nem tréfál-e, de biz annak roppant komoly most a hosszukás napbarnított ábrázata, (verje meg a ragya), sokkal derengőbb volt annak előtte; ám azért a kecskemétiek mégis megadták a módját.

— Volna-e lelke a hadnagy úrnak annyi pénzt elvenni egy öszvérért; négy arabs lónak az árát.

— Engedje vitézlő uram külön a tisztelendőt!

— Az öszvérért inkább eljövünk máskor — toldotta ki Babos.

Majd Doma Gergely uram vette át ujból a diplomacziai érintkezést, hogy azt mondja, az öszvért nem használhatják többé a tiszteletre méltó atyák, mert az öszvér immár olyan komprommittált egyéniség, a ki tábori szolgálatokat végzett egy protestáns szellemű hadcsapatban.

Legtöbb esze volt Porosznoki uramnak, mert ő rögtön átlátott a szitán, hogy a hadnagy kétszáz aranyat akar a gvárdiánért és az öszvér dolog egyszerű kedélyeskedés, minélfogva előkotorászta zsebéből a hagyományos harisnyát, megcsördítvén az aranyakat.

— Száz darab hiánytalanul; se égen, se földön több. Vagy a pénzt viszszük haza, vagy a gvárdiánt. Kegyelmedtől függ, vitézlő uram.

— Nem lehet, — rázta ez a fejét makacsul.

— Gondolja meg, kegyelmed, — okvetlenkedék Babos, — hogy Krisztus Urunkat harmincz ezüst pénzért adták el. Hogyne volna hát elég Brunó atyáért száz arany?

— Ne bibliáskodjanak, — ripakodott rájok a kurucz hadnagy, mert igaz, hogy Krisztus Urunkat harmincz ezüst pénzért adták el, de hogy mennyiért váltotta volna meg a kereszténység a haláltól, azt kegyelmetek nem tudják.

Ilyen kötekedések közt alkudtak meg végre száz aranyban, a melyeket egyenkint nézegetett meg Csuda uram, nincsenek-e körülráspolyozva, megpengette, nem érzik-e hangjukon egy kis *erdélyi accentus* (ott akkoriban hamis pénzverők tanyáztak). Mikor aztán minden tisztára volt hozva, kiszolgáltatta a megcsappant tokájú Brunó atyát, kit nagy diadallal vitt most már a küldöttség hazafelé.

De nem sokáig volt örömük, mert a mint a szűkebb pátriához közeledtek, alig hogy elhagyták Nagy-Kőröst, melynek bogárhátú házai még látszottak az esti lila ködben, jobbról elővillant Kecskemét karcsú tornya, s egy közeledő porfelleg.

— Mi a kő lehet az? — tanakodtak embereink.

— Nyilván proczesszió jön elibünk.

— Lesz dikczió is reverendissime, persze lesz Nem ártana válaszra elkészülni.

Bruno atya szemeiben könnyek csillogtak.

— Szegény jó híveim szeretnek, rettenetesen szeretnek. Vajjon ki tartja az orácziót?

— Alkalmasint a szép szavú Litkei páter. Persze, persze. Hiszen már látom is. Ő az ott elől. Kutya legyek, ha nem ő.

Nem kellett kutyává lennie Doma Gergely uramnak, mert csakugyan Litkei páter volt: nagy karimájú kalapját, óriási termetét messziről föl lehetett ismerni, csak épen a kisérete nem volt proczessziós nép, hanem török katonák. — Az akasztófára való Ali Mirza aga vezette őket.

— Jó estét, — jó estét, — kiáltá, a mint ellovagolt utasaink mellett, — viszitek haza a papot, jó emberek. Mi is a magunkét.

Nevetett az aga, Jézus nevét kiáltozá Litkei szerzetes; Bruno atya a kendőjével integetett utána:

— Téged is kiváltunk, édes fiam.

S bizony első dolga volt hazaérve megindítani a gyűjtést. Özvegy Fábián Pálné, a púpos Galgóczi Juliánna és az elfonnyadt Bulki Klára ujra bejárták a könyörületes embereket:

— Ne hagyjuk a gaz pogány kezén pusztulni a szegény szerzetest. Mit gondolna rólunk a kereszténység?

A hol ez nem nyitotta meg az erszényt, Fábián Pálné hozzátette:

— S mit szólna hozzá Nagy-Kőrös?

De már erre minden kecskeméti lelkű ember kiszúrta a maga huszasát s Litkei szerzetes is hazakerült.

Hagyján, ha ezzel vége lett volna, de annyira divatba jött a papokkal való kereskedés, hogy valahányszor egy kis apró költségre szorult meg valamelyik csapatvezér, nyomban kiadta a rendeletet:

— Egy kecskeméti papra van szükségem! (Az már bizonyos summát jelentett a pénzpiaczon.)

Egy darabig csak kiváltogatták a jámbor czivisek, mígnem maga Szűcs János főbiró uram, restelvén a város ilyetén kizsákmányolását, útját vágta azzal a vallástalan kijelentéssel:

— Ha az Isten engedi a maga szolgáit, miért ne engednénk mi? Végre is a saját gazdájuk van első sorban hivatva.

Néhány szerzetes atya a nyakukon maradt, mire hirtelen leszállt a papok értéke zérusra s más portéka után néztek a hódító urak. Azokon lehetetlen volt kifogni.

Péter-Pál napján betörtek a szolnoki törökök s a templomból kijövő asszonyokból magukkal hurczolták a főbiró menyecske feleségét, valamint Doma Gergelyné asszonyomat.

Az egész város lázban volt. Ez már félig se tréfa, atyafiak! Mert a papokkal még csak megjárta a manipuláczió! Azokban nem történt semmi

kár, míg odavoltak. De az asszonyok, az egészen más! Teringette, az asszonyokkal nehezen megy az efféle! . . .

Szücs János annyira elkeseredett, hogy rögtön letette a főbiró tisztét s eladván egyik kőházát, Doma Gergelylyel asszonyaik után indultak. Szücs uram kétszáz aranyat adott az oldalbordácskáért, Doma Gergely azonban csak huszonöt aranyat kinált, ha az övét hazaeresztik, százat, ha ott tartják, de örökre — úgy hogy ő más asszonyt vehessen el. Zülfikar aga gondolkozott egy ideig, aztán szomorúan mondá:

— Csak vidd az asszonyi állatot, barátom!

Ez alatt páni félelem fogta el a kecskemétieket. A kuruczok is betörtek és a dúsgazdag Végh Tamás Vicza nevű hajadon leányát ragadták el egy lakodalomból, mikor ifjabb Nagy Mihálylyal a lötyögtetőt járta; épen javában forgatta, mártogatta a legény, s czifrázott, aprózta, resze-riszált a leányzó, mikor felpattant az ajtó s becsörtettek a Csuda uram huszárai. Mi lesz ebből, uram teremtőm? Az ágyas-házakból húzzák ki a becses fehérnépeket maholnap! A kalgai szultán váltig üzengeté, hogy a legszebb tíz asszonyra vásik a foga. A budai törökök is minden órán jöhetnek.

Bár még akkor nem zengett a kecskeméti lányokról az a játszi nóta: «a ki legény, innen hozzon menyecskét», azért már akkor is gyönyörűek voltak. Ezt még a kőrösi legények sem tagadták.

. . . épen javában forgatta, mártogatta a legény.

Mikszáth: A beszélő köntös. 12. lap.

Csöppet se csoda hát az általános kétségbeesés. Olyan volt a helyzet, mint a fekete posztóval bevont mesebeli városokban, hol a hétfejű sárkány rendre felfalja a szüzeket. Melyikre kerül a sor, ki következik most? Ez a bizonytalanság egy láthatatlan hurok volt, a melyet mindenki a nyaka környékén érzett. Tízszer megrettent naponként egy-egy kerekedő porfelhőtől, s ha éjjel zúgni kezdtek a Talfája erdő csenevész fái, abból is előrémlett a száguldó csapatok dübörgése: «Jaj, megint jönnek a portyázók!» Estende apró kezeiket összetették a nők s ájtatosan fohászkodának a város patronusához, Szent Miklós püspökhöz; hátha az tehetne valamit, azzal a kacskaringós bottal, melyet a város pecsétjén bamba képpel tart egy kecskefejbe szúrva.

(Gyanakszom, hogy sub clausula benne volt ezekben az imádságokban: «ha pediglen mégis az lenne az Isten rendelése, add uram, hogy inkább a Csuda huszárjai jőjjenek, mint a kutyafejű tatárok és a budai törökök».)

MÁSODIK FEJEZET.

(Uj fcőbiró. Uj környülállások.)

Az elkeseredés nőttön-nőtt. A város ügyei egyre rosszabbul néztek ki. A törvénykezés szünetelt, mióta a vásárokat eltörülték, mert nem volt honnan birákat fogni, pedig Kecskeméten a «*fogott birósság*» volt ususban. A vásárra jött idegenekből állították össze a törvényszéket.* Most pedig, hogy Szűcs János a főbirói pálczát letette, nem akadt, a ki utána nyuljon. Hiszen nem evett nadragulyát senki! Négy-öt rendeletet kapni napjában, csupa lehetetlen kivánságokkal, s azzal a nyájas postscriptummal: «mert különben karóba huzatom kegyelmedet» (a milyen bolond világ van, meg is cselekszik).

Az emberek hangosan zúgolódtak.

— Vagy költözködjünk ki innét, vagy haljunk meg itt, de így nem élhetünk.

* A fogott birák intézményét az érdekeltség kikerülése végett szerették az elődök.

— Csinálni kell valamit.

— De mit? A törököt csak nem verhetjük ki az országból mi magunk, ha a császár se bírja.

A mint ekkép tanácskoznának gondterhelten a szenátorok a városházán, egyszerre csak bekiált a nyitott ablakon egy hang:

— Már én pedig azt mondom, hallja kegyelmetek, hogy nem elkergetni kell a törököt, hanem ide hozni Kecskemétre.

A szenátorok mind fölnéztek:

— Ki az a vakmerő? ki beszél odakint?

— A Lestyák szabó fia!

— Hogy mer az a mi beszédünkbe belekotyogni — méltatlankodék Zaládi Márton (s intett a hajdunak). Csukja be kend az ablakot.

Porosznoki Gábor fölugrott, mintha valami villamos erő lökte volna fel.

— Én pedig azt mondom, nem kell elkergetni a fiatal embert, hanem ide kell hozni, hogy meghallgassuk.

A komoly városi atyák a fejeiket csóválták, de a legtekintélyesebb szenatornak nem mertek ellentmondani, csak Ágoston Kristóf duzzogott:

— Az apja is bolond ember, a fiú is az. Egy diáktól kérjünk consiliumot? Persze van neki, mert ő már kapott.

— Mit? — tudakolta a kiváncsi Kriston Ferencz.

— Consilium abeundit, hahaha. — Kicsapták Nagyváradról. Hadd adjon tanácsot igen is. Úgy se sok tekintélyünk van, hadd legyen még kevesebb.

Aztán elbeszélte, hogy az apja hőbölygős; egyik kereke hiányzik. Minap a derék Brunó atya elküldte hozzá a kabátját, hogy vegye ki belőle a zsírpecsétet. Ki is vette, de úgy, hogy a pecsétes helyeket kivágta ollóval. Szegény Brunó atyát jó hogy a guta nem ütötte meg.

Pintyő Gyuri, a hajdú, lelkendezve hozta be ez alatt a Lestyák-gyereket.

Csinos, szikár kamasz volt, olyan serte hajjal, mint egy kartácsoló kefe.

— Fiam — szólt hozzá nyájasan Porosznoki — az imént bekiáltottál valamit, a mi az én fülemet megütötte. Ne resteld bővebben kimagyarázni.

Lestyák Miska nem jött zavarba, világosan, értelmesen szőtte-fonta a szavait:

— Én bizony azt gondoltam, nemzetes urak, hogy a minő viszonyok közt a mi édes szülővárosunk van, nem sokat érnek a holt fermánok, irásbeli biztosítékok, százszor többet érne egy eleven bég, vagy legalább csausz, a ki köztünk lakván, igen sok apró kellemetlenséget elhárítana a fejünkről. Szabad város vagyunk, nemzetes urak, de szabadságunk lánczokból van kovácsolva. Keressünk magunknak egy zsarnokot, hogy megélhessünk!

A tanácsnokok összenéztek, ámultan, megbabonázva. Ilyen szép meleg szavakat rég nem hallottak, ilyen szép érczes hang még nem csengett ebben a teremben. Reggel óta ülnek itt tanácstalanul s

ime mintha váratlanul egy fáklya gyúlna ki a sötétben.

— Vivat! — kiáltá Puszta Máté — Ez aztán okos beszéd.

— Igaza van! — mondá az ősz Pató György, ezüst menteláncát megrázva — tiszta búzaszemet kapart ki a polyvából.

Porosznoki Gábor felkelt helyéről, oda járult Lestyák Miskához és megveregette a vállait.

— Voksod van fiú ezentúl — szólt ünnepélyesen. — Üljön le kegyelmed Lestyák Mihály uram közibünk. (Épen volt a zöld asztalnál egy üres szék: a Szűcs Jánosé.)

A lelkesedés tört ki erre. A magyar emberek szeretik a meglepő fordulatokat, s ez az volt. A város-atyák felugráltak kezet szorítani a kamasszal. Még Ágoston Kristóf is békülékenyen dörmögte Kriston Ferenczhez hajolvást:

— Csak az a kecske apja ne volna!

— Ugyan hagyja el kegyelmed — válaszolt Kriston uram kesernyésen. — Hisz a város czimerében is kecske mekeg.

— Jó, jó, de az apja még bocskoros tótnak jött be Kecskemétre.

— Épen nem látszik meg a gyereken.

Valóban mindenki olvashatta egy orvosi szakközlönyben nem rég, hogy ha egy fehér ember sebét (orvosi nyelven: bőrfolytonossági hiányát) egy szerecsen bőrével toldják ki, a kis fekete bőr-

darab lassanként megfehéredik a fehér emberen, és viszont a fehér bőr fekete lesz a szerecsen testén. Ez a proczessus folyik századok óta a nagy magyar városokban. Egy-egy idegen család teljesen beforr a magyar testbe, sőt még a szinét is fölveszi. Az öreg Lestyák szabó úgy néz ki fakó hajával, kerek fejével, mint egy ostyépka, míg Miska már tojásdad kemény arczával, melyen az agyafurtság látszik, dióbarna szemeivel, vékony bajszával igazi kún, a ki úgy venné ki magát e teremben, ha becsületes ruhában lenne s nem ingujjban, mint a falon függő ős szenátorok valamelyikének unokája.

Nagy lendülettel indult most meg a tanácskozás. Kimondták egy lélekkel, hogy Kecskemét ez idő szerinti politikája oda megy ki: minden áron törököt szerezni.

Majd új tárgyra tért át az «elől ülő» Poroszkoki:

— Hátra van még a főbirói szék betöltése. Boldog időkben jutalma ez a polgári virtusoknak. Az egész város részt vesz a választásban. De ma, midőn a főbirák egész sora martyromságot szenvedett, egyet karóba huzatott a budai szandzsák-basa, egy a konstantinápolyi Jedikulában senyvedt el bús rabságban, egyet a kuruczok szurkáltak agyon pikáikkal, a negyediknek a hitvesét rabolták el, ma, mondom, hősies önfeldozás a főbirói pálcza elvállalása s egy polgártársunkat sincs jogunk választás

útján odadobni a szerencsétlenség torkába. Mert kire adnák ma szavazatukat az egyesek! Arra-e, a kit sokra becsülnek? Lehetséges-e, hogy nem a közbizalom, hanem közgyülölet emelne a közügyek élére embereket? Én lehetségesnek tartom, nemzetes urak. (Zajos tetszés.)

— Igaz! Úgy van!

— Ily circumstantiák közt, miután a főbirónak a szenátorokból kell lennie, az az egy modus vivendi van, ha kegyelmetek közül önként vállalná valaki a főbirói tisztet . . .

Nyugtalanul indítá el tekintetét köröskörül. Templomi csönd honolt a teremben. A szenátorok meg se moczczantak.

— Senki? — kérdé elboruló homlokkal. Akkor hát a legvégső eszközhöz kell nyúlnunk, melyet akkor rendelnek ős szokásaink, ha valakinek végzetes kimenetelű feladatot kell a szenátorok közül vállalnia. Hozza be Pintyő az ólomládát!

A hajdu egy kis ólomládikát hozott be a szomszéd benyílóból, melynek mind a négy oldalán egy-egy halálfej volt, keresztbe tett kaszákkal, kiverve.

— Itt van a tizenkét koczka — szólt Porosznoki tompán s kigurította őket az asztal közepére, melynek zöld mezején pajkosan játszott, ugrált a beszűrődő őszi napsugár. — Egy fekete, tizenegy fehér! A ki a feketét húzza, az a főbiró.

A koczkákat ujra a ládába rakta vissza.

— De csak tizenegy szenátor van jelen, — szólt közbe Krizton uram reszketeg hangon — az egyik koczka fölösleges.

— Kivévén, ha Lestyák uram is húz.

— Ha voksa van, húznia is kell — vélte Zaládi uram — a jogok köpenyege kötelességekkel van megbélelve.

— Hadd húzzon! — döntték el egy értelemmel.

A Lestyák Miska szeme megcsillant, arcza kigyulladott.

— Bárcsak a feketét húznám; — gondolta magában.

Ezalatt a hajduk révén kiszivárgott a künn ácsorgó tömegbe a Miska esete; hogy ültek ott a szenátorok reggel óta megdermedt észszel, hogy jött Miska az ablak alá s üres tereferéjük alatt mint dobta közéjük a bölcsesség szikráját, mire fogta magát Porosznoki Gábor, behivatta az utczáról és odaültette a zöld asztalhoz a város vénei közé. Hallott már valaha valaki ilyen dolgot? De iszen Porosznoki Gábor mégis derék ember, a ki a bagoly csőrében is észreveszi a fényeset.

A nép élénken hullámzott az épület előtt. Néha egy-egy hang kivált a zsongásból: Éljen Lestyák Miska! Lássuk Lestyákot! Hallani akarjuk!

Fábiánné asszonyom egy nagy csoportnak magyarázta élénk mozdulatokkal, mintha köpülne.

— Megnyilatkozott az esze! Isten álmában adta tudtára, mit kelljen mondania, szegény városunkat

hogyan kell a gonosz pogánytól megmenteni. Hogy miért szemelte ki az isten épen őt, kérdezi kegyelmed Létasiné asszonyom. Mert ő szent felsége mindig a mesteremberek gyermekeivel dolgoztat. Krisztus urunk ácsmester fia volt, ez meg egy szabó mester fia. De ahol jön ni!

A szomszéd házikóból szapora léptekkel csörtetett elő Lestyák Mátyás uram, dühösen lógatva egyik kezében a rőföt, a másikban egy buzavirágszín mentét, melyen még ott voltak a férczek.

— Hol az a kölyök, hadd ütöm agyon! — kiáltozott hevesen. — Ide jött, itt kell lennie.

— Bent van a «szenatus»-ban.

— Kicsoda? A Miska? Hát hogy ment az oda? Előlem bujt el? Hanem iszen bevárom én, a míg kijön. Majd adok én annak az imposztornak. Pozdorjává töröm a gézengúzt. Odaadom neki a vasat ezelőtt egy órával, hogy melegítse meg, mert még ma haza kell vinnem ezt a mentét a halasi polgármesternek, a ki deputáczióba mégyen abban holnap Pest megyéhez *Nógrád megyébe.** Most aztán bekiáltok a konyhába: «Miska, hozd be már azt a vasat!» Hát se vas, se Miska. Ne pukkadjon meg aztán az ember mérgében?

Pártját fogta Miskának Katona Bálint, a szűrszabó.

— Nem lehet ám már az ilyen felnőtt legényt szabóinasnak befogni, vasalómelegítéssel kínozni.

* Pestmegye Füleken székelt.

— A saját portájáról itélkezzék kend — vágott vissza nyersen a szabó. Hát mit tegyek vele, ha nem való másra a sehonnai? Előbb-utóbb is felakasztják. Persze, mindig városi ügyek után hajkuráz. Majd adok én neked városi ügyeket! Kékre verem a gazembert!

— Abból ugyan semmi sem lesz! — szólt bele ujra Katona Bálint, a fiú mai nagy érdemére gondolva.

— Itt sülyedjek el, ha föl nem képelem.

Katona Bálint már éppen magyarázni akarta puhább anyagban dolgozó pályatársának, hogyan jutott be Miska a szenatusba, mikor nagy robajjal megnyilt a tanácsterem ablaka, a nemzetes Porosznoki Gábor uram kihajolt:

— Tiszteletre méltó népei Kecskemét városának! — szólt a tömeghez stentori hangon, mire síri csend állt be. — Jelentem kegyelmeteknek a tanács nevében, hogy e mai naptól számítva egy évre, a város főbirája törvényeink és szokásaink szerint, nemzetes, tiszteletreméltó és vitézlő Lestyák Mihály uram lett.

A meglepetés fölszisszenése nyisszant végig a tömött csoportokon. Az első száj hahotára nyílt talán: «hahaha», «Lestyák Mihály, hehehe!» Az első hang tán még így indult, de egy másik hanggal találkozott útközben, egy, meglehet szokásból elszabadult «éljen»-nel, minélfogva részint elakadt, megtompult, részint éljenné hegyesedett ki. És

utána a sok száz meg száz hang mind mind éljennek csatlakozott a kidomborodó, az uralmat magához ragadott első éljenhez, nagy, széles és hömpölygő kiáltássá dagadva a levegőben ... Ám ha az első «éljen» szerényebb és az első «hahaha» frissebb, akkor az éljen szakadt volna ketté és most a fellegverő ordítás úgy hangzanék, mint a mélységes pokol kaczaja: hahaha, hihihi. A «pigra massa» minél nagyobb, vaskosabb, annál könynyebb, mint egy lágy pehely, melyet az első fuvallat visz, visz a magasba, hemperget, himbál jobbra balra.

A harsogó éljenzésekre az utczák önteni kezdték a népeket. Mindenünnen kiváncsiak rohantak elő. Némelyek csáklyákkal, vizes vödrökkel: «Hol a tűz?» vagy pedig efféle kérdésekkel: «mi az? mi történt?»

A városház kapuja megnyilt s a szenátorok kettesével jöttek, közbül Lestyák Mihály.

— Jön! jön! — Rémítő tolongás támadt. Mindenki hozzá akart férkőzni.

Kevélyen, méltóságteljesen lépdelt, mintha nem is a régi lenne. A fiatalság pírja égett az arczán, szemeit mosolyogva hordozta meg a tömeg közt, a hogy illik a szerencse fiához. Két oldalt egy-egy hajdu aprózott mellette, magasra emelt pálczával, miként a római consulok lictorai. Ez volt a hatalom külső jelvénye Kecskeméten.

De rá is fért nemzetes bíró uramra, — mert egy

kicsit furcsán festett az ezüst gombos dolmányú tekintélyes szenátorok közt egy huszonkét éves suhancz, vedlett mellényben, ingujjban. Vagy hogy ezért volt ez érdekes látni való, a melyre ujjongásban tört ki a nép.

Az öreg Lestyák hol elhalaványodott, hol biborvörös lett.

— Istenem, Istenem, álmodom-e? És megdörzsölte apró szürke szemeit, vagy hogy talán az előszivárgó könycseppeket törülte el. Fogjon meg szomszéd!

Csakugyan összeesett volna, ha Katona Bálint fel nem tartja.

— No, most náspángolja már el kegyelmed a város főbiráját, ha olyan nagy potentát!

Nem felelt semmit, kezeiből erőtlenül hullott ki a rőf, szemeit behunyta, de a sötétben megérzé a főbíró közeledését, egyszerre hozzá ugrott, mint egy hörcsög és ráteríté a vasalatlan új mentét, melyen még a fehér czérnák, meg a krétavonalak is rajta voltak.

A tömeg ezt is élénk zsibbasztó tetszésrivalgással fogadta, csak Katona Bálint kurjantott fel tréfásan:

— Hollá, Mátyás bácsi! Miben megy most már a halasi polgármester Fülekre?

Az öreg szabó dölyfösen felelte:

— Menjen ő kelme szűrben. Kis ember ő arra, hogy én varrjak neki mentéket.

— *Egyetek, lakmározzatok!*

S ezzel mint egy öklelőző bika, utat vert magának a csoportosuláson, rohant egyenest haza, a házikója előtti kis kertbe, hol egy nagy körtefa lógatta kivánatosan rozsdapiros gyümölcseit; az alátámasztott hatalmas ágak kifelé csüngtek az útra. Mint az evet, oly gyorsan mászott fel egész a koronáig, s eszeveszetten elkezdte rázni a felső galyakat. A fölséges zamatú körték, az ő féltett kincsei sűrűn potyogtak a tömeg közé «czup, czup». Gyerekek, asszonyok összeröffentek és a gyümölcsre vetették magukat, mint mikor koronázáskor aranyakat hány szét a tárnokmester. Meglett férfiak is lehajoltak a guruló körte után.

— Egyetek, lakmározzatok! rikácsolta az öreg s rázta szilajan, egyre rázta a vén fát, míg csak egyetlen körte volt rajta.

... Így tartotta meg a fia installáczióját.

HARMADIK FEJEZET.

(Különös készülődések. Ágoston Kristóf követsége.)

A főbíró-választás első mámorát kialudták. Másnap, harmadnap kihült a közönség. «Mégis csak bolondság volt», mondogatták. «Valóságos farsangi tréfa!»

— Nevetségessé teszik a várost! — hánytorgatták némelyek.

— A szenátorok fifikája, hogy a saját bőrüket téli pihenésre eltehessék.

Itt-ott kipattant a boszúság, elszólta magát az irigység, rügyet eresztett egy-egy elejtett megjegyzésben az elégedetlenség. De a külső hatalmasságok siettek elismerni az új főbirót. Zülfikar aga nyájas levelet írt neki «a jól őrzött Szolnok várából», hogy egy nemes cselekedettel kezdhetné meg hivatalát, ha kiváltaná a nála lévő két szerzetest.

Csuda uram négy szekér kenyeret kért tőle elég barátságos hangon. Csak a budai kajmakám megbizott embere: Halil effendi, a ki oda jött Kecskemétre adóügyeket rendezni, orrolta meg a városházán, hogy egy szakáltalan ifjonczczal eresztik össze tanácskozni, mire a főbíró sarkon fordult, becsapta rá az ajtót, melyen egy pár percz mulva Pintyő hajdu nyitott be, egy vén kecskebakot vezetve kötélen.

— Mit akarsz itt ezzel az oktalan állattal, te hitetlen kutya?

— A főbíró uram parancsából hoztam, hogy ezzel tanácskozzék az úr, mert ennek van szakálla.

Tetszett Kecskeméten a «tromf», s Miska javára billent a serpenyő.

— Ember lesz belőle. Nem hagy magával paczkázni. Jól megleczkéztette az effendit. Még ilyen főbiránk sem volt.

Nagy figyelemmel kisérték azon túl: mi lesz belőle. De jutott is minden napra egy kis csemege a közvéleménynek.

Beszélték, hogy a főbíró magához hivatta «a finom kalapácsú» Balogh Jánost és a Brassóból ide szakadt híres ötvöst, Walter Venczel uramat: készítsenek egy karikás ostort, melynek színaranyból legyen a nyele, kirakva topázzal, smaragddal és más színt játszó drágakövekkel, valamint egy filigran fokost, ugyancsak aranyból a nyelét, ezüstből a baltáját. Éjnek a napot ne nézzék, hanem meg-

fordítva. Egy vagyonba kerül a két ékes szerszám. (Hát van a városnak az efféllékre pénze?)

A következő vasárnap a bíró és két szenátor bejárták a boltokat és mind megvették a nemzeti szinű pántlikát, aztán kihajtattak a város négy lován a Szikrára.

Szikra a Kecskemét Saharája. Egy tenger, homokból. Azóta már megfogták a faültető unokák, akkor még szabad volt a homok s futott, vándorolt, hömpölygött a végtelenbe megszakadozott hullámokban, tetszése szerint.

Köröskörül végtelen darabon sem víz, sem növény; a nap liliom színekben szórja verőfényét a milliárd apró homokszemekre, melyek mozognak, hömpölyögnek szemkápráztató gyorsaságban, mintha ezer meg ezer láthatatlan seprő dolgozna szüntelen, vagy hogy csak a napsugár mozog és ugrándoz rajtuk. Állatnak, élő teremtésnek semmi nyoma. Ez a föld nem lehet szülője még egy piczinyke ürgének sem. Mert ez a föld csak átutazóban van. Itt nem lehet odahaza senki, a hol maga a föld sincs odahaza. Egy ürge is szereti, ha lyukát elhagyja, hogy visszatalálhasson rá ... Ejh, ki próbálta itt megjelölni, ha csak egyetlen porhanyó dombot, a melyikre holnap rátalál? A buczkák odább sietnek, mint a nyugtalan utas. Föloszlanak, futnak és alakulnak ...

Mély halotti csönd van. Csak néha csattan egyet fent a légben a villás fecske, mely nem átal erre

röpülni. Messze, nagyon messze egy-egy vadkacsapár hápog. Ott valahol nádas van. Majd bölömbika huhhant erős durva hangján.

A nap, ha kél, egy homokbuczkából kapaszkodik fel, a lehajló égről lehunytakor megint egy homokbuczkába pottyan be. Egy fénylő vándorló homokbuczkának látszik a nap is, melynek arany porzója szétfrecseg a magasból a szürke-barnás, egyszínű világ fölött.

Soká, soká kell menni, míg végre feltör az ajkon önkéntelenül az örömkiáltás: «fű, fű!» Most már nem messze lehet a víz sem. Törpe füzek között kanyarog a regényes Tisza, a mi édes vízű folyamunk. Balról kis viskó fehérlik, a pusztabíró lakása. Dús legelők terülnek el mögötte, zúgó nádasokkal. Amott egy cserény, szemben vele megbarnult szárnyék, a hová a gulyák, ménesek jutnak «fedeletlen» hajlék alá.

A főbírót érdekelte a puszták élete; sorba nézegetett mindent. Aztán meghagyta a gulyásoknak, csikósoknak, hogy mához négy hétre virradóra száz, lombos szarvú fehér ökör legyen a városháza előtt és ötven szilaj csikó, a legszebb hibátlan ötven a ménesből, nemzeti pántlikával bevont sörénynyel; nemzeti szalagok csüggjenek le az ökrök szarváról is.

Ez az intézkedés sem maradt titokban, mihelyt hazaérkeztek a várostartó urak, s ha lettek volna már akkor ujságlapok Kecskeméten, entrefiletben

ritkított betükből hozta volna a felelős szerkesztő. Így csak a boros kancsók mellett találgatták a czivisek:

— Arany karikás, arany fokos, nemzeti pántlikás ökrök és csikók! Talán ide szegődik a király fia a nemes városhoz számadó-bojtárnak.

De még nagyobb lett a csodálkozás másnap, mikor Pintyő Gyurka nagy dobszó mellett kihirdette a főbb utczákon peneczilus hangján:

— Drum! Drum! Adatik tudtára azoknak: a kiket illet!

Itt rendesen pauzát szokott tartani a dobverő Gyurka, s lehajtá czékla alakú fejét féloldalt, mint egy bús lud, de olyan ügyesen, hogy a szája a dolmány belső zsebében levő lapos butykos csücséhez ért s jót húzván belőle, átnedvesedett gégével mennydörögve folytatá a főben járó részt:

— Miszerint a ki a török császár felesége akar lenni, vasárnapig a nemzetes főbíró uramnál jelentkezzék.

Bezzeg lett erre izgés-mozgás, nevetgélés Kecskeméten.

— Megbolondult a főbiró, vagy mi?

— Éretlen gyerek! — dohogtak sokan.

A benfentesek, a kik tudták, mi a czél, kétkedő mosolylyal rázták a fejöket: «Nem lészen foganatja».

A hivők ellenben csodálkozának és örültek a kitüntetés fölött: mert mégis csak szép az, hogy a

— *Drum! Drum! Adatik tudtára azoknak: a kiket illet!*

török császár Kecskemétről házasodik. Jó izlése van ő felségének. (No most beszélj már Nagy-Kőrös!)

Leányok és férjhezmenő özvegy menyecskék szörnyűküdve beszélték meg az érdekes ujságot. Csúfolódtak, évelődtek egymással csintalan beszédekkel öt napig a kutaknál, a kender-tillónál és a hol összejöttek.

A főbíróék terve, mint a csiga-biga, egyre kijebb nyujtogatta szarvacskáit. Híre jött, hogy a szultán, IV. Mahomet Budára érkezik, azt is beszélték széltében, neki viszik a száz ökröt és ötven csikót arany karikással, arany fokossal és az ajánlkozó fehér népekből neki választják ajándékul a szenátorok a négy legszebbet.

— Csak négyet, — villogott fel pajkosan a lekvárfőzésnél a szép Inokai Pálné; — szegény török császár!

— Hátha még azt tudnád, Borcsa hugom, — magyarázta Tóth Máté, — hogy otthon háromszázhatvanhat felesége van még.

— Sok dolga lehet, lelkem bátyám, — vág közbe a harmat eszű, szöszke Ugi Györgyné, — a míg reggelenként elpáholja őket.

— Bolond vagy, fiacskám; nem veri az a feleségeit, mint téged Ugi uram, nem is látja őket: azért van haromszázhatvanhat, hogy minden napra jusson egy.

(S pajkosan csettentett ő kelme a nyelvével.)

Éles asszonyi ész, az Ágoston Katáé, nyomban felfedezte a sok feleség közt a legszerencsétlenebbet.

— Hát annak mi jut szegénynek, a ki februárius huszonkilenczedikén van sorban, olyan esztendőben, mikor a februáriusnak huszonnyolcz a napja?

Ezt bizony nem tudta megmondani Tóth Máté sem, dohogott valamit, hogy «másforma kalendáriom van a töröknél», de ez nem gátolta, hogy meg ne induljon a pityergésig menő szánakozás a háromszázhatvanhatodik asszony felett (oh szegény, boldogtalan lélek). Majd a kiváncsiság kerekedett felül, kinek lesz vajjon szeme ajánlkozni? Ámbár nem volna bolondság, ha kitudódnék, melyik hát az a négy legszebb rózsa a kecskeméti virágos kertben? Kiket választana a magisztrátus?

Titokban sok hiú szívet tudom csiklandozott ingerlő gondolat. De a szemérem azt mondta: «csitt!»

Meg is nyúlt a főbíró ábrázata mihamar. Egész vasárnapig egyetlen halacska sem akadt a horgon.

Azaz, hogy ott járt Fábiánné asszonyom, kifestett szemöldökkel, ropogós szoknyában.

— Találja el, főbíró uram, miért jöttem? — szólt hamiskásan kacsintva.

— Talán adót jött fizetni?

— Ugyan menjen.

S csipkés szélű kendőjével kaczéran suhintott Lestyák felé.

— Talán panaszkodni jött valakire?

— Nem!

— Talán a papoknak gyüjtöget, — folytatá a főbíró csipősen.

Fábiánné búsan szegte le fejét és elhalóan nyögte:

— Ha ki nem találja, hiába mondanám.

Volt a hangjában valami fájdalmas lemondás, valami szívet facsaró melancholia.

— Micsoda! Csak tán nem ajánlkozni jött?

— Özvegy vagyok, — mondá szemérmetesen.

— Indoknak indok. Hm!

— A városért teszem, — folytatá fülig pirulva.

— De hát mit szól ehhez Brunó atya és Litkei páter? — morgott a főbíró félig boszúsan, félig nevetve — a kik kegyelmedet már majdnem szentté tették.

— Misét szolgáltatok a lelkemért. Lelkem az egyházé marad tovább is, testemet föláldozom a városomért.

— Szép, szép! Majd följegyzem a nevét.

Még egy pár pocsék pofa jelentkezett ezenkívül is. Nagy Panna, a czeglédi utczáról, özvegy Kemenesné, Bán Mária. Egy párt ki is kergetett a szobájából a főbíró. «Ejnye, takarodsz innen, te deszka, ki az ördögnek kellenél te?»

Egy szeplős leánynak ezt mondta haragosan:

— Nincs neked otthon tükröd?

— Nincs, nemzetes főbíró uram.

— No hát eredj, fiam, keress valahol egy dézsa vizet, nézd meg magad benne, s gyere vissza, ha van lelked.

Mind e részletek nagy derültséget keltettek a jól értesült körökben. Másnap, hétfőn, tanácsülés lévén, magok a szenátorok sem sajnáltak megereszteni egy kis csipősséget a sikertelen vállalkozás felett.

— Egy se alkalmas, — felelte Lestyák boszúsan.

— Nos, hát van-e már a kalitban valaki?

Porosznoki Gábor uram kedélyesen köhécselt.

— Elszámítottuk magunkat. Könnyebb volna a császárnak négy anyát találni Kecskeméten, mint négy odaliszkot.

— Én megtalálom a négy odaliszkot is, — szólt a főbíró határozottan.

Makacs és hajthatatlan volt abban, a mit egyszer eszébe vett.

— Bokréta nélkül nem mehetünk.

S ezzel odatolta a szenátoroknak a budai szandzsák pasa bizalmas levelét, a ki tudakozódására: milyen ajándék volna a fölséges szultánnak illendő, azt felelte keleti homályossággal:

«*Vigyetek neki lovat, fegyvert, pecsenyét és virágot!*»

Meg kell lenni a virágnak, punktum

Hiszen persze nem ajánlkozott eddig senki, mert nem volt még kitéve semmi csalétek. A török szultán ugyan nem az!

Ki rajong a török szultánért? Ha még valami tiszai gazdag deli molnár lenne, csinos testhez illő csukaszin dolmányban, hetyke rámás csizmákban

és ha hites feleséget keresne. De a török szultán! A kiről csak annyit tud a mifelénk való fehérnép, hogy a basák basája; s a basáról csak annyit tud: «török basa, nagy a hasa».

Hiszen a veréb se lépne be a tőrbe, a fehér lószőrből sodrott karikákba, ha nem volnának a szalma közt megszórva piroslő búzamaggal. Hiszen a kis egér se menne be a csapdába, ha nem fehérlenék ott ingerlőn, csalogatón a fehér hájdarabka. Ki kell a csalétket tenni a kecskeméti leányoknak is.

S mi lehet az a csalétek? Hát én Istenem, ugyan mi más, mint a — ruha. *Gyöngyök, szalagok, csipkék.* Ez is egy szentháromság, de a pokol szentháromsága. A Belzebubtól kezdve minden ördög bennük suhog, csörög; kiáltja az egyik: «gyere nézz meg», biztatja a másik: «próbálj fel engem!», susogja a harmadik: «kárhozz el értem!»

Lestyák Mihály ahhoz értő asszonyokat küldött szét, kit Szegedre, kit Budára a török kereskedőkhöz, vegyék össze a legszebb selyem-brokát szöveteket. Arany, ezüstvirágokkal átvert posztókat, finom blond-csipkéket, rubintos cserecséket, vakító násfákat drága fityegőkkel. De el ne felejtsék kegyelmetek asszonynéném a kösöntyüket sem. Jól megválogassák, mindent szem nem látta, fül nem hallotta pompában. Úgy legyen az eszük igazítva, mintha négy herczegleány bálba készülődnék s nekik kellene a portéka.

Maga az öreg Lestyák sem pihent; szekérre ült a fia megbizásából, bejárni a szomszédos nagyúri familiákat: a Vayakat, Fáyakat és a Báriusokat, a kiknek ő dolgozott (mert messze földön híres, remeklő szabó volt), hogy kölcsön kérje tőlük városi közczélra (hisz ők is mindnyájan birtokosok Kecskeméten) a ruhavarró frájláikat.

Mindenütt kegyesek voltak az úrasszonyok, «a város patronái». Mátyás mester egy szekér frajlával érkezhetett haza.

Mikor nagy ládákban a portéka is megérkezett, minden bámulatra méltó volt, megindult Lestyák Mátyás felügyelete alatt a lázas tevékenység éjjel-nappal. Csattogtak-kopogtak az ollók, gyüszük, csillogtak-villogtak a tűk s apránkint alakot kezdének ölteni a sok szögletes bársony- és selyemdarabkák. Ez itt egy kaczabáj, az ott egy rokolya. Ahol meg a pruszlik. (Oh be felséges kis jószág!) Amabból a fehér csipkéből ingváll formálódik; olyan lesz, mint a hab. Hát ez a tarajos bolondság ezer apró aranykarikából összetűzve? Az a főkötő. Mert a négy virágból hajadon lesz kettő, menyecske a másik kettő. Mondani sem kell tán, hogy a mennyi leány és asszony van, az mind ezekről a csodaruhákról beszélt nappal s álmodott éjjel.

Ilyen szép kerékvágásban lett volna már minden, ha tisztelendő Brunó gvárdián és Litkei páter bele nem okvetetlenkednek.

Ezeknek sehogy sem tetszett a terv, hogy Kecskeméten török hatóság legyen, ha csak egyetlen csausz is és azt a város maga kérje.

— A ki Jehova embere, ne kaczérkodjék Allahval. Mert a csélcsap szolgát az egyik Úr eltaszítja magától és a másik Úr föl nem veszi magához. Legyetek résen, Kecskemét istenfélő lakosai!

Fenekedtek, átkozódtak, lázító beszédeket tartottak az új főbíró ellen, ki a törökkel trafikál, neki akarván odajátszani szent Miklós püspök városát, a ki elviszi szűzeinket, eladja lelki üdvösségünket.

Jó száraz tapló a magyar szív; minden szikra fogja. Mindig több-több ember bőszült meg. A következő vasárnap nyugtalan csoportok verődtek össze a szent prédikáczió után a városháza előtt, fenyegető kézmozdulattal kiáltozva:

— Le a főbíróval! Le a szenátorokkal!

Kivált a katholikusok voltak erősen irritálva. A lutheránusok, kiknek magvető elei több mint száz év előtt jöttek be ide Csehországból és a Tolnáról ideszakadt kálomisták, kik ez időben egy csomóban elkülönözve laktak a temetőutczában, még tán szerették is egy kicsit a protestáns erdélyi fejedelmekkel pajtáskodó kontyosokat. A protestánsok előtt csak olyan furcsának látszik a turbán, mint a tiara.

Porosznoki és Ágoston uraimék izgatottan rontottak be a főbíróhoz:

— Nagy baj van. A nép háborog alant. Nem hallja kegyelmed?

— De hallom, — felelte közömbösen.

— Quid tunc? Letegyünk a tervünkről?

Miska gúnyosan nézett a szemök közé.

— Az a kérdés, rosszabb lett-e, mióta a gvárdián ellenzi?

— Nem lett rosszabb — szólt Porosznoki — de az eshetőségekkel számolnunk kell. Két hét alatt a két páter, kiknek nagy befolyása van a népre, kaszára, baltára kapatja a népet ellenünk.

— Az a kérdés, mi intézzük-e Kecskemét sorsát vagy az utcza? Én azt gondolom, mi intézzük. Úgy lesz hát elintézve, a mint elhatároztuk.

Annyi erélylyel, olyan keményen mondta ki e szavakat a fiatal főbiró, hogy még a vasjellemű Porosznokinak is imponált, csak Ágoston Kristóf szeretett volna szurkálózni.

— A makacsság nem mindig eszélyesség, főbíró uram. A baj megvan; az ellen tenni kell valamit, míg a nyakunkra nem nő.

— Hát iszen teszünk is. Kegyelmed egy félóra mulva lóra ül.

— Én?

— Titkos követségben megy, fontos ügyben.

— Hova?

— Üljenek le, nemzetes urak, de lakat a szájukra, mert a ki elárulja, a mit mondok, bűnperbe vonatom!

— Úgy beszél, mint egy diktátor — morgott a beteges Zaládi.

Ezalatt ugyanis egyenkint beszállingóztak az elöljárók, kikelt arczokkal, halványan: némelyiknek a rémület rítt ki szemeiből.

— Halljuk! Halljuk!

— Ágoston uram a kurucz sereget keresi fel, nevezetesen Csuda Istvánt.

— Azt a tolvajt? No iszen, majd adok én annak, csak kerüljön a szemem elé.

— Nem igen fogja azt bántani, hanem inkább nyájas parolaszó mellett megalkuszik vele, menynyiért volna hajlandó még egyszer elrabolni a gvárdiánt és Litkei pátert — de mindjárt ám. Erre a két emberre nincs egy ideig szükségünk.

A városatyák komoly ábrázata mosolyra derült; nem volt már sápadt egyik sem. Porosznoki uram vígan csapott tenyerével homlokára.

— No ez sem jutott volna eszembe. Helyes, okos! Kegyelmed született diplomata.

— A kényszerűség jó tanító, jobb néha a tapasztalásnál. A papok ellen nincs hatalmunk, sem el nem fogathatjuk őket, sem el nem tilthatjuk a szószéktől. Egyetlen szer van csak: Csuda István.

— Mennyit igérhetek? — kérdé jókedvvel a kifelé induló Ágoston.

— Olcsón megcsinálhatja, mert nincs most semmi dolga, azonfelül belevág a szakmájába. Igérje a felét annak, a mit kér.

Egy félóra mulva már ott verte a port az Ágoston pej kanczája a czeglédi úton s harmadnap este a jámbor szerzeteseket megkötözve vitték Csudáék épen arra . . . Ily foganatos volt az Ágoston Kristóf uram titkos követsége, melyet aztán holta napjáig nem győzött emlegetni nagy előszeretettel, mindig csillogóbban, regényesebben, aggastyán korában hetyke dicsekvéssel: «Hej, mikor én még plenipotentiás követ voltam a Thököly uram ő felsége udvaránál!»

NEGYEDIK FEJEZET.

(Négy rezedaszállal elindulnak vala.)

A papokat elvitték — a kecskeméti népforradalom elaludt s közeledett a nevezetes nap, mikor Budára indulnak az ajándékokkal — török császár elé.

A ruhák elkészültek s az utolsó három napon kitették a városházán közszemlére. No volt ott búcsújárás!

Pintyő hajdu őrizte a nagy asztalt, melyen ki voltak ingerlőn terítve. Úgy állt ott a vén Gyurka, mint egy Cherub, a lángpallos helyett fölemelt mogyorófapálczával.

Olyan szép volt az a sok «csiri-csári», hogy még ő is elandalodott rajtok.

— Nagy segítség az ilyen rongy asszonyábrázatnak!

A csinosabb nőszemélyeket meg biztatta némelykor; ez is a tisztéhez tartozott.

— Ugyan próbálja fel, galambom, ott a másik szobában.

És ki állott volna ellent? Volt-e szív, a melyik meg nem dobbant, tekintet, a melyik ott nem veszett? Az ezeregy éj minden ragyogása semmi se. Hány lányka topogott körül félénken, mint az őzike, elindítá szemeit szendén, de azok csakhamar kitágultak és világolni kezdtek, mint két lobogó mécs, lassu remegés fogta el tagjait, halántéka lüktetett s ilyenkor rászólt a hajdu: »Próbáld fel, húgocskám!» Biz az felpróbálta, még ha belehalt volna is.

És jaj, a ki egyszer felpróbálta! Két frájj font a hajába pompás szalagokat, derekát befűzték karcsura, arra adták fel a gyönyörüséges ingvállt, a pruszlikot, a meggyszínű selyemszoknyát, himzett ezüst félholdakkal, hát még a piros karmazsin csizmát a lábára, hát még a násfát, a szemvakító kincseket. «Uczu lelkem, most nézd meg magad!»

Erre aztán elhozták elébe a tükröt, a mire az fölsikitott az örömtől; egy mesebeli tündért látva benne.

S mikor nézné magát vágytól pihegve, ziháló mellel, a hiuságnak édes éhségével, eléje áll ismét a Cherub:

— No de elég volt, vetkezz le már — vagy pedig ha tetszik, járj örökké ilyen ruhában.

Ugyan melyiknek van ereje azt mondani: «Ka-

czaglak benneteket», kikapcsolni az igéző mellénykét, leoldozni a bámulatos szoknyácskákat, lehúzni a hetyke karmazsincsizmát, leszedegetni a tündöklő ékszereket és belebújni ismét régi ütött-kopott motyóiba?

Mind meg akarta próbálni, — egyik sem vetette le szívesen.

Még élemedettebb nőszemélyeket is majd kilelt a hideg; szerettek volna mérkőzni — biz Isten olyanok, a kiket Szegeden megégetnének.

Végre is be kellett hozni a tilalmat. Csak a szépek, árvák és szegények próbálhatták fel a ruhákat. Olyanok, a kik *jöbetnek*.

Pintyő bácsi nagyra vitte; ő határozta meg, ki az szép. — Párisnak csak egy arany almája volt, neki egy kosárral! Keresték is a protekczióját igéző mosolyokkal, sonkával, kalácscsal s egy boros kancsó is került innen-onnan. Mert nagy hivatal volt az. Ugyszólván csak később tudódott ki, mikor még tíz-húsz év mulva is rangot adott az asszonyoknak, ha elmondhatták: «Nem a gólya költött engem; rajta volt az én testemen is a *Lestyákék rubája*». Valóságos közmondás lett belőle.

Hát még akkor mindjárt melegében, képzelhetni, nem lehetett közömbös, kin volt, kin nem volt a ruha; ki találtatott hivatalosan szépnek s ki «alkalmatlannak». Sok égő keserves könny omlott ezért.

Nem akarom vádolni hivatali visszaéléssel az öreget sem, hogy megvesztegettette magát (nehéz

volna azt most kétszáz év után bizonyítani), de tény a mi tény, sok tapintatlanságot csinált. Ott van például a czigányleány esete.

Bejött a kis kormos, rongyokban, mezitláb, kóczosan, meglegeltette nagy szemeit a kincseken és a szája nyitva maradt és a nyitott szájából mint fényes keleti gyöngyök fehérlettek ki a fogai. (Az a vén mamlasz észre sem vette.)

Egész gyermek volt még, nyulánk bár, de erőteljes. Sokáig settenkedett, habozott, míg végre megszólította a hajdut:

— Hát nekem szabad-e?

Gyuri bácsi nagyot fujt előbb, majd méltatlankodva mordult rá:

— Minek a béka lábára patkó? Eredj a pokolba.

Mintha mindenik szó egy felhő lett volna s a leány arczára, homlokára ereszkednék, olyan szomorú lett. Még ezt a vadon nőtt mókust is megbabonázta a pipere. Elfordult, könnyezett és a könnyeket a könyökével törölgette.

Szerencse — vagy tán nem szerencse — épen bent volt a főbíró és megfigyelte bánatát. Kezével megérintette a vállát. Ijedten rezzent fel.

— Válassz a ruhák közül, öltözz fel!

Habozva nézett fel rá.

— Az nem engedi! (Pintyőre mutatott a megrándított félvállával.)

— De ha én engedem, a város főbírája.

Ránézett a könnyein keresztül nevetve.

— Te parancsolnál itt? Igazán?

— Pintyő — szólt a főbíró mosolyogva — vigye be a kis leány után a legszebb ruhát. Lássuk, mit lehet belőle csinálni.

Meg is láthatták azt egy negyed óra mulva. Mikor kilépett az öltözőszobából kimosakodva, felöltözve, a csodálkozás moraja hangzott.

Álom játéka-e vagy élőlény? Olyan volt, mint egy vakító szépségű királyleány. A cseresznyeszín selyem pruszlik tündér idomokat engedett sejtetni, a rokolya kecsesen kigyózott le a bokáig. Ajka túltett pirosságával a rubintos násfáján, kondor fekete varkocsa addig szaladt rajta lefelé, míg csak valamit talált belőle.

— Kinek a lánya vagy? — kérdé a főbíró elragadtatva.

— Az öreg Bürüé, a ki a «Nyalka halász»-nál szokott muzsikálni. (A «Nyalka halász» hirhedett csárda volt a tiszaparti tanyák között.)

— Mi a neved?

— Czinna.

— Velünk jössz Budára?

Vállat vont egykedvüen.

— Akkor tied marad a ruha.

— Megyek.

Így került elő a bokréta legszebb virágszála. A többi is könnyen. Csak ki kellett válogatni hozzá a sokból a legillőbb hármat. A lenhaju Bari Máriát ibolya szemével, ringó derekával, a délczeg, magas

Katona Magdolnát és a begyes, gömbölyű Pál Ágnest, csattanós piros arczával, feslő mályvarózsát. — Nem csókolt soha különbeket a szultán s nem énekelt meg ezeknél szebbeket Firduzi!

Indulhattak most már.

Vasárnap beállított a gulya, száz villás ökör, mindenik csinos vaskolomppal, pántlikás szarvval, beállított a ménes, ötven nyulánk csikó, mindenik kis ezüst csengővel. Felültek kettesével két szekérre a leányok, azaz hogy menyecske belőlük kettő; a *legbamisabb* két menyecske — mert csak annak adják ki magukat.

Majd fölkászmálódnak, molnár-kék ezüstcsattos köpenyeikben szenátor uraimék, a fürhéczes kocsikra. Az elsőbe a főbiró, Kriston Ferenczczel, a kocsisülésen befelé fordulva Inokai József. Egyik a ménest viszi, másik a gulyát. Ágoston uram, a ki a másik kocsin ül, követi voltából hirtelen virágkertésznek vedlett alá, — ilyen a politika! . . . Porosznoki Gábor a fegyvert viszi gyönyörű selyem tokban. A hatodik városházbeli, a kis pupos Imecs György, rosszul fest, de jól beszél törökül, tatárul; ennélfogva őt viszik «kenőembernek».

Az összegyült népek «éljen» riadása felhangzik; az itthon maradt asszonyok sietnek lekapni fejükről kendőiket, hogy lobogtathassák; a kocsisok megindítják lovaikat, a csikósok megcserdítik a karikást s megindul a fényes menet, muzsikaszó

. . . a csikósok megcserdítik a karikást.

mellett, mert a száz ökör kolompja kong-bong, az ötven csikó csengője csilingel . . .

Az út egyhangu, le sem irjuk. Az alföldön minden egyforma. A helységek, a városok, a határaik. A délibábos róna, melynek csak a mennybolt lehajlása vet véget, a tompa szürke talaj, melyből lila tónusokat csal ki a bágyadt őszi napsugár, egy mindenütt. Egyik határ úgy hasonlít a másik határhoz, mint egy rőf posztó a másikhoz, ha egyvégből vannak. Imitt-amott felbukkan egy-egy fanélküli magányos tanya, fehér házikó, kútgém. A községek végén kipeczkelt szárnyaikkal a szélmalmok — úgy tünnek fel az utasnak, mintha az előbbi faluból valók volnának.

Igazán mulatságos, hogy még a nagy alföldi városok is milyen egyformák valának. Mindeniknek volt egy olyan dolga, a mivel dicsekedett. Debreczen a kollegiumával, Szeged a Mátyás-templommal, Kecskemét a Szent-Miklóstoronynyal, melyen rajta volt jó pajtásságban a kálvinista kakas, a lutheránus csillag és katholikus kereszt; mindenik tudott felmutatni egy elhíresedett élelmiczikket, Debreczen a kolbászt, Kecskemét az almát, Szeged a paprikát. (Egyformán fejlődtek azóta is, mindenik megmutatván, mennyi telik tőle ész dolgában: Debreczennek Csokonai Vitéz Mihálya támadt, Szegednek Dugonits Andrása, Kecskemétnek Katona Józsefe.)

Hőseink tehát mentek-mendegéltek, míg végre

ott találták magukat a nagy hangyabolyban, Budavárban — hol legott dologhoz kellett látni, a hogy kinek-kinek ki volt osztva.

Az első szerep a «kenőemberé» a ki csak annyiban különbözik a kenőasszonytól, hogy nem zsírral kenegeti ki a csömört az emberekből, hanem aranyakkal. Ő neki kellett lótni-futni Pontiustól Pilátusig ügyeskedni s «érvelni», hogy az audienczia meglegyen.

A padisah szerdán eresztė fényes ábrázata elé Kecskemétet.

ÖTÖDIK FEJEZET.

(A császár előtt. Az égi mérnök.)

Nagy díszben jelentek meg ő kelmeik, panyókásan, kardosan. Lestyák Mihály uram csinos deli leventét mutatott.

Ő tartotta a szónoklatot, lefestvén Kecskemét szomorú állapotát oly híven, oly szépen, hogy a négy mögötte álló szenátor könnyekre fakadt. (Imecs uramat már tegnap küldték haza.) A beszéd sok ékes szóvirág után oda konkludált, hogy azon esedezéssel borulnak le a leghatalmasabb trón urának lábaihoz, adna Kecskemétnek egy állandóan ott lakó pasát vagy csauszt, vagy akármit, ha csak akkora lesz is, mint a kis ujjam, hogy őket a portyázóktól megmentse. Már pusztán az a tény, hogy a fölséges szultánnak egy emberét tudják ott, megmenti a város békéjét, existentiáját.

Majd egy rhetori fordulattal, lendületteljesen ecsetelé, milyen jó dolga lesz ott annak a csausznak; kőházat építenek neki, megbecsülik, kiszolgálják, tenyerükből édes mézzel etetik stb.

Most a budai pasa tolmácsa, Nazur bég fordítá le az oráczíót a szultánnak, ki szenvtelen arczczal, nagy életuntsággal hallgatta ezeket. Egyébkint igen jóképű, rokonszenves alak volt, körülbelül negyven éves. Nagy ritkán bólintott gyengén a fejével.

Ibrahim pasa, a budai vezér ott állt összefont kezekkel a szultán mellett s feszült várakozás leskelődött vérbeborult kis szemeiben, mintha mondaná:

— A beszédet már hallottuk, lássuk most az érveket.

Rögtön következtek.

Porosznoki Gábor előlépett, felnyitván az almazöldszínű selyem tokot, melyet maga előtt tartott, kivette abból a remek művű arany karikást és a fokost, aztán letette a szultán előtt levő zsámolyra mind a kettőt.

— Lábadhoz teszszük im fölséges császár Kecskemét fegyvereit.

A szultán lehajolt, fölvette a karikást és nézegette egy kicsinyég. Majd Ibrahim pasával váltott halkan néhány szót.

Ezalatt épen kiköszörülte a torkát, tiszteletteljes krákogással Inokai szenátor uram s ekképen darált:

— Vitéz katonáidnak egy kis pecsenyét hoztunk,

nagy szultánok legnagyobbika! Legyen kegyes fölséged megtekinteni az ablaknál.

Nazur bég gépiesen tolmácsolta és a szultán kedvetlenül kelt fel a szófáról, hogy az ablakhoz lépjen, a honnan láthatók voltak a pompás tinók és csikók, melyekhez Kriston Ferencz uram rebegte el a prológot. Mindez nem sokat érdekeltekelet hatalmas urát, bágyadtan ereszkedett vissza szófájára.

.. De most megnyílt a teremajtó s hűs áramlat látszott beosonni. Talán a négy szoknya suhogása okozta. A kecskeméti leányok léptek be üdén, kedvesen.

A szultán élénken ugrott fel.

Ágoston Kristóf kiállt a középre, mint egy iskolás fiú s olyan gesztusokkal, mintha egy bokréta lenne a kezében, melyet a papának ad át, szégyenlősen szavalta:

— Egy kis virágot hoztunk, kérem alásan.

A szultán bizonyára nem értette meg a magyar szavakat, de most a tolmács közbenjötte nélkül is mosolyogni méltóztatott. Majd vígan odakiáltott a budai vezérnek:

— Fátyolt reájok gyorsan, Ibrahim! (A mi anynyit jelentett keleti nyelven: Ne fertőztessétek őket egy perczig sem buja pillantásaitokkal.)

Míg a pasa kirohant intézkedéseket tenni, a szultán lassú, vontatott szavakkal közölt valamit a tolmácscsal.

— A szultán ő felsége, kinek Allah árnyékát

oltalmazza, azt mondja nektek hiretlenek, hogy kivánságaitokat fontolóra veszi. Legyetek addig veszteg és várjatok odakünn.

A tolmács intett s ezzel a küldöttség el volt bocsájtva.

De a szultán jó kedvét látva Ágoston uram, azt hitte, ideje valami örök emlékű dolgot cselekedni: visszarángatta tehát gyöngéden, mente szárnyaiknál fogva, a kifelé iparkodó elöljárókat s imígy szólt a tolmácshoz:

— Még egy alázatos kérésünket közvetítsd, hatalmas tolmács, uradnak jobb keze!

A nagyvezér, a jelenlevő pasák és ulemák megbotránkozva néztek a vakmerőre, s nem kevésbbé valának meglepetve a kecskeméti urak is, de a szultán, Kecskemét virágaira gondolva, még mindig mosolygott s ha a szultán mosolyog, a nap süt, a füvek nőnek, a kövek hárfáznak s minden rendben van.

— No, mit akartok még, telhetetlen rozsomákok! — fortyant föl magyarul Ibrahim pasa helyettese, Hasszán, a Tihaja bég — szaporán fecsegjetek, mert még sok küldöttség vár odakünn.

— Épen az — folytatá Ágoston Kristóf neki bátorodva — láttuk oda künn a nagy-kőrösi deputácziót és arra kérjük mély alázattal ő felségét, bármit kérnének is ő kegyelmeik, *ne adja meg nekik*.

A tihaja bég nevetett s maga magyarázta meg a hivők urának második kérelmüket, a hivők ura

is nevetett a furcsa kívánság fölött (ilyen még elő nem fordult a praxisában) és azt kérdezte élénken: mi legyen ennek az indoka.

Lestyák Mihály uram adta meg a feleletet:

— Nagy-Kőrös és Kecskemét úgy van együtt, mint Mekka és Medina, mint a kutya és a macska.

A szultán pompás hangulatba pezsdült, a tolmács hasonlóképen egész homlokáig vigyorgóra vált arczczal adta át az uralkodó válaszát.

— Örvendezzetek! A kegyelmes padisah fontolóra veszi az első kérésteket, a másodikat teljesíti.

Ezzel kihuzódtak a kecskemétiek az udvarra, «szerencsés jó reggelt» kívánva útközben a bemenetre váró kőrösi szomszédoknak. Nehány percz mulva kiosont hozzájok a Tihaja bág (a kinél tegnapelőtt járt a kenő ember) s megveregetvén a szenátorok vállait, pártfogói arczczal biztatta őket:

— Szerencsés kópék kegyelmetek! Egészen megnyerték, felvidították a szultánt. Semmi kétség, minden meglesz.

Megelégedetten dörzsölte kezeit. Száz arany volt neki igérve utólagosan, ha *török hatóságot* kapnak Kecskemétre.

Jó remények közt ácsorogtak künn, dicsérve a a főbíró beszédét és az Ágoston föllépését. Maga Ágoston uram teljesen el volt ragadtatva.

— Úgy-e, hogy érek én valamit? Van ám itt ész, atyafiak.

Vagy másfél óra mulva újra visszajött a Tihaja.

Dühösen kalimpált kezével, nagy húsos képe vörös volt a méregtől, mint a paprika.

— No, disznók — kiáltá messziről — agyonröfögtétek a szerencséteket!

A derék urak sóbálványnyá dermedve néztek rá.

— Mi történt az Isten szerelmeért?

— Az történt, ti szamarak, hogy a nagy-kőrösi küldöttség terhesnek és elviselhetlennek találván maga számára ügyes-bajos dolgaikban és szolgálmányaik teljesítésében úgy a budai, mint a szolnoki basaságok távolságát, a szomszédos Kecskemétet kívánta egy felállítandó török hatóság székhelyének.

— Mi pedig ... — dadogta Inokai József.

— Ti pedig megigértettétek a szultánnal, hogy a nagy-kőrösiek kívánságát, bármi legyen az, nem teljesíti. Gebbedjetek meg!

Ezzel hátat fordított nekik, miután előbb törökösen köpött egyet-kettőt eleibük.

Azt a megrőkönyödést kellett volna látni, Lestyák a bajuszát rágta, a becsületes Porosznoki káromkodott, Kristonnak az orravére indult meg ijedtében, az öreg Inokainak pedig a mécsese tört el, pityeregni kezdett, míg ellenben Ágoston uram iszkiri, szedte sátorfáját, ment egyenesen a szekereihez, melyek a Dunánál álltak, lefeküdt az egyikbe, betakarózott a bundájával, mert olyan hideg rázta ki, hogy egyenletesen felosztva, kitelt volna belőle száz borzongató nátha.

— Most már akár hazamehetnénk — törte meg a szomorú csöndet Kriston.

— Megvárjuk a szultán határozatát, — vélte a főbíró.

Jó öreg uzsonna lehetett, mikor a szultán kajmakánja értük jött a tolmácscsal egyetemben, felvezette őket egy terembe és átadott nekik egy kaftánt, mondván a tolmács szája által:

— Ezt küldi nektek a felséges padisah. Bizonyára jó hasznát veszitek!

A szenátorok búsan tekintettek a sötétzöld bársony ruhadarabra, mely aranyos zsinórokkal és paszomántokkal volt kihányva, mindenféle szeszélyes figurákban, s mintegy megdöbbenve kérdék egymástól: «Hát csak ennyi?»

Porosznoki uram szóbeli kifejezést is adott elégedetlenségének.

— Egyebet nem üzent ő felsége?

— Egyebet nem üzent — felelte a kajmakán nagy flegmával. — A szultán jó szívvel volt irántatok, de mire szavát adta, azt be kellett váltania. Hiszen magatok kivántátok.

— Nem lehetne-e még egyszer bejutni hozzá?

— Nem lehet.

— Mennydörgettét! Szépen vagyunk! Lesz öröm odahaza.

— Ha így van, így van, — szólt a főbíró hideg arczczal. — Fogja ked azt a kaftánt, Kriston uram!

Kriston Ferencz uram nagy mérgesen és tiszte-

letlenül fölkapta a medvebőrrel bélelt köntöst, úgy hogy annak az egyik csücske a földet söpörte, a helyett, hogy csókjaival érintené szegélyét, nagy dirrel-durral vonszolá a főbíróék után s helybe érvén a szekereikhez, behajította a saraglyába, mint egy lyukas pokróczot szokás.

Ágoston uramnak már hült helye volt; csak annyi felvilágosítást tudott róla adni az egyik kocsis, hogy a szekéren elvitette magát Váczra, a hol egy leánya vagyon férjnél; keveset beszélt, mert nagyon vaczogott a foga, de annyit mégis mondott, hogy soha se látja többé Kecskemétet.

Mire megetettek, megitattak és haza indultak a mieink, leszállt az est-szürkület, a kémények füstje összeszűrődött a köddel, a békák utálatosan brekegtek és kuruttyoltak a pesti mocsarakban (a mostani lánczhíd-téren), a muezzinek kiállhatatlanul kiabáltak a budai mecsetekről, míg a pesti ócska várból kisértetiesen huhogtak a baglyok. Csak messze-messze valami falucskában zúgott-kongott egy siránkozó keresztény harang.

A köd vöröses fehér volt, mint a frissen fejt tej, félig átlátszó, melyből gúnyosan vigyorgó törpék, viaskodó sárkányok, pikkelyes csodaszörnyek, lepedős kísértetek foszladoztak ki. Az égbolton egyetlen sötétkék felhő igazkodott lomhán, szélesen . . .

Mire a pesti házakat elhagyták, kivergődtek a hatvani kapun túl levő sásos, rekettyés ingoványból, hol majd befordult a Kristonék szekere egy

kenderáztatóba (ott valahol a nemzeti színház helyén), egyet mozdult a felhő és hirtelen elnyelte a holdat, mint mikor egy nagy ezüst tallér egy kék harisnyába potytyan.

Kissé sötétebb lett; ünnepélyes, méla csönd borult az alvó természetre. Csak a szekerek hurutyoltak a kátyúkban, egy-egy kakas kukorékolás hangzott a pesti tanyákról. A lovak kedvetlenül czammogtak, a kocsisok bóbiskoltak, a szenátorok komoly gondokba mélyedve szótlanul ültek egymás mellett, nagy ritkán cserélvén ki eszméiket.

Pedig bizvást cserélhettek, mert mindnyájuk gondolata egyforma volt; ha az egyik azt mondta: «Hogy adjuk át otthon a nagy semmit?» a másik hümmögött, bámult az éjszakába és azt válaszolta kis vártatva: «Inkább volnék most juhászkutya, mint kecskeméti szenátor», a harmadik felütötte lekonyult fejét és sóhajtva tette hozzá: «Száz ökörért, ötven paripáért egy zöld köntös — jó vásár».

Azzal újra elhallgattak, újra merőn bámultak a fehéres ködbe, melyből azok a szeszélyes alakzatok rajzottak.

Hát egyszer csak az egyik ilyen ködoszlopból egyszerre kivált egy kisértet. Szembetünőbb, igazibb a többinél, az útra állt a lovak elé . . . s árnyéka mozgott az úton.

Az elől menőknek lovai meghőköltek. A kocsis felpislantott. Egy lágy női hang megcsendült:

— Álljanak meg!

A katholikus Inokai keresztet vetett magára. «Minden jó lélek dicséri az urat!»

— Ki vagy? — kérdezé Kriston.

— Hát a Czinna vagyok, a czigányleány. Vegyenek fel hamar a kocsira.

Az imént csak Inokai ijedt meg, de most már holtra rémült Kriston és Porosznoki is. Sőt a másik kocsin jövő főbíró sem restelt leugrani.

— Hogy kerülsz ide, te csóka?

— Elszöktem! — felele Czinna kurtán.

— Épen ez az, miért szöktél meg, te kis áspis?

— Mert eluntam magam.

— Huh kutya mája, kutya mája! — vakarta a fejét Kriston. — Tudod-e te azt, hogy minket mindnyájunkat felakasztanak miattad. Takarodsz vissza mingyárt! Mit tegyünk? Mit tegyünk?

— Vissza kell kisértetni — vélte Porosznoki is.

A hold fénylő tányérja most bukkant ki, s bevilágítá a szép leányt.

Csupa lucsok, csupa csatak volt a gyönyörű ruha rajta, a csizmák sárosak, a szoknya átnedvesedett a sásokban, mocsarakban, a miken végig gázolt; bámulni lehetett gyönyörű idomait, a mikhez oda tapadt.

— Nem akarok visszamenni — dünnyögte daczosan és fehér foga megvillant, mert vaczogott is egy kissé. Dideregve kapcsolta össze a pruszlikját.

— *Álljanak meg!*

— Vissza kell menned, — mond a főbíró — fejünkkel játszunk.

A leány összerázkódott, szép nagy szemeit ráemelte a főbíróra, de annyi bájjal, annyi szemrehányással tele, olyan csodálatos tekintettel, hogy a főbíró felkiáltott:

— Gyere hát, ülj mellém a kocsira. Haza viszlek.

— Főbíró uram! Főbíró uram! — inté Porosznoki mélabúsan. — Mit cselekszik?

— Az én felelősségemre!

— Juventus ventus — dörmögte Inokai.

Czinna szeme megint villant egyet; az ebhűség melege volt abban. Aztán felugrott a bíró mellé egy könnyed, formás lódulattal, mint a vadmacska. A kocsik újra megindultak.

— Te fázol — mondta Lestyák, lélegzetét hallgatva. Aztán kivette a saraglyából az odagyömöszölt császári kaftánt; végig terítette a térdén.

Majd a homlokát tapogatta meg a tenyerével, forró volt egy kicsit, de milyen sima, milyen édes tapintású. A főbíró vére bizseregni kezdett.

— Hej csak egy boldog ember van, — sóhajtozott e közben az első kocsin Inokai. — Ágoston Kristóf uram, a ki biztos helyre tette a fejét, Váczra.

— Hej, csak egy boldog ember van — sóhajtozott az utolsó kocsin a fiatal gulyás, az öreg csikós előtt, (kik most gulya-ménes nélkül jönnek üre-

sen): a mi főbíránk, Lestyák uram, mert az a czigány leány piros ajkát kóstolgatja, szép karcsú derekát a karjával méregeti.

— Mondd meg nekem, Czinna, — kérdé a főbíró, — hogyan szöktél meg?

— Rávettem az öreg törököt, a ki az ajtónál őrködött ránk a küszöbön guggolva, hogy aludjon el és elaludt.

— Hogy tudtál vele törökül beszélni?

— Lekapcsoltam nyakamról a násfát és odaadtam neki.

— Hát a többiek?

— Azokat is biztattam, de nem akartak eljönni. Itthon napszámba kellett járniok, ott pompás ebéd volt, pecsenye, háromféle ízletes gyümölcsök. Volt ott tán mamalyiga is. A vacsorát már nem vártam meg.

— Hiszen odafelé te is jó kedvvel jöttél velünk.

— Örültem a ruháknak.

— És már eluntad?

— Megutáltam, visszakívánkozom a rongyaimba.

— Ej, ej, — szólt a főbíró szomorúan — sok bajt hozhatsz te még Kecskemét városára! Keresni fognak Czinna!

Félénken simult közelebb a főbíróhoz s egész teste megreszketett, mint a nyárfalevél.

— Ne félj, nem hagylak el, ha egyszer kimondtam. A mit én megmondok, az meg van mondva.

A leány lehajlott a Lestyák kezéhez, megcsókolta és zokogott.

Idegesen, majdnem durván fogta meg fejét a fiatal férfi, hogy elhúzza a kezétől, boszús mormogással: «Nem vagyok én püspök». De a mint emelné, egyszerre összefolyt előtte a világ, kavargott, forgott, a csillagok a szeme előtt ugráltak, a kocsi felborulni látszott, az útszéli kórók, kákák őrült futásnak eredtek s ő egész önfeledten odaszorította útközben a szép fejecskét melléhez.

Hirtelen megrestelte ... eleresztě.

— No, no, no ... mi az ördögöt csinálsz te Czinna? Ne okoskodj, ne csókold a kezemet, mert mindjárt odakötöm ezt a nagy varkocsodat a lőcshöz, hogy a fejed meg ne mozdíthasd erre felé. Hogy megzavarod az embert.

Megfogta a tömött, gazdag hajfonatát ingerkedve.

— No, odakössem?

— A mint akarja kegyelmed, — szólt a leány szelíden, csendesen.

— Nem kötöm oda, ne félj. Valami másról gondolkozom.

És színlelt közömbösséggel átdobta a csiklándozó kígyót, a varkocsot, ez a leány tulsó vállára csattintott, mint az ostor és körültekerőzött a szoborszerű nyakon, úgy, hogy a vége a leány innenső hóna alól megint visszakerült Lestyákhoz.

Hosszú-hosszú ideig hallgattak. Lestyák gyakran dörzsölgette kezével a homlokát.

— Arról gondolkozom, — szólt végre susogva, — hogy ezt a varkocsodat le kell nyírni tövéből.

Czinna csodálkozva emelte rá a szemeit; fénylettek azok a sötétben is.

— Hajolj közelebb, Czinna, hogy a kocsis meg ne hallja, a mit mondok. Tedd ide a füledet az arczomhoz. Még közelebb. Ne félj, nem csókollak meg.

— Hát bánom is én, csókoljon meg.

— A hajadat le kell nyírni.

— Hát bánom is én, nyírja, le.

— Aztán le kell szállanod a kocsiról . . .

A leány nyugtalanul mozdult meg.

— Mert keresni fognak és nekem nincs elég hatalmam, hogy megvédjelek. Velem különben is ki tudja, mi történik. Rossz sorok állnak előttem. Le kell hát szállnod, az bizonyos.

— De miért?

— Azért, mert a szultán vagy a budai basa hatalmasabb, mint a kecskeméti bíró; ha én volnék a hatalmasabb náluknál, akkor te most itt maradnál mellettem és egy hajad szála se mozdulna.

— Nem értem kegyelmedet.

— Majd megértesz mindjárt. Van itt ebben a ládában egy öltözet férfi-ruha, jóféle kamukából; most vettem magamnak Budán. Mikor a kocsiról

leugrasz, átöltözöl valahol (teszek a zsebedbe egy pár aranyat is) legénynek. — Csinos fiú lesz belőled, mit gondolsz? Az ördög se ismer rá az egykori Czinnára.

Czinna sóhajtott és pityergett:

— Szép lassan, napok mulva haza vergődől Kecskemétre, lehetőleg más útakon, és beállítasz az én apámhoz, mint vándorló szabólegény munkát keresni.

Czinna kitörülte könnyeit, és hangosan fölkaczagott.

— Jó lesz, igazán jó lesz! Legalább kegyelmedet is láthatom mindennap.

— Fogd be a lepcsest! Ne nyihogj, mint a kis csikó. Komoly állapot ez. Ha az öreg vonakodnék bevenni, megmutatod neki ezt a gyűrűt, jeléűl annak, hogy én kívánom.

— De hiszen kegyelmed otthon lesz akkor, és szóval is megmondhatja.

— Mit tudom én azt, hol leszek én akkor, — felelte mogorván, és egy almandinokkal díszített opálköves gyűrűt vont le ujjáról, átadván azt Czinnának.

Kevés vártatva hozzátette:

— De ha befogad a nélkül, ne mutasd a gyűrűt, apám se sejtse, senkinek sem szabad megtudni, kit fed a legényruha. Én úgy kívánom.

— Hát akkor úgy is lesz, — szólt Czinna.

— És most lássunk munkához. Addig kell leszöknöd, míg nem világosodik.

A szeredásban volt egy nagy olló, melylyel a csikók sörényét rendezgették odamenet, mikor kivette a főbíró, megreszketett a keze, hát még mikor a remek hajtekercset fogta, hogy megsemmisítse.

— Nincs bátorságom. — S lankadttan leereszté az ollót.

— Mit sajnál rajta? — duzzogott a leány, utána kapva a szerszámnak.

Csett-csatt! nyiszogott az éles vas; csett-csatt! és a hajerdő el volt vágva.

Mosolygott a leány koronátlan fejjel.

Aztán babrálva fonta ki a tekercsből a nehéz brokát-szalagokat, míg Mihály a gunyát szedegette ki a ládából egy csomóba.

— Mikor átöltöztél, de jól ide vigyázz, elmégy a Tisza-parthoz, a hol a legközelebb éred és a levetett ruhákat oda rakod a fövényre, fűzfabokor mellé, a hogy öngyilkos leányok szokták, kik a ruháikat itt hagyják, csak a bánatukat viszik . . .

— Minden úgy lesz . . . minden.

— Hohó! Jaj, jaj! — hangzott e perczben kétségbeesetten a Kristonék kocsijáról.

— Mi történt? — kiáltott át a főbiró.

— Bemásztunk valami ingoványba.

Az ugyan nem volt csoda egy csöppet sem. Még akkor a Ts. Ns. vármegyék szűzek voltak az útcsinálástól. Az a panasz, hogy «sarat raknak a sár fölébe, nevezvén azt országútnak», még akkor

meg nem fogantatott, mert egyáltalában nem raktak semmit. Az volt a nézet, «az útat magok a szekerek csinálják; a hol keréknyom van, arra már jártak emberek, s ha már jártak, mi is járhatunk.»

Egyszer csak megszünt a keréknyom s a kocsi bent ült egész a tengelyig a mocsárban, mely a békanyáltól, rekettyétől selyemzöld rétnek látszott a holdvilágnál.

Bolond ez az alföld, melyet nyilt könyvnek nevez Petőfi. Nappal a délibábjával a szárazföldet mutogatja víznek, éjjel a vizet mutogatja szárazföldnek. (Mikor higyjen neki az ember?)

A kocsis káromkodott, verte a lovat, majd hogy elszakadtak a hámistrángok, de voltaképen nem tudta, merre tartson, hol a kivezető út. A második szekér más irányban próbált szerencsét. Az is besüppedt.

— Mind itt veszünk! Ki tudja az útat?

Mindnyájan leugrottak a szekerekről és tanakodni kezdtek.

— Annyi bizonyos, hogy a «pokol tavaknál» vagyunk, — szólt Porosznoki uram. — Kell valahol gázlónak lenni; sokszor hallottam a fuvarosoktól, hogy a tavak közt jutnak át a jó útra.

— De merre? Addig keresgéljük, hogy belepusztulunk.

— Fel kell költeni az öreg Marczit, az sokszor hajtott már gulyákat Pestre esős ősz évadján is:

hátha ösmeri az útat. Hé! kis csikós, ott a leghátulsó kocsiban, költsd fel csak Márton bátyádat!

A nyalka Palinak se kellett több szó, jól megrázta az alvó öreget.

— No mi a baj? Mit rángatsz, te kölyök?

— Tisztelet adassék kendnek, öreg szülém, de ne másért biz én, csak a végett, hogy tudja-e kend az útat Kecskemétre?

— Gondolom, — felelt a kevés szavú gulyás.

— Itt vagyunk a «pokol tavaknál», az első két kocsi már a szutyokban lubiczkol. Nézzen körül kend, hogy merre kellene kijutni.

Marczi felpislantott az égre, nézegette nagy figyelmesen a fönséges boltozatot milliárd hunyorgató, szikrázó csillagjával.

— Hát nem száll le kend, hogy a helyet lássa?

— Mit lássak rajta? förmedt fel mogorván.

— Az egyik lósóska olyan mint a másik lósóska. Nem káptalan az én fejem, hogy kiismerje magát füvek között.

S megint figyelmesen méricskélt ott fenn szemeivel.

Egyszerre fölemelkedett a szekéren és átkiáltott a Kristónék kocsisához:

— Látod-e, édes fiam, a Gönczölszekerén innen azt a két kis csillagot, az egyik nagyon bágyadt, világos fehér, a másik tüzesebb, de apróbb, épen szembe vannak egymással?

— Látom Marczi bácsi.

— No hát a két csillag közepe felé hajts, szógám! Arra vagyon az út.

Azzal újra lefeküdt jó lélekkel, mint a ki minden dolgot rendbe hozott. Az urak szintén föltápászkodtak a térdig érő vízből a kocsikra, de mire a főbíró visszament az övéhez — Czinna már nem volt ott.

Eltünt a beállott zavarban észrevétlenül, csak a nagy szétbontott varkocsa sötétlett alul a kocsikasban.

Mihály sóhajtva markolta föl a gyönyörű hajkévét, aztán apró részekben kezdte leszórogatni a mocsárba. A fekete szálak szép csöndben hulltak alá, a szellő egy kicsit rézsunt vitte őket, mintha röpdösnének, a zöldes víz szeliden ringatta s körülfonta velök a vízi liliomokat, a sásokat, a pillangós pártájú vadborsó-virágokat . . .

Mikor a Marczi gulyás utasítása szerint csakugyan kigázoltak a biztos csapásra, már akkor nem volt a főbíró kezében a hajból, csak egyetlen szál, melyet az egyik gyűrűje körül csavargatott.

— Hó! hó! — kiáltozék harsányan. — Hová lett az én leányzóm? Melyik szekérre ült át?

Mindenkitől megjött a felelet: Itt sincs! Itt sincs!

— Hála Istennek, — rebegték a szenátorok megkönnyebülten. Csakhogy elugrott a kis fruska!

A viszontagságoknak vége volt. Most már baj nélkül értek tanya után falut, falu után tanyát.

Csak néha-néha mosódott el az út, míg a reggeli szürkület meg nem világítá a keréknyomokat, de sebaj, ott van Marczi bácsi, a ki, ha felköltötték, mindannyiszor útba igazította őket.

— Hajtsatok most egyenesen annak a gyúladozó kis csilagnak, a melyik a fiastyúknál oldalog.

Otthon volt ő az ég fényes planétái közt. A föld egyforma, kiismerhetetlen, a menny ellenben változatlan, kitarkázott kékes mező.

Ott méricskélte ki az utat Pestről nemes Kecskemét városáig. Úgy eligazodott, olyan világosan látta ő azt, hogy szinte porzott.

HATODIK FEJEZET.

(A megcsufolt város.)

Pintyő felállította a megtöltött mozsarakat a piaczon; néhol nagy transparentek készültek «Isten hozta!» «Vivát!» s több effélék. Az ékes szavú Fekete Pál épen orácziót magolt a méhesében, mely így kezdődött: «Ki ne hallotta volna hírét a bölcs tiszteletre méltó Senecának?» (Természetesen mindenki hallotta, mert Fekete Pál uram mindig e tiszteletre méltó és bölcs férfiú mondásain élősködött.) Bürüék a hegedüjüket gyantázták, szóval nagy készülődések történtek, még tán a harangokat is meghuzták volna, ha a jobbik eszét elő nem veszi, Porosznoki uram mindjárt Czegléd alatt s lóra nem ülteti Palit, a nyalka csikóst, vágtasson előre híradással, hogy otthon semmi komédiát ne csináljanak, mert ok a vígságra nincsen.

Nagy lehangoltságot keltett a fullajtár, mogorván, morczosan nézték estefelé az ablakokból és kerítések mögül az elöljárók bevonulását. Nem volt egy árva «éljen» sem, csak a kutyák ugattak

a szekerek után. Hanem iszen jobb is az így, minek a csúfságot hizlalni, mikor úgy is elég nagy!

Még az este szárnyat eresztettek a budai események, hogy főzték le a kőrösiek Kecskemétet, azaz hogy Kecskemét önmagát, mint vetett nekik végre a szultán csúfságra a sok drága ajándék, kincs viszonzásául, egy kaftányt (ette volna meg.) Szégyen, gyalázat! De hogy volt szemük hazajönni azzal a kaftánynyal!

Másnap nagy tömegek gyűltek a városháza elé; a tekintélyesebb polgárok fölmentek a terembe, meghallgatni az út eredményét hivatalos szájakból. Minden nagy expediczió után ez volt a patriarchalis szokás. A közönségesebb nép, asszonyok, vásott suhanczok künn duhajkodtak, visítoztak, idétlen hangokon keresve melódiát egy versezetnek, mely e pillanatban termett gazdátlanul a csőcselék száján:

> Boldog lehetsz most már Kecskemét
> Megkaptad a császár ködmenyét.

Egy pár arra menő nagykőrösi fuvaros még jobban emelte az ingerültséget. Jól közéjük csapván a lovaiknak azt kiáltozták a tömegnek csúfondárosan:

— Meleg-e a kaftány?

Biz az elég meleg volt az elöljáróknak odafönn. Sötéten ültek a székeikben: némelyek, mint Inokai uram, elllágyulva, csak a főbíró szép barna arczán fénylett még bátorság és dacz.

Az út eseményeit Porosznoki ecsetelte szépen

komponált beszédben, kezdvén az Istennel (a ki olyan sűrűen látogatja Kecskemétet, hogy immár idevaló lakosnak lehetne tekinteni). Az ő sulyos balkeze alatt fogamzott meg bennük a planum, mely a várost megmentette volna örök időre a sarczolásoktól. Ők jó hiszemmel cselekvének (Isten a látó benne), nem tehetnek arról, hogy a planum dugába dőlt. Igaz, a mi igaz, tömérdek volt a költség, de azt gondolták, a ki mer az nyer.

Eleinte csöndesen hallgatták és a csinos beszéd úgylehet, megmenti vala a magisztratust, ha a részleteknél, midőn Porosznoki nagy pathosszal fested: «és megjelentünk szerdán ő felsége a török császár előtt, ki fejedelmi ornátusba ült ott» közbe nem kiált Permete Gáspár:

— Volt-e pipa a szájában?

Nagy derültség hasadt ki az arczokon s innen kezdve egyik mosdatlan közbeszólás a másikat érte.

Gyorsan fogyott a tekintély. Csak az első szikra fogja meg a szalmát, legott pernye aztán az egész.

— Elsinkófálták a tömérdek jószágot.

— Karbunkulus ruhákat varrattak azoknak a personáknak! Hivatalos kerítők! . . .

— Drágaköves karikást, arany csákányt vittek. Pocsékolták a pénzt!

— Csúffá tettek! Épen most jövök kívülről, azt kiabálják a nagykőrösiek a piczon: «meleg-e a kaftány!» Ilyen szégyen a városunkon . . .

Erre feleljenek, kegyelmetek!

A szálas termetű Berkesi József felugrott kidagadt szemekkel, bömbölő hangon, fenyegető öklökkel dörgé:

— Mondjanak le! Takarodjanak a zöld asztaltól!

Vészjóslón száz torokból süvített végig a termen a visszhang, mint a fákat szakgató orkán.

— Mondjanak le!

A felizgatott polgárok egyre szűkebb gyűrűben tódultak a zöld asztal felé.

Lestyák Mihály kivágta maga alól a széket, lekapcsolta mellényéről, hol egy lánczon függött, a város pecsétjét és odavágta lánczostul a törvényasztalhoz, hogy az onnan a terem tulsó szögletébe gurult nagy csörömpöléssel.

— Itt van. Nem kell!

S az ajtó felé sietett.

De útját állotta Putnoki Balázs.

— Nem úgy hékás! Itt maradsz. Én azzal vádollak, Isten és emberek előtt, hogy a város ellenségeivel trafikáltál, hogy anyaszentegyházunk oszlopait te juttattad Csuda kezére. A város foglya vagy!

— Kinek a rendeletéből? — kérdé büszkén és hidegen Lestyák.

Meghökkent Putnoki, mintha a nyelvét vágták volna ki, Lestyák pedig eltávozott, becsapva maga után a teremajtót.

Sorba keltek fel most a többi elöljárók, meghajolva a közakarat előtt. Letették hivatalukat.

A beállott chaoszban útat lökdösött magának az elnöki székig Berkesi József uram.

— Én azt indítványozom, hogy míg érett megfontolás után új tisztikart választunk, három tagból álló bizottság vigye a város ügyeit ideiglenesen. Egy katholikus, egy kálvinista és egy lutheránus polgártársunk.

— Helyes! — rivalgott a sokaság.

Nyomban kikiáltották mind a hármat, Holeczy Sámuel, Putnoki Balázs és Berkesi József uraimékat.

A triumviratus addig is, míg a tömeg feloszlanék, a szomszéd benyilóba vonult tanácskozni s első határozata volt a Lestyák Mihály elfogatása.

Sirt-rítt az öreg Lestyák, a mikor szíve büszkeségét az ő Miskáját elhurczolták a tömlöczbe. Először a vasalóhoz kapott, agyon akarta verni a hajdukat, mikor azt kicsavarták a kezéből, a bibliából szedett elő a helyzethez alkalmas mondatokat s mint valami mennyköveket vagdosta a Pintyő Gyuri meg a Muska Pista fejéhez.

— Nem kell a dolgot sokba venni, édes apám, — mondá kissé bosszusan az exfőbíró — ez se tart mindég.

— Megkeserülik még ők ezt! — kiáltá ökleit fölemelve mint egy színpadi hős. — Jaj neked Kecskemét, miképen jaj volt Sodomának és Gomorának.

— Ránk mosolyoghat még a szerencse — vigasztalta Miska.

— Szerencse? — És az öreg megint elpityeredett, mint egy vén anyóka. A szerencse is istennő, olyan asszony mint a többi asszony. Mindég új emberek után fut. A kivel már egyszer szeretkezett és elhagyta, vissza nem tér ahhoz.

Majd kétségbeesetten, egy őrült mozdulatával kapta fel az ollót s egy gyönyörű új tafata-dolmányt, a mit épen most varrt meg, elkezdett diribdarabra szabdalni, rekedten hörögve:

— Romolj kutya, hasadj kutya! Hadd legyen vége a világnak.

A világnak ugyan nem lett vége, csak a dolmánynak, és szegény Miskát is bizony elhurczolták a városház dohos börtönébe.

Utána iramodott, de a kapuajtónál megrogyott vén lába és csak a küszöbről kiabálhatta:

— Ne félj, édes fiam, kiveszlek én onnan, kijárom én a te szabadulásodat.

No bizony, nagy dolog is volt az akkoriban! Elment az ember a budai basához, kieszközölni egy kis parancsot, hogy nyomban eresszék szabadon. Ha a budai basa szíve meg nem lágyult, akkor elment az ember a szolnoki basához, annak a parancsa is érvényes. Tegyük fel, hogy a szolnoki basa is rossz kedvében találtatnék, akkor a kalgai szultánt tanácsos felkeresni, vagy áttrándulni Fülekre az alispánhoz, sőt a legrosszabb esetben a Csuda uram is elrendelheti a kibocsátást, ha ugyan nem a legegyszerűbb nagyságos Kohári István uramhoz

fordulni Szécsénybe. Ezek az érdemes úri személyek mindnyájan parancsolnak Kecskeméten.

Épen kapóra jött ajánlkozni valami vándorló legénycse, csinos, bizalmat keltő ficzkó, most már bizvást nyakába veheti Lestyák uram a tarisznyát és a fentebbi névsort (a melyiket előbb találja közülök), a ficzkó addig vigyáz a házra, átveszi a megrendeléseket, és szóval tartja a türelmetlen kuncsaftokat ... az Erzsike szolgáló pedig főz neki és szemmel tartja, mi lakik benne. «Hanem aztán öcsém, Laczkó, (ugy-e Laczinak hivnak, fiacskám?) ne csintalankodj a leánnyal, óva intlek, mert az nekem keresztlányom.»

Így ment az öreg és sokáig oda volt; csak a java tél vetette haza.

Az idei Márton-lúd csontja erős, zimankós telet jósolt, de az is volt. A hadakozó felek sok nyomorúságot állottak ki. A Thököly uram vitézeiből száz darab fagyott el karácsonyig. A tavalyi rossz esztendő miatt az élelem is szűkecskén volt, nemcsak fáztak a katonák, hanem a mellett éheztek, nem csoda, ha néhol kegyetlen volt a föllépésük.

Azon az estén is, mikor a vén Lestyák hazakerült, a budai pasa fermánjával, egy időben vele jött a város alá a gonosz hírű kalgai szultán egy csapatja Olaj bég vezérlete alatt, tömérdek rabszíjra fűzött nőkkel és férfiakkal s lovas emberektől beküldte a parancsot a triumviratusnak:

«Hitetlen kutyák! Ha holnap délelőtt nem küld-

tök be nyolcz szekér kenyeret, negyven ökröt, húsz szekér fát és négyezerötszáz váltóforintokat, délután magam megyek be értük a katonáimmal és a kecskeméti bíró fejeiből levágok kettőt, mert elég a bírónak egy fej. Jól megértsétek!»

Lett nagy ijedtség a városházán. A hajdúk lóhalálban futkostak házról-házra, hogy kenyeret süssenek a hatalmas Olaj bégnek, hogy a fát összeharácsolják, de legnehezebb volt kiteremteni a pénzt, mert a város ládája üresen állt. Egy ilyen érvágást nem igen bírnak most el.

Dúlt képpel találta őket Lestyák Mátyás, midőn sunyi alázatossággal besompolygott (mert ilyen volt az öreg, mikor neki állott feljebb).

— No, mit akar? — kérdé Putnoki nyersen.

— Eljöttem azért a fiúért, nagy jó uram.

— Miféle fiúért?

— Hát a fiamért. Haza viszem szegénykét.

— Már ha eresztjük tudniillik.

— Már persze, persze — szólt az öreg büszkén — és kiteríté Putnoki uram elé az Ibrahim basa levelét. — Egyébiránt a mint akarják kegyelmetek.

A basa levelét átfutván, megadta magát a triumvir, sőt még a tarkójához is odakapott ijedten, mert a jó budai Ibrahim soha ki nem verte írónádjából a tintát a nélkül, hogy egy kis kedélyességet ne vegyítsen a komoly sorok közé. Most is volt néhány szó: «Úgy látom, nagyon viszket a nyakatok.»

— Ez már más, — szólt a triumvir megjuhászodva. Engedelmeskedünk a parancsnak. Most azonban késő este van már, a porkoláb sincs itt. Majd kieresztjük Mihály öcsénket reggel.

A szabó hazament, de a pirkadó hajnal már ott találta a széképület kapujában. Pedig czudar idő volt, nagy köd gomolygott és a hó is pilinkélt csöndesen.

Elég korán jöttek be a város urai, főképen Putnoki, kinek egy jó gondolata támadt az éjjel; sietett, hogy kitálalhassa a társainak.

Nem jó dolog lesz az, ha Lestyák szabad lábra jut. Sok észszel, sok furfanggal van a koponyája megbélelve.

— Kemény koponya, az igaz, de a szandzsák basával még sem húzhatunk ujjat.

— Nem gondolom én se. Szabadon eresztjük, de olyan helyre küldöm, a honnan vissza nem jő többet. Csak bizzák kegyelmetek rám!

Az utczák szokatlanúl korán népesedtek. A lakosok részint batyukban, részint talyigákon szállították féltett holmijukat a távol eső tanyákra. Olaj bég fölbukkanása a láthatáron rémületbe öltözteté az arczokat. Mert a derék Olaj bég, szó, a mi szó, nem volt afféle szatócs, mint Csuda uram, vagy a piszliczár Dervis bég, kik egy pap vagy szép lány elrablásával beérték. Az emberséges Olaj bég nagyban dolgozott. Ritkán jött, de ha jött, egy egész utczát magával hajtott rabságba, asszonyostul, gyere-

kestül, mindenféle pereputtyostul, a lovakkal, barmokkal egyetemben, nem hagyva hátra mást, mint a sertéseket, a mely tisztátalan állatok ellenkezésben állanak a Szent Korannal. Ilyen ember volt Olaj bég, ezt meg kell neki adni.

Követeléseinek hírére egyenkint szállingózának a főemberek a tanácsházba: egy kis pénzt hozott az egyik, kenyeret, fát jött felajánlani a másik, már korán reggel. A rossz hír jó ébresztő.

Sokan sopánkodtak, csörögtek-morogtak, mikor Putnoki uram kiadta a rendeletet, hogy Lestyák Mihályt vezessék elő a tömlöczből.

Egy kicsit haloványan jelent meg, de a fejét emelten hordozá.

— Lestyák Mihály! — szólt a triumvir ünnepélyesen, — szabadon van eresztve!

Elégedetlen zúgás támadt a teremben.

— Nagy pátrónusa a budai vezér, — jegyzé meg az előbbi gúnyosan.

Lestyák semmit sem felelt. Ideges mozdulatot tett, mintha távozni akarna.

— Nem oda, Buda. Várjon még! A budai basa nem a római pápa, ex-főbíró uram, zárakat nyithat, csukhat, de bűnöket fel nem oldhat. Azokat le kell vezeklenie.

— Idegbántó csönd lett; lélekzet elfojtva várták a következőket.

— Határainkon áll a kegyetlen Olaj bég, odaát a Csalános tavon túl. Nagy sarczot vetett a vá-

rosra, melyet ma délig kellene átküldeni, de lehetetlen. Hát tudja-e Lestyák Mihály, mire itéljük most?

Majd megmondja kegyelmed, ha akarja.

Putnoki Balázs gonosz nevetéssel folytatá:

— Elhozta ked a híres köntöst, hát már most lássuk, mit tud vele csinálni. Felhúzza és a bég elé megy benne.

Miska szíve összeszorult. Ez váratlanul jött. Majdnem megingott a lábain. De hirtelen erőt vett. Mintegy magának mondá: «Nem szabad megijedni, nem szabad, nem szabad . . .»

Szíve erősen dobogott, hangja csuklóvá, ércztelenné vált; de a közömbösség festékje rajta volt.

— És mit mondjak a bégnek?

— Mondja neki, hogy elégedjen meg a sarcz felével, de azért is várjon egy-két napig, míg összeszedjük. Vagy pedig, teringette, ajánja fel a kaftányt, mely ötven lovat, száz ökröt, és mintegy négyezer aranyat képvisel. Meg lesz elégedve, he-he-he, és a mi még visszajár, azt hozza el kegyelmed a város pénztárába, ha-ha-ha.

— De hisz az engem menten karóba húzat, vagy rabszíjra fűz.

Putnoki vállat vont:

— Az már a ked baja.

— Úgy? — fakadt ki Lestyák keserüen — Igazán erre itélnek?

És révedező szemekkel nézett szét a triumvire-

ken, a város fehér hajú aggastyánjain. Azok mind a fejeikkel bólintgattak, hogy igazságos az itélet. Elrettentő példát kell mutatni a közvagyon könynyelmű fecsérlőinek.

— Vigyenek inkább vissza a börtönbe, — szól önfeledten, de legott megrestelte.

— Pedig mitől fél úgy? — elméskedett csípősen a triumvir, — hiszen a kaftány rajta lesz!

Nagy hahota zuhogott fel erre; és piros vér szökött a Lestyák arczába.

— Nem szoktam félni, — mond kevélyen. — Mikor induljak?

— Még délelőtt, mihelyt megteszem a rendeléseket. Nem akar addig kegyelmed meggyónni?

— Nem.

Az öreg szabó kétségbeesetten kiabálta be a várost, milyen hallatlan injuria, fiát a tatár-had torkába küldeni. Meghallgatás s védelem nélküli hálálitélet ez! «Ne engedjetek, jó emberek, ilyen igazságtalanságot. Gondoljatok arra, hogy mennyire szerettétek őt ezelőtt három hónappal. Csináljatok zendülést, fogjatok fejszét, vasvillát, jertek vezetlek benneteket lesarlózni a «háromlevelű lóherét», (Ez volt a triumvirátus csúfneve.)

Egy ököl se mozdult; hiszen gyökerük csak az élőfáknak van . . . Legfeljebb a rozmaringos, muskátlis ablakokban komorodott el egy-egy piros barna vagy szőke leányarcz s röppent el talán egy bús sóhaj a viráglevelek közt: «Szegény Lestyák Miska!

Aztán csak tovább is ott maradtak lesben azok a szép arczok.

— Mikor jön? De szeretném látni abban a kaftányban. De sokáig nem jön.

Épen nyergelték már lovát a városháza udvarán. Könnyedén pattant fel reá, pedig egész bokájáig alkalmatlankodott a zöld selyem köntös. Még fütyörészett is, mikor a kengyelbe tette a bal lábát, hadd emlegessék sírva-ríva a nóták kétszáz esztendeig, hogy miképen indult utolsó útjára . . .

Két drabant is lóra ült, karddal poroszkálva mellette két oldalt. A hátulsó kapun mentek ki, a mellékutczákra kerülve, hogy az összeverődött kiváncsiak ne rikoltozzanak, ne nevetgéljenek. Hiszen siratni való dolog ez!

A triumvirek az ablakból néztek, a meddig láthatták, a gömöröddő köd miatt Putnoki uram jókedvűen dörzsölte kezeit.

— No, ez se hallja többet a kecskeméti tülköt! (Mert hogy tülköléssel volt szokás jelezni szent Miklós tornyáról a delet.)

Majd élénken fordult az összegyűlt polgárokhoz:

— Most pedig siesssünk a szekerekre rakni a sarczot, hogy a mint Olaj bég dühre gerjedve, a város ellen indul, már útban találja a szállítmányt.

A drabantok csak a város végéig kisérték Lestyákot, a hogy a számüzötteket szokás. Úgy volt utasításban. Mert egész odáig úgy se mehetnének, kár volna a drabantokért.

Meglehet, Lestyák se megy, meglehet, elkanyarodik valamerre, nagy a világ és négy széle van — de hát úgy is jó, meneküljön, ha akar, csak itt ne legyen láb alatt.

Ugyan rosszul ösmerték. A mint ott lépkedett egyedül azon a végtelen hólepedőn a Csalános felé, gondolta magában:

«Elmegyek; el kell mennem. Ha nem megyek, örökre halott vagyok gyáva híremmel; ha elmegyek még vissza is jöhetek. Olaj bég okos ember; a holtaknak semmi hasznát se veszi, az élő emember neki portéka. Rabszolgákkal kereskedik. Legfeljebb fogságra hurczol. Mindenesetre elmegyek.»

A kaftány egyik lelógó szárnyával megcsapkodta a gebét, mitől felbuzdult egy kicsit a szegény pára. Isten szépen fölvitte a dolgát, tegnap még a városi száraz malomban keringett, ma már lovagot visz. (Elég jó az a tatárnak, gondolták a triumvirek.)

«Vesztőhelyre küldenek!» sziszegett magában az utas s boszutól forrt a vére.

Fölemelte öklét. «Hej, csak haza kerülhetnék még!» Aztán egy kegyetlenet rugott a paripán, a ki azt egész megadással tűrte a triumvirek helyett.

Csípősebb szél kezdett fújni. Ez a Csalános tavától mérgesedik. Sőt hallani már távoli zsongástbongást; az a tatár tábor zsivaja. Menjünk, tátos, menjünk!

— egy szóra, Lestyák Mihály uram!

Szemben egész közel egy *szárnyék* barnállott. Nádból font, hordozható fal, a hol a «jószág» szokott telelni, de mely inkább csak a szél ellen oltalmazza. Amolyan elhagyott szárnyék volt, csak egy szöglet állt belőle. (A nád szerencsére nem volt fölvéve a tatár értékek közé, mert különben az se állna ott.)

Épen mellette kellett ellovagolnia Lestyáknak. Látta lóhátról, hogy egy széles feketekalapu, köpönyeges férfi áll a szárnyékban; talán a szitáló hó elől vonult oda.

Az ember kijebb jött és rászólt:

— Álljon meg egy szóra, Lestyák Mihály uram.

Lestyák oda se nézett, azt felelte nagy mogorván:

— Nem tud ked nekem olyan szót, a miért megálljak!

— Én vagyok a Czinna.

Mégis volt hát egy olyan szó, a mi megállította, a mire leugrott a lováról.

— Szerencsétlen leány, hogy kerülsz te ide? Ejnye, de milyen csinos fiu vagy. (És elmosolyodott bágyadtan, szomoruan.)

— Jó, hogy leszállt kegyelmed arról a lóról, mert úgy is én ülök fel rá. Jőjjön ide a szárnyék alá, de iziben, hadd húzzam magamra azt a kaftánynyt.

— Megbolondultál?

— Mindent meggondoltam, mihelyt hallottam

otthon, hová küldik. Ha kegyelmed megy el, vagy megölik, vagy rabságba viszik, igaz-e?

— Mondasz valamit, Czinna! De milyen csodálatos az, hogy itt vagy.

Zavartan nézegette, nem tudott vele betelni.

— Ha megölik, akkor senki se támasztja fel többé.

— No már az meg épen igaz.

— Ne tréfáljon most, szörnyű ember! Ha rabságra viszik, senki sem váltja ki, az elöljárók is akadályoznák.

Mihály kedvetlenül harapdálta az ajkait.

— De ha én megyek el, kiadva magamat Lestyák Mihálynak és ha meg akarnak öletni, észreveszik, hogy nő vagyok s a nőt nem bántják a tatárok, kiválthat kegyelmed; ha pedig csak rabságra visznek, akkor meg épen kiválthat Lestyák Mihály gyanánt. Ide hát szaporán azzal a köntössel!

S a míg így beszélt hizelgő édes hangon, már le is húzta róla.

Mihály ellenkezett:

— Nem, nem! Hová gondolsz? — De Czinna érvelése hatott rá. — Ez így van, meglehet, így van! — Megdörzsölte a homlokát. — Kiváltlak, hogyne váltanálak ki! Azt mondod, úgy is tartozol nekem egy élettel. Halgass, nem úgy kell azt fölvenni. Ne okoskodj, leány. Megállj még. Magam sem tudom, mit csináljunk.

De a leány nem állt meg; már rajta volt sugár

termetén a kaftány s a másik perczben ott termett a ló hátán, mint a könnyü pehely.

A harmadik perczben elnyelte a köd, Lestyák utána futott dühösen.

— Megállj! — kiáltá s messzire mennydörgött a hang. — Nem eresztlek! Parancsolom, megállj!

Hanem iszen beszélhetett már annak. Egy percznyi gyöngeség s a hiba el volt követve. Egy percznyi gyöngeség, nagy emberek bukásának a magva.

Ment a leány s meg sem állt, csak a tatár tábornál.

— Vezessetek a vezér elé. Én Lestyák Mihály, a kecskeméti követ vagyok.

— Szállj le a lórul, jó ember, oda vezetlek, — ajánlkozott egy zömök tatár jó magyar kiejtéssel. — Ugyancsak rossz paripát adtak alád a kecskeméti birák. De épen itt jő urunk, Olaj bég, Allah soká fényesítse szakálát.

Valóban a brontes termetü Olaj bég közeledett egy szép pej lovon; épen szemlét tartott volt a csapatai felett.

— A kecskeméti követ van itt, hatalmas bég! — jelenté az előbbi zömök ficzkó.

A bég végig tekintett figyelmesen a követen és a köntösén, aztán szelíden mondá:

— Fordulj meg kérlek, derék fiu, ha meg nem bántanálak vele.

Czinna megfordult.

Olaj bég most már hátulról vetett a kaftányra egy pillantást. Azzal leugrott fürgén lováról, leborult Czinna előtt a földre és megcsókolta a köntös szegélyét háromszor. Czinna csak bámult rá nagy fekete szemeivel, azt hitte, álmodik.

— Allah nagy és Mahomed az ő prófétája. Mit parancsolsz, Kecskemét város követje?

Alázatosan és meggörnyedve állt előtte.

Czinna habozott egy kissé, majd szilárd hangon mondá:

— Hagyjátok el Kecskemét határát még ez órában!

Olaj bég égre emelé aluszékony birka szemeit, majd hátra fordult a sereghez, harsányan kiáltva:

— Indulunk! Nyergeljetek!

HETEDIK FEJEZET.

(A diktátor. Kecskemét fénykora.)

Lestyák a szárnyéknál maradt s azon töprengett, mihez fogjon, merre menjen. Nehéz fejében szétfolytak a gondolatok, mint a megolvadt ólom, tagjait zsibbasztó lankadtság fogta el, lelkét az önvád diribdarabra tépdelé: «Rosszul cselekedtem, önző gyávaság volt.»

Kinos nyugtalanság tövisekkel szurkálta. Sötéten nézett maga elé. Merre viszen most az én utam?...

Szétfoszlott kissé a köd s megcsillant nem messze az óriási fénylő szem, a Csalános tava. Mintha hunyorgatva hivogatná: «Gyere, Lestyák Mihály, legokosabb lesz, ha ide fekszel, ezüst takaróval takarózol, puha homokvánkoson álmodol!... Ez a legegyenesebb út!»

Néhány lépést tett a tó felé, de egy pöszmétebokor volt utjában, a legmagasabb fa az egész környéken; vékony galyacskáit belepték a kicsi hópillangók: meg se látta, fölbukott benne.

És a mint oka ütődék füle ebben a keserü pillanatban az «édes anya» testéhez, egyszerre hallotta, érezte, hogy az messze innen megdobban, ezer lópatkónak tompa dübörgése hallik és nagy suhogás kél a levegőben.

Összerázkódott. «Jaj, jönnek a tatárok a város ellen!»

De pszt, a dobogás mintha távolodnék, egyre halkabb-halkabb, majd elenyész bágyadó morajban. Csupán egyetlen ló közeledik erre. Kop, top! Igen, csak egy ló ez. Teremtő Istenem, a Czinna ül rajta.

Lestyák felszökött, le se törölte ruhájáról a mocskot, eleibe futott lázas lihegéssel.

— Itt vagy? Nincsen bajod? Igazán itt vagy! Mi történt?

Czinna vidáman mosolygott. Mielőtt felelne, lányos pajkossággal hősiesre fujta fel arczocskáját:

— Hát az történt, jelentem alássan, hogy elkergettem a tatársereget. Takarodnak immár lóhalálban.

— Ne beszélj!

A mi azt jelentette: «beszélj kérlek, beszélj!»

Beszélt is, de előbb megsimogatta nyájasan, szeretettel, tekintetének fényes zománczával a behavazott zöld kaftányt.

Csakugyan szemben találta a nagy szekérsort.

— Megér ez a gunyácska valamit, Lestyák Mihály uram.

— Hogy hogy?

— Mihelyest meglátta rajtam Olaj bég, leszállt a lováról, megcsókolta a szegélyét háromszor és azt kérdezte nagy alázattal, mit parancsolok. Én azt parancsoltam, hogy pusztuljanak el iziben. Szót fogadtak, elpusztultak.

Lestyák Mihálynak nyitva maradt a szája.

— Lehetséges-e? Olyan varázsereje volna?

— Igy történt szórul-szóra. De nincs idő a sok beszédre, itt a kaftánya, vegye fel, itt a lova, üljön rá. Én majd a másik úton sietek el.

— Teringette, hisz ez igazi csoda! — ujjongott Mihály, nem birva kibontakozni az ámulatból. — Hisz akkor ez a kaftány roppant kincs!

— Meghiszem azt. De siessen kérem, mert jönni találnak. Mintha látnék is fekete, mozgó szekereket a város felől.

Mihály homloka elborult:

— Igaz, Czinna, ne szólj ám erről senkinek! Köszönöm, a mit cselekedtél. Majd beszélek veled későbben... ma még. Igen, beszélek veled, Czinna.

— Jó, jó — hagyta rá a fürge legényke, csakhamar eltünve a «Szoknyás fa» dülő felé.

Lestyák a rendes úton ment. Csakugyan szemben találta a nagy szekérsort; hozták a kenyeret, a fát, a szikrai Marczi az ökröket hajtotta nagy káromkodva. A szekerek előtt szép hóka lovon az

egyik triumvir, Holéczi Sámuel uram lovagolt, az oldalán függő sárga bőrtáskában hozván a «nervus rerum»-ot. Az meg ott az egyik szekéren, a szép ropogósra pirított czipók tetejében biz isten Fábiánné asszonyom; kiváncsiságból ült fel «kutyafejü tatárt látni», mellette pediglen az aranyos száju Fekete Pál kuksol, egy bolhabetüs irást habzsolva pislogó nyulszemeivel.

— Ni, ni, Lestyák Mihály — hüledezének a kecskemétiek. — A másvilágról jön.

Holéczi Sámuel, a ki nem volt haragosa Lestyáknak valami nagyon (mert a lutheránusok mind összecsengnek), de meg kiváncsi is volt, még pedig nagyon, nyájasan kérdezte:

— Ugy-e a lelke az, amice, nem maga?

— Magam vagyok az a lelkem nélkül — dünynyögte kesernyésen Mihály (ki tudja, mire gondolt?). Hát kegyelmetek hová mennek?

— Vendég van a határon — kedélyeskedék a a triumvir — viszünk neki szegénynek egy kis kollacziót. (A nemzetes úr nagyon jó humoru ember volt.)

— Azt ugyan nehéz lesz utólérni.

— Ugyan?

— A harmadik határban jár azóta. Bucsu nélkül ment el a vendég.

— Csak tán nem! — selypített közbe Fábiánné.

— Kár, — sopánkodott Fekete uram — ritka szép beszédet mulasztott el a bég.

Lestyák elbeszélte a kaftány-dolgot, a mitől egyszerre máj- és tüdőszinü lett a Holéczi Sámuel uram ábrázata.

— Nagy eset — dünnyögte kelletlenül vakarva pisze orrát — hm, ilyen tán a világ eleje óta se történt.

De csak egy perczig maradt zavarban, kitanult ravasz róka volt, gyorsan tudott felugrani a helyzet magaslatára.

— Hej szekeresek, hej emberek, forduljatok, igazodjatok visszafelé. Nagy nap virradt fel Kecskemétre!

Majd leperdült a lováról és így szólt tiszteletleljes hangon:

— Üljön föl a lovamra, Lestyák Mihály uram. Nem hagyhatom azon a gebén szégyenszemre.

— Jó ez nekem. Köszönöm. Ha három triumvir ültetett rá, egy le nem szállíthat róla.

— Akkor hát kegyelmed üljön fel, Fekete uram, hirt adni a városba a történtekről.

Kapott az alkalmon a «város Cicerója» kipótolni dúsan az elmaradt szereplést. Megyek, hogy ne mennék! Öröm ülni egy ilyen szép állaton. De adjanak hozzá valami ostort is, mert sarkantyum nincsen.

Nem sok ostor kellett a tüzes «Sárkány»-nak, úgy elnyargalt a nagy szónokkal, mint a mesebeli csikók, a kik izzó parazsat kapnak a tarisznyába abraknak.

Tajtékzott, füstölgött, maga Fekete uram is csurom víz volt, mikor a piaczra beért, hol az álldogáló és egyre gyülő népnek nagy lelkendezve, szónoki szironynyal kitulipánozva hirdeté az Ur különös kegyelmét, melylyel a várost elárasztá; hogy egy lelketlen ruhadarab mintegy megszólalt s elkergette a dúló ellenséget határainkról. Csoda történt. Kecskemét érdemes polgárai huzzátok meg a harangokat. A kapzsi Olaj bég leborult a földre és megcsókolta Lestyák Mihály uramon a köntöst, háromszor, alázatosan, összegörnyedve kérdvén: «Mit parancsolsz, Kecskemét város követje?» Mire Lestyák Mihály uram fölemelé fejét s miként a bölcs és tiszteletreméltó Seneca (ki ne hallotta volna hirét?) imigyen felelt: «Ne háborítsátok köreimet, — azaz takarodjatok innen!»

— Nem bizonyos ám, hogy azt Seneca mondta! — süvített közbe a református prédikátor, nagytiszteletű Mokros Ézsaiás uram.

Fekete Pál nem engedte magát megzavarni:

— De az meg bizonyos, hogy jönnek vissza a kenyeres szekerek, az ökrök, a pénzes tarisznya, a triumvir és Lestyák Mihály.

Nagy örömrivalgás viharzott fel. Mint a futó tűz terjedt a csoda hire, utczáról-utczára, házról-házra hömpölygette az idegizgató álmélkodás. Az elbukott, gyülölt szenátorok ujra kijöttek a napfényre: a nép közé. Porosznokit megéljenezték, az öreg Inokainak kalapemelve nyitottak útat min-

denütt. Kriston Ferencz uramat ellenben élénk zsivajjal kivánták hallani. Nem is vonogatózott ő kegyelme sokáig, felállt egy káposztás-hordóra a piaczon, csupán ezeket mondván:

— Igazságot kérek tőletek annak a lángeszű ifjunak, a ki ezt a nagy napot kivívta.

— Igazságot! — visszhangzott ezer torokból. Hullámzott a lakosság, mint egy folyton dagadó folyam. Zsibongás, élet lüktetett mindenfelé — férfiak, asszonyok, élénk gesztusokkal adták tovább az érkezőknek Fekete Pál uram nyomán a «beszélő köntös» csodáját. Persze, hogy mindenik varrt még rá egy kis hímet.

Hatalmas lendületet, sziveket rezegtető lelkesedést szíttak be az emberek, az éljenzéstől meghasadozott levegőből. Mindenki sürgött, mozgott, mindenki mást kiabált, de mindenki egyet gondolt. Szép feslő bimbókat, csemete-lányokat öltöztettek talpig fejérbe az asszonyok, érdemes polgárok rohantak a város istállójába, befogni a hires négy fekete csődört. (Hamar, pántlikát a sörényeik közé.) Öreg emberek czipelték a mozsarakat a piaczra, útközben előkeresvén a «Három almá»-nál a tűzmestert (jőjjön kend Hupka uram, ha Istent ösmer. — «Csak még egy kortyot!» rimánkodott Hupka). Tiszteletes Molitorisz Péter uram, a lutheránus lelkész maga mászott fel a Szent-Miklós toronyba, hogy alkalmas perczben meglódítsa a harangokat. A házfedelek lyukain kibujtak imitt-amott

a zászlónyelekről azok a lelket csiklandozó, kigyózva röpkedő, hármas színü szárnyak. Bizony fakók már egy kicsinyég; a nagyságos Bethlen idejéből valók. Azóta nem is igen virágzottak a kecskeméti házfedelek.

A tizenegy bukott szenátor is mind magára rángatta egy félóra alatt sebtiben az ezüst gombos mentét, felkötötte a csörömpölő kardot s immár ott állanak félkaréjban a tanácsház kapujánál. Sokkal nehezebb feladat jutott azonban Fekete Pál uramnak (a miből nyilván kitetszik, hogy nem egyenlő feladatok zudulnak a közélet férfiainak vállaira), az egész kéziratot át kellett hirtelen idomítania; a «hatalmas bég» megszólítást kitörülvén, oda írni «Dicső hazafi!» Az «Eljöttünk hozzád» helyett »Visszajöttél hozzánk» stb. — (Mindegy, nagyon szép lesz az mégis!)

Bár henyészve volt, minden pompásan ment, csak éppen a díszkocsi késett el, de a taraczkok idején dördültek meg, ünnepiesen zúgtak a harangok s a mint feltünt Lestyák alakja, tomboló rivalgás ömlött az utczákon, mint a lavina a merre ment, egész a városház kapujáig. Ott leszállt, meghallgatta a Fekete Pál uram oráczióját, egy mosolygó pillantást vetett a fehérruhás leány-plántákra, kezet fogott a volt szenatorokkal (Porosznoki uramat megölelte) — akkor aztán őt is fölkapták, vitték, vitték és a hol végre letették, az az elnöki hely a tanácsterem zöld asztalánál.

Mihelyt kissé lecsillapult a zaj, (mert tömve volt a nagyterem a város előkelőivel), szót emelt a hófejü Puszta Máté s gyönge darázsdongású hangon emelvén ki a Lestyák Mihály érdemeit, e felkiáltással végzé:

— Válasszuk meg Kecskemét örökös főbírájának!

Rengett a fal az éljenektől, perczekig tartott, míg Permete Gáspár megértetheté magát, daczára annak, hgy erősen ütögette a mellét és hadonászva integetett, hogy nagyon érdekeset akar mondani.

— Én, Permete Gáspár pedig, a ki egy szólásommal buktattam meg ezt az előljáróságot ezelőtt tizenkét héttel, azt mondom, megtudván a megtudandókat, hogy neki még az örökös főbíróság is kurta idő.

— A holta után csak nem praesideálhat — kottyant bele Zeke Gerzson uram.

— De igenis, mondjuk ki és iktassuk protocollumba, hogy valamiképen az Isten kegyelméből dicsőségesen uralkodó Habsburg-familiára száll firól fira elsőszülöttek lineáján, a szentséges magyar korona, azonképen szálljon a Lestyák uram fiivadékaira a főbírói pálcza.

Zeke Gerzson: Egy kis különbség van a kettő között!

Permete Gáspár: (dühösen) Nincs!

Zeke Gerzson: A korona aranyból van, a bírói pálcza somfából.

E kis összezördülést a czegléd-utczai Deák

János szakítá félbe, általánosan elismert bölcs ember.

— Zeke uramnak van igaza, mert a korona a gyenge főn is erősen fénylik, de a somfabot a gyenge kézben gyengén üt. A somfabotot ennél-fogva nem lehet odanyomni látatlanban az utódok kezébe. De máskülönben sem illendő e nagy napot ilyen feleselésekkel zavarni. Maradjunk a tisz-teletreméltó komolyság mesgyéjén és sorba menjünk a dolgokon, mert senki sem köszöni meg, ha olyan székkel kináljuk, a hol még ül valaki. Mindenekelőtt mondja ki tehát a gyülés, hogy a triumvirátus, mely ugyis csak ideiglenes volt, megszünik.

— Maguktól szöktek meg! Egy sincs itt! — hangzott jobbról-balról.

— Ennekutána válaszszák meg kegyelmetek újból a régi szenátorokat és akkor iktassuk aztán jegyzőkönyvbe a Lestyák Mihály holtiglani főbíróságát.

Mondani sem kell tán, hogy minden így történt. A főbíró, ki olyan méltóságteljesen ült ott, mint egy dynaszta, hidegen biczentett köszönetet a fejével.

Arcza halovány volt, de bezzeg vörös lett, mint a skarlát-posztó, a mint kiáltozni kezdék:

— Halljuk a köntös-esetet! Halljuk tőle magától!

Kellemetlenül izgett-mozgott székén. Mintha a nyeldeklőjét szorítaná össze láthatatlan vaskéz. Elmondani az Olaj béggel történt jelenetet, szá-

zaknak . . . Egy olyan jelenetet, a mit nem élt át, a mit nem látott. Hazudni a város szine előtt. Oh de nagy hiba volt, el nem mennie a táborba. Az ördög hozta útjába azt a leányt. S ha már el nem ment, jobb lett volna bevallani. Most már lehetetlen, lehetetlen . . .

Mennél nagyobb volt a dicsősége, annál kínosabban marczangolta lelkét a tudat, hogy ezt egyszerre szétfujhatja egy váratlan szellő. Hiszen a Midas nagy fülei is kisültek. Ugy tünt föl előtte e dicsőség, mintha lopná, nem tudott neki örülni, pedig rászolgált, akármi történjék is, ő szerezte a kaftányt. És mégis, mégis a magas támláju főbirói karszék mögött ott lebegett, rezgett egy alkalmatlan árnyék.

— Halljuk! Halljuk! hangzott egyre élénkebben, követelőbben.

Nem volt menekülés.

Zavartan huzta le a kaftányt magáról és leteríté a zöld asztalra. Ime Kecskemét drága kincse!

Aztán akadozva beszélte el szegről-végről még egyszer a kaftány csodálatos szereplését.*

* A kaftány esete nem írói fantázia szüleménye. Káldy György egyházi beszédében és Kecskemét város jegyzőkönyvében nyoma van. (Kubinyi Ferencz, Magyarország és Erdély I. k. Kecskemét története, 86. l.) «*Mohamed császár Magyarországba jövén, az kecskeméti bírák nagy ajándékokkal elejben menvén, egy csauszt kértek vala, ki azon által menő vitézektől megoltalmazná őket, az Császár 300 aranyat adván nekik* «és egy vont arany köntöst», *meghagyá nekik, hogy haza menjenek,*

Lázas örömkitörések tarkították előadását, mindenki ujjongott, csak egy összeesett alak sirdogált csendesen a hátulsó padban.

A hatalmas főbíró, immár «Kecskemét diktátora», fölkelt, odament a zokogó emberhez, kezén fogta:

— És most menjünk, édes apám. Meg akarok otthon egy kicsit pihenni.

A kopjás kis kapuban már ott leselkedett az Erzsi leány, meg a Laczi legény. A forgács-fánk kisült és a csipetkés tyúkpörkölt elérte a tökéletességet, a malacz pedig már ki is hült; épen jó, hogy jönnek.

— De nem is mondtam, édes fiam, persze mikor beszélhettem volna veled, hogy legénynyel dolgozom, azaz, hogy most már ketten nem dolgozunk.

A főbíró közömbös arczot vágott.

— Az a fiatal gyerek ott?

— Akkor kellett fogadnom, mikor interveniálni mentem Budára a basához. Mert én tettelek téged

és ha valaki bántaná őket az köntöst mutatnák meg neki; ez okáért miháján valami török sereget láttak, az biró az köntöst rávevén, elejekbe ment, kit látván a törökök, lovaikról leugorván, az köntöst megcsókolták, és ha Bíró megengedte, ott háltak saját költségén, és ha pedig nem engedte, elébb állottak.»

Nemcsak hogy meg nem toldottam tehát a puszta tényt, de még elhallgattam belőle a *háromszáz aranyakat*; hogy ha esetleg be nem találtak róla bíró uraimék számolni, — én magam ne kompromittáljam a saját beszély-alakjaimat. *M—th K—n.*

főbíróvá Misi, tudd meg azt. (Az öreg szeme büszke zöldes fényt lövelt.) Az öreg Lestyák legény a talpán, hé . . . A lurkó, mondom, szükséges volt a mesterséghez, ámbár nem igen veszem észre, hogy csak egy szalmát is keresztbe tett azóta. Még nem volt időm kipróbálni, mit tud. Eddig én csináltam a politikát. Ne nevess, Misi, mert megharagszom. Ezentúl majd te csinálod. Nagyszerű vér ez a Lestyák vér. De ni, itthon vagyunk már.

A szülői hajlék de édes olyankor, ha sokáig nem látja az ember. Kedélyesen pipázik a kürtő, vígan integetnek a vén körtefa megőszült gallyai, künn az udvaron elébe ugrik Bodri, bent a szobában ráugrik a Czirmos, nevetnek a mázas korsók, ismerős cseréptálak a falon, a bútorok mesélni kezdenek, ropog a tűz a nagy kályhában, s lángsávot vet a barna ajtó aljára, mintha széles aranypánt lenne rajta.

Az öreg felsóhajt.

— Szegény édes anyád, ha feltámaszthatnám erre az egy napra.

Behozzák az ételt, annak a biztató párája nyájasan kóvályog a szülői asztal felett, sürög-forog Erzsi, meg a Laczi legény; más tányért, élesebb kést. «Szaladj, fiam, a pinczébe, de itt legyen az egyik lábad!»

— Te meg, ülj le, fiacskám, mert tudom, éhes vagy, lecsigázott az a rabkoszt. Ámbár iszen én

sem ettem azóta. Azelőtt a nagy búbánatom, most meg a nagy öröm miatt. Úgy éltem én Budán, mint a Toldi Miklós lova. No, csakhogy kiszabadítottalak.

— Ibrahim basa derék ember — dohogta a főbíró szórakozottan (idegessé tette a sajátszerű helyzet Czinnával szemben).

— Annyiban, édes fiam, hogy dereka van, mert különben kaján kutya az öreg. Eleinte dühös volt rám, kevés híja, hogy én is nem kerültem hűvösre.

— Miért?

— A czigány leány miatt, ha emlékszel rá. De nem sós tán az a leves? Hozd be a sósbödönt, te Laczkó!

Laczi úgy remegett, mint egy meglóbázott fűzfavessző.

— Mi bajod hm! A fiamtól félsz tán, te bolond? Nem harap ám az azért, hogy nagy úr.

— Köszönöm, nem kell a só. Hát a leány végett haragudott Ibrahim?

— Hogy azt mondja, veletek szökött el és a meddig vissza nem adjuk, vagy ki nem vallom, hol van, engem is bebörtönöztet; hogy a színét se láttam azóta.

— Azt ugyan nem okosan tette — mormogott a főbiró. — Hát aztán?

— Szerencsére épen azokban a napokban jött meg a hivatalos tudósítás, hogy a ruháit megtalálták a Tisza partján, később pedig valahol lejebb a holttestét fogták ki.

— Ah! — szólt közbe a főbíró vidáman. — Meghalt a leány?

— Ah! — szisszent föl a Laczi legény és leejtette a pecsenyés tálat, melyet az imént emelt le a kályháról, hogy az asztalra adja.

A mester indulatosan mordult rá:

— Szurok a markodba, te mafla! Vedd fel, aztán kotródj a szemem elől! De csakhamar elmosolyodott: «Sok csoda esik ma, a holt malaczok is elszaladnak.» (Mert a szép ropogósra sült állat egészen az ágy alá gurult.)

Laczi rákvörösen somfordált az ajtó felé.

— Megállj, — inté magához a főbíró s valamit súgott a fülébe. — Most már kimehetsz.

— Kell valami? Inkább az Erzsinek szólnék. Ez ügyetlen, — szólt a fiú után tekintve — nem hiszem, hogy sokat konyítson a szabósághoz, Mert nagyszerű mesterség az, fiam, fölséges tudomány, az Isten alkotásainak kikorrigálása; a rossz derekat kiigazítom, a lejtős vállakba férfiasságot öntök. Valami az, fiacskám (s a vén szabó föllelkesedve borzolta ritkás kender haját). Kár pedig a kamaszért, olyan szelid kedves arcza van, hogy bizvást lehetne belőle leány is.

— A mai napon semmi sem lehetetlen, édes apám.

— Már az igaz, de egyél abból a pecsenyéből, ne resteld, hogy a földre esett. Van még egy kis forgácsfánk is. Nem szereted a fejét, mi?

— Eszem már, de ked még mindég nem beszélte el a budai út végét.

— Hát mondom, a mint megjött a hivatalos tudósítás, jó kedvre szottyant Ibrahim uram, képzelheted, nagyon szorította a szultán; legott küldte fel a haláleset bizonyítékait a padisahhoz, engem pedig magához hivatván, megveregette a vállamat: «Látom — mondá — hogy igazjáratú emberek vagytok.» (És mi Lestyákok azok is voltunk és vagyunk.) «Íme itt van a fiadat felszabadító parancsolat ingyen. De el ne mondd, kutya, hogy ingyen kaptad, mert megrontasz vele.» Így jutottam én a fermánhoz.

— Elhamarkodta egy kicsit.

— Kicsoda? Én?

— Nem. A basa.

— Nem értelek.

— Hát nézzen oda!

A nyitott ajtón kedvesen nevetve, kaczkiásan himbálózva, belebegett Czinna, a czigány leány; csinos csipkés ingváll volt rajta, piros falú, fekete pettyes karton viganó: Az Erzsike ünneplő ruhája.

Az öreg Lestyák hátra tántorodék.

— Erős várunk nekünk az Isten! — kiáltá rémülten és a halántékán hideg verejték gyöngyözött. — A czigányleány! Hess te kisértet!

— Nem kisértet az, édes apám, hanem ő maga.

— Vigyen el az ördög, ha hiszem.

Kopogás hallatszott az ajtón, mintha az ördög

jönne a hívó szóra. Nem biz az. Puszta Máté szenátor uram lépett be Fekete Pál és Permete Gáspár kiséretében.

— Isten hozta! Foglaljanak helyet minálunk. Mi járatban vannak kegyelmetek?

— Minket a gyűlés küld a nemzetes uram színe elé.

— Készséggel hallgatjuk meg kegyelmeteket, — mondá a főbíró büszke pluralisban.

Röviden elmondták, a gyűlés mit végzett az ő távozása után: Ágoston uramért követség megy Váczra, ez az egyik (nagyon okosan van); a másik az, hogy a köntöst harmincz álló napig közszemlére állítják ki a városházán, megnézheti ingyen boldog, boldogtalan, helybeli, idegen, csak épen a nagykőrösi ember fizet tíz dénárt. (Ez is igen helyes.)

— De a legfontosabb határozat, — folytatá Puszta Máté, — hogy áthozattuk Szent Miklós templomából az ereklyetartó lánczos vasládát, abban lesz a kaftány elcsukva éjjelre, azontúl nappal is. A kulcsot im' nemzetes uramnak küldi a gyűlés, hogy vigyázzon rá, mint a két szeme világára, s olyan helyen tartsa, *hova idegen kéz el nem juthat.*

Ezzel átadta a selyem zsinóron lógó kulcsot a főbírónak.

— Engedelmeskedem a közgyűlésnek.

Átvette, felállt, odalépett Czinnához és a nyakába akasztotta.

— Rejtsd el a kebledre, Czinna.

Czinna fülig pirult, s fejéről egy önkéntelen mozdulattal csúsztatta lejebb a piros olajos kendőt a szemeire; persze, e miatt aztán előbukkant hátul a fius csitri haja.

Puszta Máté uram az ablak felé fordulva, ingatta nagy fejét: «Ez hát az a hely, a hová idegen kéz el nem juthat. Szép leánynak hófehér kebele.»

A szabó élénken kiáltott fel:

— Canis mater! A Laczi legény. (A hajáról ösmert rá.)

A főbíró mosolygott:

— Így van ez, apám uram, ha egyszer a csodák elkezdődnek. Krónika lesz ebből is valamikor: hogy lett a szabólegényből *főbíróné*.

A leány arczán, homlokán a megdicsőülés glóriája ragyogott e szóra, de a Mihály tekintetének delejes, lágy simogatását nem bírta tovább kiállani. Azt hitte, meghal a boldogságtól, kezét szivére tapasztva rohant ki.

A szabó felugrott mérgesen, mint egy hörcsög.

— Micsoda ármányos játékot űztél velem? Ha nem volnál most Kecskemét város főbírája, mondanék valamit. Ezer szerencséd, Miska, ezer szerencséd. S mit jelentsenek furcsa szavaid? Mit akarsz elkövetni?

— Elveszem feleségül.

— Te, Kecskemét örökös főbirája?

— Miért ne?

Az öreg búsan horgasztotta le fejét.

— A budai basa mind a kettőnket megölet, ha megtudja.

— A basa ellen is véd a köntös. Különben Czinnát nem keresik többé, ha egyszer belenyugodtak, hogy a Tiszába veszett.

— Majd akad, a ki besúgja. De szóljanak már kedtek is, az Isten áldja meg, beszéljék le, ne álljanak itt, mint három fadarab.

Erre az ösztökélésre Permete Gáspár csakugyan megszólalt, hogy a nemzetes főbíró uram a város leggazdagabb leányaiból választhatna, minden ujjára tizenötöt, de hogy ez az alacsony származás még se konveniál az ő nagy rangjához.

— Beszéd ez csak, — szólt Mihály nevetve. — Hátha Czinna az egyiptomi királyoktól származik?

— Azt egy kicsit nehéz volna bebizonyítani főbíró uramnak.

— Éppen olyan nehéz, mint kegyelmednek az ellenkezőt, hogy nem az egyiptomi királyoktól származik.

Permete is nevetett, Puszta Máté is; mert Puszta Máténak az volt a nézete: Tudja a főbíró, mit miért tesz. Nem kell abba beleszólni.

Fekete Pál azonban a szellemi oldalát vette a dolognak.

— Egy főbíróné nem lehet akárki; írásban, olvasásban jártas, minden dolgokban versatus és okos personának kell lennie.

— Ejh, — felelte Lestyák Mihály boszúsan — azt mondja a tiszteletreméltó Seneca: az asszonynak elég, ha annyit tud, hogy: ha rácsorog az eső, be kell menni az eresz alá.

— Itt ugyan hiába beszélünk, — vonogatta a vállait Permete uram, s csendes jó estét kívánva, kihúzta a többieket is a szobából.

Útközben a három úr három irányban szórta el a Czinna leány regényét. Mondták is mindenütt ma este a tereferélő asszonyok:

— Valami varázslatot tett vele, valamit kevert az italába, máskép megfoghatatlan. Olyan okos ember mekkorát botlik, mégis szörnyűség.

De a szapuló asszonyoknál is jobban tetszett az «új esemény» Putnoki Balázsnak. Még azon éjjel útra kelt a budai basához, beárulni, hogy a czigányleány él, elrejtve tartotta Lestyák Mihály és most feleségül akarja venni. De a budai basával egy kicsit furcsán járt, a mint később kisült. Meghallgatta, mondják, figyelmesen és összeránczolt homlokkal kérdé: «Tehát azt állítod, hogy él?» «Igen is, él.» Intett most a basa a közel álló csausznak: «Vidd ki ezt az embert, üttess a talpára ötven korbácsot, aztán hozd be megint.» Mikor visszahozták, felette nyájas volt Ibrahim: «Nos, még mindig él a leányzó?» «Nem él, dehogy él, kegyelmes basa.» Ibrahim megelégedetten dörzsölte a kezeit: «Tanuld meg, te emberséges ember, a kiről én egyszer azt referálom a fölséges szultán-

nak, hogy nem él, az hat lábnyi mélyen fekszik a föld alatt.»

Így járt az áruló Putnoki; hanem az olyan ordas szerencse is ritkaság, mint a Lestyák Mihályé. Verőfényes pompában sütött rá a nap. Hatalma nőttön-nőtt, tekintélye kifelé is szilárdult. Kecskemét kezdett nagy szerepet játszani.

A köntös egy hadsereggel ért fel, mely féken tartá az ellenséget. Egy hadsereg, a melynek nem kell mondur és municzió, a melynek nem árthat semmi, legfeljebb a molyok.

Bezzeg nem féltek már a kecskemétiek az ellenségtől, sőt inkább nagy kedvteléssel lesték-várták, hogy egy-egy portyázó török sereg beléjök kössön; nagy mulatság volt az a népnek. A főbíró kivonult olyankor pompával a város csődörein; négy hajdú lovagolt előtte, négy utána. A férfiak, nők, gyerekek, néha egész Kecskemét a sereg elé jött élvezni a mámorító jelenetet, a mint lehajlanak a török vezérek a köntös csókolására, s a mint meghajlanak a főbiró előtt: «Uram, mit parancsolsz?»

Legendák röpködtek az országban a beszélő köntösről, mindenféle zagyva toldalékkal, hogy a köntös a veszély idején megszólal és tanácsot ad a bíráknak, ha a beteg megérinti, meggyógyul, ha a hajadon vagy özvegy megcsókolja, férjhez megy. Az okosabbak azt állították, hogy a köntös nem valami különös Isten csodája; az az egész, hogy a

szultán póklábas aláírásával bele van szőve: «Engedelmeskedjetek a kaftány viselőjének.» Maga Lestyák Mátyás uram, a ki műértőleg nézegette meg a világhírű ruhadarabot, (mert külső országokban is híre van), nagyon kicsinylőleg nyilatkozott:

— Nincs ezen semmi különös. Ilyet én is varrok, ha neki dülök.

A kaftány csodaereje bűvös fényt vetett a Lestyák Mihály személyére is. Az ő története, hatalma hasonlóan a legendák színpompázó ruháiba öltözött. Szép csendes estéken ő róla mesélgetnek a kunyhókban, száz mértföldre innen. Messze Szeged alatt, míg a halász legény sajkája lágy csobogással síklik, a szőke habokat hasogatva, ő maga azon mereng: «Vajjon mit csinálhat most a kecskeméti főbíró? Arany szalonnát uzsonál, karbunkulusz késsel . . .»

A beszélő köntös nemcsak azt mondta az ellenségnek: «Takarodjatok el innen Kecskemétről», hanem a jó barátnak és a csengő-pengő körmöczi aranyoknak meg azt mondta: «Jertek ide Kecskemétre!» Gazdag emberek, nemes urak ide jöttek lakni kincseikkel a «legbarátságosabb» városba, a szülők ide küldözték legszivesebben fiaikat; akkor jelentek meg Kecskemét utczáin először azok a különféle buksi diákfejek, melyek azóta sem fogytak el onnan; az iskola fölvirágzott, a lakosok mesés gyorsasággal gazdagodának.

Persze, minden jónak van rossz oldala is. A köntös szülte a sok pénzt, a sok pénz szülte a mindenféle pusztai betyárt és haramiát, a kik betörtek Kecskemétre rabolni. De minden rossznak van jó oldala is, a betyárok miatt kihirdették a statáriumot, s mivelhogy a megye nem mozoghat szabadon, a vérbirósági jog átruháztatott ideiglenesen a kecskeméti magistratusra.

Még egy hajszál és királyi város lesz belőle!

NYOLCZADIK FEJEZET.

(A másik kaftány).

Úr volt már Lestyák Mihály élet és halál fölött, és hogy, mint elnöknek még nagyobb tekintélye legyen, a király megküldte neki a nemességet a «kecskeméti» előnévvel. Kaftányos lovag áll a czímerpajzson, ezüst mezőben, a kettéosztott paizs másik felében három arany pólyán egy ágaskodó róka. (Jól kikomponálta azt ő felsége.)

Még csak egy hiányzott a teljes boldogsághoz: az esküvő Czinnával.

S ennek sem állt útjában senki.

Az öreg Lestyák már rég kibékült az eszmével. A kis semmiházi jószág tudott neki kedvében járni, mikor esténkint megsimogatta a tüskés állát, azt hitte, a mennyországban van. De megszépült is napról-napra, kerekebb idomokat kapott, arcza

olyan lett, mint a baraczk, a minek vérszíne átveri magát a héján. Nem volt a Kunságban párja.

Kedvencze, meghitt bizalmasa lett, «menyem»-nek, «lányom»-nak szólította és sürgette Miskát, hogy siessen — mert biz Isten ő veszi el.

Miska, a mikor valami akadály volt, szinte tombolt a heves türelmetlenségtől, ha nem volt akadály, mindjárt félvállról vette; mindig volt valami szeszélye.

Az első határnap akkorra volt kitűzve, ha a szandzsák basától fermánt eszközöl ki, mert a nélkül még sem lehetne. Ámbátor a madár megépíti fészkét, még ha tart is tőle, hogy kegyetlen kezek összedúlják . . .

Megjött a fermán magától; ott volt a Putnoki talpán. Biztos, hogy a leányt soha se háborgatja többé a basa.

— Most már esküdhettek, gyerekek! — biztatá őket az öreg.

— Várjunk még, míg a Czinna haja megnő — felelte Mihály. — Kurta hajon furcsán venné ki magát a koszorú.

Egy év alatt megnőtt a haja, de milyenre! Egy este bizalmas édes suttogás közt kibontotta (mert úriasan viselte most koszorúnak a feje körül) és a Mihály két kezét megkötötte a két tömött varkocscsal, a hogy a rabokét szokás.

— Egy megkötözött főbíró! — enyelgett vele pajkosan.

Mihály elértette a czélzást.

— Bizony itt volna az esküvő ideje, már alig várom Czinna, de jól fölfogva a dolgot, nem árt, ha még tanulsz egy ideig, hogy főbíróné lehess, nekem pedig szereznem kellene valamit előbb, hogy egy főbírónét eltarthassak.

Ugyanis a főbiró a nagytudományú Molitorisz uramat járatta tanítóul Czinnához, de alig egy félév mulva azt mondta a tiszteletes úr:

— A mit én tudtam, azt már ő is tudja.

Mihály is összekuporgatott egy kis pénzt addig, de éppen akkor jött a nemesi levél. A szerencse fia nagyobb lábon kezdett élni; a vidéki nemes urak czimboraságot kötöttek vele, eljártak hozzá látogatóba, ő viszont. Czinnát elhanyagolta. Egy nemes ember nem turbékolhat mindig, mert nevetségessé teszi magát. A nyomorult kutyabőr mintha átalakította volna, mintha csakugyan megkékülne tőle a vére, még szeszélyesebb lett. Beszélték szerteszét, hogy egy Beniczky-kisasszonyt akarnak vele elvétetni s főispán lenne belőle — Thököly Imrének valamelyik olyan megyéjében, mely a császár kezén van . . . De ez mind csak pletyka! Maguk a kecskemétiek gyártják, mióta olyan nagygyá lett a főbirájuk, hogy Kecskemét már kicsinek látszik hozzá!

Oh, hogy fájt a Czinna szíve. — Azon a kis falóczán a kertben a nagy körtefa alatt, a hol anynyiszor suttogtak azelőtt együtt szép nyári estéken,

a hol Czinna olyan boldog volt, ritkán ült már Mihály (néha hetekig oda járt az úri kastélyokban), ha eljött is, ha mondott is neki néhány meleg szót, a vége rendesen abba csucsorodott:

— Aztán ügyelj a szavadra, Czinna, édes kis galambom, ne beszélj arról a napról . . . hiszen tudod melyikről; ne mondd soha, hogy te voltál ott . . . Olaj bég előtt, — mert akkor engem elveszítesz.

Mintha kést döfnének bele ilyenkor. Az a gyanúja nő, hogy Mihály fél tőle, de nem szereti, csak azért lánczolja magához a mátka-gyűrűvel, hogy a hallgatását biztosítsa.

Napról-napra szomorúbb lett, a piros rózsák hulladoztak arczáról, a szemeiből kialudt a bódító fény, szelid borulat váltotta fel. Szép volt ő még így is.

Az öreg Lestyák megijedt, hogy beteg; kitalálta miért beteg.

— Ne töprengj. Ne öld magad, kis rezedaszálam. Szeret az téged, ha mondom, meg is esküdne veled mindjárt holnap, ha pénze volna. De a mi van is, elkoczkázza a Fáyakkal, Beniczkyekkel. Ösmerem én Misit, tele van hóborttal, de a szíve becsületes. Hiszen persze, hogy itt nálam is elélhetnétek, szegényesen, de tudod milyen a bolond, ha urhatnámja van, még a szamóczát se eszi meg, bár éhes, ha nem teheti ezüsttányérra. Miska pedig éppen ebben a nyavalyában szenved most. Hagyjuk míg jól lakik a czímerbeli rókájával. Vagy

őt eszi meg a róka, vagy ő a rókát. Általában ezek a különféle állatok a nemesi czímerekben, nagyon sokat esznek, Czinna fiam.

Czinna sóhajtott ilyenkor; nem volt az ő sebére balzsam a sok szép szó.

— Ne sóhajtozz, mosolyogj már egy kicsit, mint azelőtt; hiszen ha szólhatnék, tudnék én mondani olyat, hogy tánczra perdülnél.

Titokzatosan hunyorgatott, dünnyegve biztatta magát: «Pszt, Mátyás, ne járjon el a szád, Mátyás!»

Mi lehetett az a titokzatos dolog, Czinna el nem birta gondolni. Mindössze egy körülmény volt feltünő, néhány nap óta két idegen úri ember járogatott Lestyákhoz; este későn jöttek, majdnem lopva, sokáig súgtak-búgtak a hátulsó szobában bezárkózva és az öreg sohasem említette, kik és mit akarnak, hanem elmélyedve, begombolkozva járt-kelt az övéi közt.

Végre egy este, aznap, mikor végképen elmaradtak, vidáman vette ölébe a Czinna fejét és a nagy fekete hajában babrált. (Kedvencz mulatsága volt ez ő kegyelmének.)

— Örülj, Czinnus, örülj! Megjött már a te napod is. Most már meg lesz az a lakadalom, a ki lelke van; olyan kelengyét csináltatok neked, hogy a Fáy kisasszonyokat kiveri tőle az irígység szeplője. Nevess no, Czinna, mert annyi pénzed van, hogy a kis gyerekeid, ha lesznek (nem kell ám

azért pirulni, mit szégyenled az unokáimat!) aranyakkal fognak gurigázni.

Az öreg egy csomó aranyat markolt ki a zsebből, megvillogtatva Czinna előtt.

— Hol vette ezt a rengeteg kincset? — hüledezék a leány.

— Mi ez még a többihez képest? Ide vigyázz, gyerekecském, mindent elmondok neked. Érted teszem egyrészt, a mit teszek, mert tudom, hogy Miska pénz nélkül el nem vehet. Egy részt mondtam, igenis, mert a magam hiúsága szintén belejátszik. Én egy alkotást akarok hagyni magam után, hogy ezer év múlva is emlegessék a szabók: «Élt valamikor egy Lestyák Mátyás nevű ember, az csinálta ezt a ruhadarabot.»

— Még csak nem is sejtem, miről van szó.

Az öreg suttogva folytatá:

— Két idegen ember jött hozzám e napokban, hiszen láthattad őket, egy kicsiny tömzsi és egy Góliát. Egy város nevében jöttek, de hogy melyik nevében, előttem is elhallgatták. Nem kérdeztem, egyre megy, akármelyik. Fölkerestek mondom és így szóltak: «Mester! szabók szabója, minden szabók között a legnagyobb! Azért kerestünk fel, hogy gazdaggá és halhatatlanná tegyünk.» — «Mit akartok?» — «Varrj nekünk egy a Kecskemét városáéhoz hasonló kaftányt, de hogy azzal tökéletesen egyezzék, mint két tojás, vagy két buzaszem; képes vagy-e rá?» «Az én tűm mindent

megvarr — feleltem — a mit az én szemem meglát.»

Czinna fázékonyan bújt az öreg szabóhoz.

— És mibe állapodtak meg?

— Megalkudtunk. Sok huza-vona után megalkudtunk, ötezer aranyat fizetnek, ötszázat előre adtak. Mind a tied lesz gyerekecském.

— De megtudja-e úgy varrni?

— Én? (És a szemei kigyultak.) Menj te bohó. Hát minek tartasz engem? Egy remekmű lesz, ha mondom.

— De nem lesz-e valami baj? — kérdé a leány félénken.

Az öreg nevetett.

— Mi baj lehetne? Hát annak a bizonyos városnak is lesz egy kaftánya, ez az egész. Meg az, hogy a török, a ki most talán kétszáz várost rabol, harácsol, kénytelen lesz beérni százkilenczvenkilencz várossal. Éhen ezért nem hal.

— Igaz, igaz — szólt Czinna szórakozottan.

— Te majd ideadod a kulcsot, kis menyem, nem kell arról soha senkinek tudni e világon, körülnézegetem, kitanulmányozom a kaftányt, megvarrom a párját gyorsan, mint a karikacsapás s olyan lakodalmat csapunk, mint a pinty; bizony szeretném már tánczban látni azokat a piskóta lábaidat.

Ugy megterveztek apróra mindent, milyen lesz a menyasszonyi ruha, milyen lesz a koszorú, a czipellő, hogy adnak oda Mihálynak az ötezer

aranyból négyezret: «Itt van, ne mondd, hogy a feleséged semmit sem hozott.» Erre ő megkérdi: «Hol vettétek?» Erre mi azt mondjuk: «A lyukas hídon találtuk.» Végre kigondolnak egy örökségi mesét, s elkezdődik a soha meg nem szünő boldogság. Czinna víg lett, nevetett, még a kezecskéivel is tapsolt, annyira tetszett neki a jövendő képe abban a szivárványos tükörben, a mit Lestyákelébe tárt.

Másnap a vén szabó hozzáférkőzött Czinna kulcsa révén a városházbeli vasládához, körülnégette még egyszer a kaftányt, aztán elindult Szegedre, hol előkelő török kereskedők voltak, megvásárolta a finom sötétzöld bársonykelmét, a skófiumot, a sújtást, a paszomántot, a bélésre való medvebőrt. S mikor minden anyagot beszerzett, a teremtő elmék lázas mohóságával hozzálátott a munkához.

Nem volt az tréfadolog. Minden este elhozta titokban, köpenyege alatt a kaftányt, hajnalba visszavitte. A főbíró szobájába szabad bejárata volt; föl se tünt senkinek; hátha a főbíró maga küldé valamiért?

Estétől hajnalig dolgozott hátulsó szobájába bezárkozva, egy művész ihletével és szenvedélyével. Néha felköltötte Czinnát és megmutatta az egyes darabokat, a mint fölvenni kezdték a fölséges minta formáit. Szeme lángolt, homloka izzó volt, orrlyukai zihálták, a hangja a gőgtől rezgett. «Nézd ezt az elejét, ez itt a gallérja, ez az ujja!»

Hát még mikor tizenöt nap mulva elkészült a másolatkaftány, az utolsó öltésig s végigtekintvén művén, szíve megtelt édes érzésekkel: «Lehetséges-e tökéletesebb alkotás ennél?»

Éppen éjjel volt. A kakasok kukorékoltak. A szabó kihajolt az ablakon. Éjfélre rendelte oda embereit, kik a környéken lappangtak addig, míg ő a köntöst varrta.

A kakasoknak Bodri kezdett felelgetni a vakkantásaival, a mi azt jelentette, hogy idegen emberszagot érez.

Csakugyan jöttek. A szabó beeresztette őket.

— Nézzetek oda!

A csodálkozás felkiáltása hangzott ajkaikról.

Két aranyos kaftány volt kiterítve az ágyon, olyan egyforma, mint két tojás, mint két buzaszem.

— Mit szóltok ehhez? — kérdé a mester.

Az egyik azt mondta: «Csakugyan te vagy a szabók szabója, a legnagyobb szabó a világon», a másik nem szólt semmit, csak fogta a nagy tüszőjét és egy garmada aranyat öntött ki az asztal közepére.

— Épen négyezer ötszáz darab. Olvasd meg mester, ha nem hiszed!

— Olvassa meg a kutya! Nem a pénzért dolgoztam, hanem a dicsőségért.

— Melyiket vigyük? — kérdé a Goliáth a két kaftányra mutatva. Melyik a mienk?

Lestyák habozva állt meg a két ruhadarab mellett.

«A magam munkáját adjam oda? Ne lássam többé? Elviszik Isten tudja merre és nem tudom meg soha a szereplését. Kinos bizonytalanság emészt fel, hogy mi lett vele. Nem látom a törököt, a ki leborul a szegélyét összecsókolni és a ki akkor előttem, az én művészetem előtt borul le? Nem, nem! A siker biztos. A munka tökéletes. Látni akarom, fürödni akarok a dicsőségben.

— Ejh hát mért nem mondja már melyik az új? — türelmetlenkedett a Goliáth.

— Miért kérdi kelmed épen az újat?

— Mert tudom, hogy azt adja ide.

Lestyák sértődve pattant fel.

— Nem — nem — hebegte tompa rekedt hangon — azért is vigyétek el a régit, ... az igazit. Az új ... az új megmarad Kecskemétnek.

A Goliáth sietve gyúrta a köpenyege alá.

Egyet csikordult a retesz. A két alak eltünt az éjhomályban, örökre.

Az öreg lefeküdt, de üdítő álom nem jött szemeire. Gonosz visiók gyötörték. Az aranyak, melyeket egy szakajtóba söprött és az ágy alá dugott, elkezdtek vékony póklábakon fölfelé mászni a falon. «Ne te ne, másztok le vissza mindjárt!» Az egyik közülök a mellére ugrott, ott járt őrült tánczot. «Ejnye, megállj, megfoglak.» Kapkodott utána, de lehetetlen volt elcsípni, pedig a hideg lábai szurták, borzongatták, mint valami jéghegyű gombostűk, hogy megvaczogott a foga tőlük. Majd

úgy rémlett előtte, hogy az ördöngős aranyat megfogja egy vigyorgó sátán, katlan izzó tüzén hirtelen megolvasztja, a fülébe önti és a forró folyadék ömlik, nyargal az ereiben, feszíti a halántékait. S míg vére lázasan forr, a szoba-gerendák repedéseiből rémes hangok kelnek: «Lestyák Mátyás, mit cselekedtél, jaj, mit cselekedtél».

Felugrott, felöltözött, fejét a hűs ablaktáblához nyomva, várta be a reggelt. Nagy lelki nyugtalanságot érzett, de magának se merte bevallani. Ejh 'iszen minden rendben van. Biztos a dolog, egészen biztos.

Elvitte a kaftányt a városházi vasládába, aztán a Czinna háló-kamrájába nyitott be, átadni a kulcsot és a fülébe súgni gyöngéden:

— Minden jól van, szivecském; ott nyerít már az ágy alatt a négyezer sárga csikó. Van már mit fogni a lakodalmas szekér elé.

De hiába erőltette a nyugodt hangot, feldúlt arcza ellentmondott annak. Nem találta sehol a helyét. Mint a szédült légy ödöngött ide-oda; míg végre hirtelen elhatározással betoppant a fiához, a hol már ott találta Pintyő hajdut egy levéllel.

A főbíró kitünő színben volt, ragyogott arcza az életkedvtől. Épen most végezte be öltözését. Az is egészen más, mint azelőtt: nemes úrhoz illő; dolmány helyett hasított ujju attila, a hasadékban meggyszín selyembetéttel.

— Jó reggelt, apám uram! — Mi az újság?

— Meg akarlak kérni valamire.

— A kecskeméti főbírónak csak egy ember parancsol Kecskeméten.

— Már mint én . . .

— Eltalálta ked. Nos mit parancsol?

— Csekélység, egy kis szeszély. Ha legközelebb ellenséges csapat lesz Kecskeméten, én szeretnék elibük menni a kaftányban.

— Teringette, nem utolsó mulatság. És nekem is kapóra jő, mert ma úgy is mást kellett volna küldenem.

— Van valami? — kérdé a szabó mohón.

— Kara Mustafa nagyvezér egyik csapatja fekszik a Talfája alatt, éjfél óta. Belgrád alól mennek Kékkő alá és élelmi szerekért üzentek be hajnalban. Éppen az ő levelüket hozta most Pintyő. Persze nem adunk.

— Pompás! — Rikkantott fel neki vidulva. — Én megyek eleibük!

— Nagyon jól van. Pintyő nyergeltessen apámnak egy hátas lovat!

— Melyiket? A Büszkét?

— Talán jobb lesz a Rárót, az jámborabb. Ma nem mehetnék magam, sok dolgom van, törvényszéket tartunk. Képzelje apám uram, ki a panaszos. Nem kisebb személy, mint a kalgai tatár szultán. Egy falka birkáját bajtották el duhaj kecskeméti legények a félegyházi határból és a négy tatárt, a ki őrizte, agyba-főbe verték. Egy meg is holt.

— Felfordított világ!

— A legszebb benne — folytatá a főbíró széles gyönyörűséggel — a Kecskemét nymbusa, hogy immár a kalgai szultán a mi törvényeink szerint kér orvoslást, a helyett, hogy elégtételt venne magának, a saját szeszélyei szerint. Ezt se csinálta más, csak a köntös. De hohó, várjon csak Pintyő, majd elfelejtettem. Mindenekelőtt menjen kend a piaczra és fogjon négy bírónak való személyt, lehet köztük török is, ha akad.

A vásár első napja volt, (mert mióta a kaftány megvan, Kecskemét is visszakérte I. Lipóttól a vásárait), az öreg Pintyő bekukkantott a sátrak alá, utána szaladt a jó bekecsű embereknek, s ha valamely tekintélyes perszonát megcsípett Szegedről vagy Halasról, szajkó módjára darálta el a formulárét:

— Nemes nemzetes és vitézlő Lestyák Mihály uram Kecskemét város főbírájának nevében! Adassék tisztelet kegyelmednek nagy jó uram s ne legyék terhére átfáradni a mi szerény székházunkba, ottan bölcsen és igazsággal, mint illendő, törvényt látni a mi népeink felett. Az engedelmetlenség nem javaltatván.

Csakhamar megfogta a szegedi Börcsök Pált, nótáriusságot viselt embert, Szentesről a nagyeszű Balogh Ferenczet; ott találta a Laczikonyhán már a *hatodik gombnál.** (De jó lesz ő még így is.) Ugy-

* A kecskeméti ember minden messzelynél egy gombot old ki a mellényén, hogy az összeszámításnál a korcsmáros rá ne szedje.

szintén beczitálta a czeglédi mézeskalácsost, Korda Istvánt és mivelhogy a főbíró uram törököt is mondott, magával hozta a nagyszakállu Mollah Cselebit Budáról, a ki asztrakán prémeket árult és a poklok mélyére kivánta az olyan várost, a hol kötéllel fogják a kadit.

Ekképpen végezvén a dolgát, bement a városház istállójába, megvakarta, kifésülte a Rárót, megetette egy kis zabbal, aztán rácsatolván a nyerget, átüzent Lestyákékhoz, hogy az öreg úr jöhet már.

Lestyák Mátyás uram virgoncz léptekkel sietett a városházára, hol már össze volt gyűlve a a fogott biróság, kikhez azonfelül két itélő szenátort osztott be a főbiró, Porosznoki Gábort és Ágoston Kristóf uraimékat, ő maga elnökölvén hetediknek.

Meglátva édes apját, elküldte Pintyőt a város pecsétjével Czinnához a kulcsért, aztán kiemelvén a köntöst a vasládából, sajátkezűleg, két ott álló szenátor rásegítette az öregre. Ez volt a hivatalos czeremonia.

— Menjen kend isten hirével!

Künn hetykén rakta be lábait a kengyelbe, mellét kidüllesztvén, fejét hátra vetett daliásan, mint egy igazi levente.

Az idegen vásárosok kiváncsian futottak össze látni a hatalmas főbíró apját, kinek vézna tagjain a tavaszi szélben csillogva hullámzott a világhírű köntös.

A kecskeméti czivisek mosolyogva emelgették előtte a kalapjaikat: a gyerekek harsányan kiáltozák:

— Vivat, vivat Lestyák bácsi!

Némelyek irígykedve suttogták:

— Boldog apa, boldog ember!

Valóban boldog volt most. Tele tüdővel szítta be a balzsamos levegőt. A Ráró kevélyen ficzánkolt alatta. A házak előtti kis kertekből nyiló jázminok és liliomok nevettek rá, a saját ablakukból Czinna integetett neki fehér kendővel.

Minden nyugtalansága elmult, se bágyadt nem volt, se izgatott. A katona csataelőtti tremája megszünik a csatában. S ő most ott volt, a tűzben volt, szinte hallani vélte a levegő halk rezgésében láthatatlan trombiták vérpezsdítő harsogását: «Előre, fel a diadalra!»

Míg az ő alakja eltünt az út porában, a szenátorok és a főbíró ezalatt nyugodtan ültek a fogott birák közt, hallgatván a tényálladékot, a kalgai szultán birka nyájainak elhajtásáról, a tanuk és a vádlottak nagy feneket kerítő unalmas előadását, A sok zagyva beszédbe nem ritkán vegyült egy-egy ásítás is a tekintélyes szájakból. Az ugyan egy csöppet sem infestálta ő kegyelmeiket, hogy a város előtt zsaroló éhes ellenség áll. Csigavér! Az ellenség most csak épen olyan közönséges «folyó ügy», mint ha egy megdühödt tojásáruló kofát kell a piaczon ránczbaszedni. Ehhez egy

ember kell, meg egy mogyorófabot, amahhoz pedig szintén egy ember, meg egy köntös.

Csak a főbíró uram feszengett a széken kényelmetlenül, mióta a teremben megjelent a kalgai szultán képviseletében Olaj bég s körülhordozván héja tekintetét az érdemes bírákon, megütödve kérdé melyik legyen közülök a hires főbíró Lestyák Mihály, — mire Ágoston Kristóf uram odamutatott könyökével az asztalfőre.

— Nem lehet az — mormogta Olaj bég élénk fejrázással.

— Pedig én vagyok Lestyák Mihály — bizonykodott a főbíró fojtott, ércztelen hangon.

A nagy termetű bég boszúsan mordult fel:

— Vagy az én szemem káprázott harmadfélév előtt, mikor táboromban találkoztunk, vagy a kelmed feje cserélődött ki azóta.

— Öregszik az ember, hiába.

— Egyébiránt levelet hoztam kegyelmednek.

A levelet a kalgai szultán írta, majdnem mézes náddal:

«Édes fiam, vitéz Lestyák Mihály! Büntesd meg kérlek e gonosz farkasokat, mert ha elrettentő példát nem szolgáltatsz, hidd meg, embereid még a turbánomat is lelopják a fejemről. Szeretném, ha egy kosár fejet küldenél (a tolvajokból kitelik kettővel is). Régen nem gyönyörködtem már levágott kecskeméti fejekben.

Emberemet, Olaj béget, a ki megadja nektek

a szükséges felvilágosításokat, nagy tisztességben lássátok,

maradok a te hatalmas urad és
barátod a krimiai vicze-khan
(kalgai szultán).»

Lestyák zavartan, szórakozottan futotta át a levelet, aztán odatolta sorba a bíráknak, hadd lássák, vigyék szét hírét, hogy a kecskeméti főbíróval milyen szőrmentében beszélgetnek a potentátok.

Eközben fülig vörösödve vette észre az Olaj bég vizsga fürkésző tekintetét, mely még mindig rajta nyugszik.

Tűkön ült, kellemetlen érzések közt, ehhez járult az órákig tartó vallomásözön, a terembeli gőz; a szédület környékezte már s épen átadni készült az elnökletet Poroszkainak, körülbelől déltájban, midőn a rémület ordítása hangzott, hömpölygött az utczákon, mindig közelebb-közelebb, megreszkettetve az ablaktáblákat.

A bírák megriadva rohantak az ablakhoz és holtra sápadva tántorodának vissza.

A Ráró nyargalt szilajan, megvadulva a városház felé, rajta ült odakötözve az öreg Lestyák a kaftányban — de fő nélkül.

A csonka, kisérteties törzsből a vér csepegett. A paripa, a kaftány, befecskendezve piroslott messziről.

A Ráró nyargalt szilajan, megvadúlva . . .

KILENCZEDIK FEJEZET.

(Az itélet napja.)

Porosznoki minden hajaszála az égnek meredt.

— Irtóztató!

A főbíró leborult az asztalra és zokogott.

— Megfoghatatlan! jegyzé meg Olaj bég, midőn megmagyarázták neki, hogy az öreg küldetésben volt a nagyvezér egy csapatjánál a kaftányban.

Ágoston uram a főbíró bánata körül ügyeskedett.

— Jöjjön, nemzetes uram. Oszlassuk szét a törvényszéket. A kötelesség határait is túlhaladja a nagy fájdalom, mely érte.

Mihály összerázkódott és kitörülte szemeiből a könyeket.

— Erős vagyok. Egy tapodtat se megyek, míg boszút nem állok apámért. Ezt nem a török táborban cselekedték.

Legott megparancsolta, hogy a holttestet vigyék haza, mossák meg s két lovas drabant rohanjon a vérnyomok irányában, míg ráakad a fejre és a bűn nyitjára.

— A kaftányt húzzátok le a testről — pótolá a rendeletet Porosznoki — és hozzátok fel.

Kis idő vártatvást sírva hozta Pintyő a véres öltönyt. Olaj bég és Mollah Cselebi felugrottak, hogy a szegélyét megcsókolják, de közel érve hozzá, elfintorítá rút arczát a bég:

— Allahra mondom, ez nem az igazi kaftány! Hiányzik róla a Sheik-ül-Izlam jegye.

Mollah Cselebi összetette mellén kezeit és kenetesen ismétlé:

— Ez nem a szent ruha!

A kecskeméti polgárok, a kik ott ültek a hallgatóság közt, megdermedve néztek a főbíróra.

— Árulás! — kiáltá Ágoston Kristóf.

Kriston Ferencz felugrott a tanuk padjáról és a főbíró elé állt:

— Adjon számot! A kulcs kegyelmedre volt bízva!

— Semmit se tudok — szólt a főbíró ingerülten. (Olyan volt, mint a vas; keményebb, ha verik).

— Milyen csapás, milyen csapás szegény Kecskemétre! — tördelte kezeit Porosznoki.

Mint elhajított parittyakő, úgy zúgtak a hangok a levegőben: «Halál a bűnösre!»

— Úgy van! Én is ki fogom azt mondani.

Rakonczátlan közbeszólások röpködtek.

— Nem az elnöki székben van a helye, de a vádlottak padján.

— Csend! — kiálta a főbíró, indulatosan csörtetvén meg kardját, mely mióta nemes lett, keresztbe fektetve szokott előtte állni az asztalon.

— Itt ülök az elnöki székben és itt maradok. Meglátom, ki mer pisszenni, ha Kecskemét város főbírája csendet parancsol.

A temetőkön van ilyen borzalmas némaság, mint itt beáll.

— Ki az a félkegyelmű, a ki rám öltögeti a fulánkját? Ha tudtam volna, hogy a köntös nem az igazi, nem küldtem volna benne tulajdon édes apámat. A dolog megfoghatatlan. Istennek tetszett új megpróbáltatást mérni Kecskemét városára, de ne rendüljünk meg, mert bármi történjék, a kormányzó kéz meg nem állhat. Azért is ugorjon fel Kriston szenator uram, de rögtön, és vigye ki Talfája alá a törököknek a kívánt sarczot, hogy két bajból három ne legyen . . .

Kriston rögtön indult, de még mielőtt az ajtóhoz ért volna, kinyílt az nagy robajjal és berohant Czinna. Fehér volt, mint a liliom, járása imbolygó, tétova . . . Szép szemeiből ömlöttek a könnyek.

— Mit akarsz itt? — riad rá a főbíró, szemöldíveit összevonva. — Menj haza sírni!

— Itt az én helyem!

És térdre roskadt. Piros, alul csipkézett szoknyája, olyan mint a mák virágharangja, felcsúszott kissé s látni lehetett az ingerlő formás bokákat.

Olaj bég vigyorogva rugta ki maga alól a széket.

— Ez az, ez az! Lestyák Mihály uram, nézze csak meg. Ez a leány volt nálam a táborban egyszer a kelmed képiben. Soh' se lássam Mekkát, ha nem igaz.

Porosznoki és Ágoston uraimék mereven szegezték szemeiket a főbíróra, a ki látható zavarba jött, fülig vörösödött. Ez volt a gyenge oldala. Azontúl veszteni kezdé az erélyét.

Czinna búsan rázta a fejét:

— Soha se láttalak, jó ember.

A főbíró hálásan nézett rá, mintha mondaná: «Még egyszer visszaadtál magamnak», majd a foga közt sziszegte: «Minden dől, omlik, minden el volt hibázva.»

— Mit akarsz gyermekem? — kérdé most a szentesi Balogh Ferencz. — Mért nem kelsz fel?

A leány melléből fuldokló görcsös zokogás tört ki.

— Én vagyok mindennek az oka. Én vagyok a vétkes.

— Ugyan miben, te szelíd bábu? — czinczogta a czeglédi mézeskalácsos.

— Én adtam oda a vasláda kulcsát Lestyák Mátyásnak, kihez idegen városból emberek jövének,

hogy varrjon nekik egy, a mienkhez hasonló kaftányt ötezer aranyért.

Haragos, vészjósló moraj követte e szavakat. A főbíró elfordítá sápadt arczát a fal felé. Ilyen csapásra nem volt elkészülve.

— Hogy vetemedhettél erre? — fortyant fel Porosznoki — Légy őszintén szánó-bánó; a nyiltság enyhíti a bűnt.

Czinna a szívére szorította kezét, hosszú selyem pillái lezáródtak. Azt hitte elsülyed szégyenletében, de csak mégis el kell azt mondani ebben a szomorú órában.

— Mert szeretek, szeretem Lestyák Mihályt. jobban mint az életemet, jobban mint a városomat, Az öreg nekem szánt az aranyakból négyezret, hogy fia, kivel harmadfél éve vagyok mátkaságban, nőül vegyen. Eddig is csak azért nem tette, mert mind a ketten szegények vagyunk. Hittem a szavainak, átadtam neki a kulcsot.

Halovány arcza kipirult, fehér liliomból rózsa lett még egyszer, de csak egy fél perczre.

— Milyen eset! milyen eset! — óbégatott Ágoston uram. — Bár csak maradtam volna holtig Váczon.

— Nos aztán? — sürgeté Porosznoki.

A főbíró görcsösen fogta a szék támláját, a világ forgott vele, szemei előtt mint apró ördögök gúnyosan tánczoltak azok a gömbölyű betűk, mik a nótárius tolla alatt nagy szaporasággal kölykez-

tek a protocollum papirján. Ajkait vérig harapta: «Oh csak még most, csak még most egy félóráig ne mutassak gyengeséget.»

— Azután? — vette át a szót Czinna meggyötörve, elhaló hangon. — Igen, azután. Mi is történt csak? (Kezével megdörzsölte márványsíma homlokát.) Bejárt a városi vasládába, éjszakára haza hozta a kaftányt mintának és varrt egy másik hasonlót. Az elmult éjjel vitték el a megrendelők.

— Minden világos, — dünnyögte Porosznoki. — Büszke, hetvenkedő mester volt, azt hitte, mutatni akarta, hogy mindegy. S ma azért húzta fel magára, hogy élvezze remekművének hatását.

— És kik voltak a megrendelők? — kérdé a szegedi Börcsök. (Gondolta magában: Nem-e a mieink voltak?»)

— Nem tudom, — felelte Czinna. — A megboldogult se tudta. Titokban ment az egész. «Messze eső város», nekem azt mondotta.

— Arra a városra rá kell találnunk, — vélte Ágoston uram szomorúan.

— Megtaláljuk, — szólt csendes, tompa hangon a főbíró. (Ez volt az első szava a vallomás alatt.)

— Az akkor lesz, ha lesz, — felelt fel a hallgatók padjáról Permete uram kesernyésen, — de most legyen kegyelmed, ha tud lenni, férfi az itéletnél.

Mintha nyargaló friss vért eresztett volna ereibe

Permete uram. Őt, Lestyák Mihályt biztatják arra, hogy férfi legyen.

Szeme villámló szikrát vetett.

— Az leszek, — szólt zordonnan, kihúzván a zsebéből egy pecsétes dekretumot.

Felkelt, ünnepélyesen kezdé olvasni:

— Mi Első Lepold, Isten kegyelméből ausztriai császár . . .

Hangja elfult, hörgővé lett, kezeit reszketegség fogta el; levegő után kapkodva nyujtá át a dekretumot Ágostonnak:

— Olvassa fel kegyelmed! — Majd bágyadtan hozzá tette: — Hiszen én is csak ember vagyok.

De mintha csakhamar megröstelné, a mit mondott, oda szólt Pintyőnek:

— Ki kell az ablakokat nyitni! Rosszul lettem . . . a fullasztó levegőtől.

Ágoston uram e közben felolvasta a király dekretumát, mely tolvajlási és árulási bűnökre Kecskemét területére a statáriumot hirdeti ki, Kecskemét hatóságát ruházván fel a vérbirósági joggal.

Következik a szavazás!

Porosznokié volt az első votum:

— E hajadon elárulta a várost. Én pallos általi halálra itélem.

Után Börcsök uram szavazott:

— Pallos! — mondá röviden.

Mollah Cselebi így szólt:

— Szerelemből tette. Nem bűnös!

Balogh Ferencz uram következett:

— Nem tudta, hogy halálos veszedelem származik belőle a városra. Kövessen eklézsiát!

Oly csend volt, hallani lehetett a szívek dobogását, egy ablakon beosont pillangónak e vergődő röpködését. Két szavazat a halált kivánta, a másik kettő meghagyta az életet.

A czeglédi mézeskalácsosra került a sor; sokáig gondolkozott, üstöke csapzott az izzadtságtól.

— Elég lesz egy kis börtön, — nyögte ki nagy nehezen.

Szabadon lélegzettek fel, a kiknek szivét a szánalom himbálta a leány mentségei felé, a kik nem akarták, hogy ezt a gyönyörű fehér nyakat a hóhérbárdketté szelje.

Ágoston uram volt még hátra.

— Halál reá! — süvíté ridegen.

Megint egyformán álltak a szavazatok. Az elnöknek kell dönteni. Milyen borzasztó jelenet.

A főbíró felállt, bámulatos lelki erővel szedhette össze magát; ruganyosan egyenesedett ki deli termete, kezébe vette a kardja mellett heverő pálczát nyugodtan, csöndesen és megcsavarta.

A pálcza egyet recscsent: el volt törve.

— Halál! — ejté ki tisztán, hallhatón.

A leány rémülten tekintett rá és egy velőthasító sikojjal összeesett.

A hallgatóság soraiból pisszegés hallatszott, éljenekkel vegyesen.

— Mégis nagy ember! — sugták egymásnak a kecskemétiek.

— Rossz ember! — morogta Mollah Cselebi.

Mindezzel nem törődött semmit, ott hagyta a bírói asztalt, most már semmi se kötelezi. Oda hajolt kedveséhez, fölemelte, megcsókolta és azt sugta a fülébe:

— Ne félj, megmentelek.

— Két szíve van, — jegyzé meg halkan társainak Permete uram.

S a kétszívű ember biztos, férfias léptekkel hagyta el a termet, mintha semmi se történt volna, haza ment, bezárkózott azzal a megcsonkított holttesttel egy szobába és órákig beszélt hozzá:

— Minek tetted azt, minek tetted? Látod, milyen bajt hoztál magadra, reám és ő reá. Nem voltál rossz ember, jól tudom én . . . A virtus volt a te megölő betűd. Felébresztették benned ezt a magyar vadállatot. Virtusból csináltad meg a kaftányt, virtusból adtad oda. Belevitted ezt a szegény leányt, csak azt ne tetted volna: a szíve volt a fogantyuja. Rátaláltál. Minden szétesett. Itt állok összetörve . . . Nem tudtam megbecsülni azt a kincset, azt a szegény leányt . . . Hitegettem, nagyravágyó álmok vittek . . . Ime, hova vittek?

Mikor kibeszélte magát, átment a másik szobába, kikereste a nagy szakajtó aranyat.

— Fogjad fiam, Erzsi; eredj a kis kertbe és szórd ki a nép közé!

A siránkozó leány ámult-bámult, de csak mégis szót fogadott a város hatalmas főbírájának, telemarokkal szórta a tündöklő aranyakat az út homokjába, a garádokba, a bozótok közé.

A főbíró az ablakból nézte egy darabig, mint kapkodják, hogy marakodnak rajtuk az arra menő népek.

De mire Erzsi visszament, már nem volt ott. Sehol se volt. Mikor ment el, merre ment el, senki se látta. Élő ember nem beszélt vele többé Kecskeméten.

Negyed napra tüzték ki Czinna lefejeztetését. Három napig volt a siralomházban. Imádkozott a feszület előtt, melyen éjjel-nappal két viaszgyertya fénye rezgett.

Addig mindenre telt idő. Az ácsok megépítették a vérpadot, a városház zöld kapujával szemben; Fekete Pál uram, mint bizalmi férfi, elhozta Fülekről a hóhért. (A szenátoroknak más dolguk volt, szerte kerestették csáklyákkal a kecskeméti tavakban az eltünt főbírót.)

Végre a negyedik nap — a mint eltülkölték a szent Miklós templom tornyán a kilencz órát — nagy hullámzás támadt az összegyült néptömeg közt. Megkondult a lélekharang. Most vezetik Czinnát

a vesztőhelyre. Egyszerű fehér szoknya van rajta, melyet majdnem egészen betakar a kibontott hosszú haja.

Hanem iszen mingyárt segít arról Szekeres Gazsi, a borbély, ki fürgén ugrott ollójával az elitélthez, s lenyisszantotta hatósági rendeletre. Ne legyen útjában a pallosnak!

Majd felállt egy székre Kriston Ferencz és felolvasta a halálos szentencziát.

Most Brunó atya fogta kezén, hogy fölvezesse az emelvényre, hol a hóhér várta egyik kezében a széles pengéjű pallossal, másikban egy fehér kendővel. Azzal kötik be a szemeit.

— Iszonyat nézni, — szólt Nagy Pálné és behunyta szemeit.

— Milyen szép s meg kell halnia — sopánkodék Zeke Gerzson.

— Egy pillanat! — magyarázta Fábiánné asszonyom, — s egy férjhezmenővel kevesebb.

— Nehéz azokat megritkítani, — vélte a rossz nyelvű Szomor János.

— Soha sem láttam még ilyen szomorú nyakazást, — fontoskodék Tóth István, — pedig sokat láttam. Egy az, hogy egyetlen nedves szem sincs. Az öreg Bürü is oda van Szabadkán muzsikálni, már egy hete. Más az, hogy az ember ebben az esetben sehonnan se várhatja a kegyelmi kendő lobogását; harmadik az . . .

De már nem volt ideje elmondani, nagy por-

felhő támadt a czeglédi utcza felől, nyalka kuruczhuszárok, kivont karddal, nagy csatalármával száguldtak a vesztőhely felé. Elől leeresztett sisakrostélylyal néhányan, nehéz, izmos termetű lovakon.

— Ellenség, ellenség! — sikoltozott a csőcselék s kotródott a merre látott.

Nagy zür-zavar támadt. Brunó atya leugrott az emelvényről, vaczogó fogakkal rohant a városházára:

— Ez Csuda lesz. Értem jön. Már engem visznek!

A szenátorok is szétfutottak. A hóhér elejté pallosát, és ő is futott.

Egy szempillanat műve volt, az egyik sisakos vitéz felvágtatott a vérpadra, s könnyedén mint a pelyhet nyergébe emelte a remegő Czinnát.

Senki sem állta útját, senki sem kérdezte tőle mit akar? Ő se kérdezte senkitől: szabad-e?

A kis csapat úgy a mint jött, ismét elvágtatott egy mellék utczán.

Nagy lassan előbujkáltak a megriadt minden rendű és rangú lakosok.

A szenátorok örültek, hogy csak Czinnát vitték el s egyebet semmit. Nem nagy kár érte.

A hóhér savanyú arczot vágott. «Neki most már adjanak munkát, ha olyan messziről ide fáradott.»

Sokan, a kik a kerítések és ölfarakások mögül nézték a jelenetet, mennyre-földre esküvének, hogy a sisakrostélyos vitéz, a ki a vérpadra ugratott,

— Ellenség, ellenség! — sikoltozott a csőcselék.

nem volt más, mint Lestyák Mihály uram. Megösmerték a termetéről, mozdulatairól, a villogó dióbarna szemeiről. Ne is keressék azt csendes tó vizében.

Deák Jánosné, a ki szavahihető személy, a Czinna egyik mondását hallotta, a mit az a vitézhez intézett útközben.

— Várod-e még egyszer, míg a hajam megnő?

A vitéz tisztán, hallhatóan felelte?

— Nem, Czinna, nem várom.

— — — — — — — — — — —

Így volt-e, nem-e, a jó Isten tudja, de ettől a naptól nem keresték többé Lestyák Mihályt a halottak között, hanem haza várták az élők közül.

Ha eltünt, oka volt rá, a kaftányt ment keresni kurucz csapatokkal, elvitte mátkáját — mi van abban? — (okosan csinálta). Egyszer csak meglássátok, itthon toppan, vasderes paripán, arany kantárosan s rajta lesz a kaftány.

Majd egyszer, majd egyszer, ha valami nagy veszély fenyegeti Kecskemétet. Hazajön, beül a főbírói székébe és szétcsap mint a villám az ellenségeink között.

Vártak, soká vártak; már azok is kihaltak, a kik mint gyerekek futkároztak egykor a kaftány után, de az unokák azért még mindig haza várták.

A SZERZŐ UTÓSZAVA.

Azoknak az érdeklődőknek, kik e történetet oly feltünő figyelemmel kisérték s levelekben figyelmeztettek az egyes fordulatoknál, hogy «no most mindjárt elromlik», nem lesz fölösleges néhány szó mintegy kiegészítésül az elbeszéléshez is.

Nevezetesen sokan kifogásolták, hogy miért megy Olaj bég elé Lestyák Mihály helyett Czinna? Mire való az?

Mások türelemmel bevárták míg a szabó oda nem adja a kaftányt, mire aztán Kecskemét veszedelme szöget ütvén fejükbe, rám írtak boszankodva: «Mit csinál az Isten szerelméért?»

Tény az, hogy talán kissé túlságosan ragaszkodtam azon pár sornyi krónikához, mely rendelkezésemre állt. E nélkül valóban kerekebb, egyöntetübb, hogy úgy mondjam, esztétikaibb lehetne a mese.

De bármennyire ragaszkodtam a krónika-maradványokhoz, még se kívánom tekintetni az elbeszélést például történelmi epizódnak Kecskemét multjából, mert a mese benne a fő: a történelmi események csak mint szinek bukkannak föl mögötte.

S e szineket önkénytesen hoztam össze a kaftány szereplésének idejére, száz év előttről, vagy száz év utánról. Néhol a szineket hoztam a kaftányhoz, másutt a kaftányt vittem a szinekhez.

Csak mint a régi városi viszontagságos élet képe bír e történet becscsel, ha eleven és találó.

De ezt már önök itélik meg.

Hogy a kaftányról is megemlékezzünk, sokáig kutatta, kerestette Kecskemét város mindenfelé — de hasztalan.

Végre, mikor már majdnem elfeledkezett róla, váratlanul előkerült.

E század első felében élt egy Literáti Nemes Sámuel nevű peregrinus régész tudós. Városról-városra járt, régiséget vett és eladott.

Annyiban volt szerencsésebb kezű, mint a mostani régészeink, hogy mindent megtalált, a mit keresett. S mindent keresett, a miről gondolta, hogy valaki megveszi jó áron.

Ha Késmárkon felemlegették, hogy valaha megvolt náluk a II. Béla gyűrűje, a következő héten azt már Literáti Nemes Sámuel megtalálta elásva a rimaszombati határban.

Így hozhatták neki elő Kecskeméten a bűvös kaftányt. Nosza nemsokára ráakadt a foszlányaira Egerben. Vitte is legott nagy zajjal-lármával Kecskemétre. Végre hát haza került két százados vándorlás után a híres beszélő köntös.

Biró uraimék megnézegették figyelmesen, szeg-

ről-végről. (Persze nem élt már Porosznoki vagy Kriston uram, hogy ráismerhetett volna.) Megkérték az utolsó árát, aztán fejüket vakarták, ötöltekhatoltak.

— Hadd hallom én is, mit igérnek érte? — kérdé a tudós.

Visszavonultak tanácskozni. Végre a főbiró előadta a végzést, a foga közül eregetvén nagy apródonként a szavakat:

— Tudja mit, Literáti Sámuel uram. Hiszen szép, mind szép ez, de hát kit ijesztgetünk mi most ezzel? Török kéne ehhez, Literáti uram, török bizony.

A törököt pedig Literáti uram se tudta már kiásni. A kaftány tehát a nyakán maradt.

A GAVALLÉROK

Nemes Sáros vármegyében ismerős vagyok. Gyakran megfordulok ott, rokonaim is vannak, barátaim is, kis urak, nagy urak, össze-vissza, a mi egyébiránt nem jelent különbséget, mert Sárosban a kis urak is nagy urak és megfordítva: a nagy urak is kicsinyek. Sáros a jó tónus és az illuziók vármegyéje. Sokszor voltam ott bálon vagy banketten és mindig azt kellett hinnem, hogy száz Eszterházy közt ülök, pedig voltaképen tudtam, hogy ezek megyei irnokok és apró tisztviselők, kik nélkülöznek, esetleg éheznek titokban, de ha idegen szem függ rajtuk, herczegi grandezzával tudnek megválni az utolsó öt forintosuktól.

Éppen megfordítva van ez az alföldön, hol egy csomó rüpőkkel köthetni ismeretséget, kik egy hatosért hajbakapnak és csak másnap hallja az ember felőlük, hogy a legszegényebbnek is ezer láncz földje van. Hiszen talán hasznosabb, életrevalóbb nép ez az utóbbi, de mennyivel szebb az élet oda fönn a szeretetreméltó urak között, kik előkelően mozognak és beszélnek! A «flancz» második természetükké vált, attól nem tágítanak rogyásig, a

csillogás, pompaszeretet életszükségük, mely lelkeiket betölti és szellemüket frissen tartja.

Az, hogy ők szegények, végre is csak egy rossz álom, melyből föl-fölrázzák magukat a franczia pezsgő szürcsölése közben, mint a hogy az alföldi gazdagok jó módja és urasága csak egy száraz, élettelen tény, mely a telekkönyv lapjain terpeszkedik el, egymás mellé rakott számokban és betükben.

De jaj, hova jutok ebben a bolondos összehasonlításban! Mi köze ahhoz egy násznagynak, a ki végre is nem ethnografus, hanem csak násznagy? Minek szóljon le egy vidéket, mikor a leszólott vidéken is lehet még valamikor násznagy? Legjobb, ha a tényálláshoz tartom magamat, hogy t. i. Csapiczky Endre hirlapiró társam, a ki Arator név alatt igen csinos czikkeket és tárczákat ír, násznagynak hítt meg a mult napokban.

— Tehát ön is a becsületes emberek sorába lép? — kiáltám meglepetve. — Nincs még korán?

Csapiczky fess fiú, de még zöld és egy kicsit nagyon is bohème.

Fejét rázta, hogy nincsen korán.

— Egy szép leánynyal ösmerkedtem meg Bártfán a mult nyáron, bizonyos Bajnóczy Katalinnal.

— Hová való?

— Ő is sárosmegyei.

— Szőke, barna?

— A legszebb szőke a világon.

— No, az derék. A fekete lány még szép, de a fekete asszonyban van valami démoni. Hát mindenesetre elfogadom a násznagyságot, de hol lesz az esküvő?

— Lazsányban, a Katicza szülőinél.

— Mik a Katicza szülői?

— A Katiczának anyja van, a ki egy nyugalmazott őrnagyhoz, Lazsányi Istvánhoz ment másodszor nőül. Annak a házánál lesz az esküvő.

— És hogy lehet oda jutni?

— Eperjesig vasúton, onnan kocsin.

— Hát van-e aztán egy kis pénzmag?

Úgy gondoltam, erre van inkább szüksége Csapiczkynek és nem asszonyra.

Boldogan mosolygott, a hogy csak egy bolond poéta mosolyog.

— Ez az, a mit a Csapiczkyak soha sem kérdeztek a menyasszonyaiktól — felelte büszkén.

— Persze, — mondom — mert már az ipamtól, napamtól előbb megtudták.

Kevélyen emelte föl a fejét.

— A Csapiczkyak sohasem . . .

Azt akarta mondani, hogy sohasem voltak pénzszorultságban, — de ennek az ellenkezőjére oly fényes bizonyítékaim vannak, (legalább Csapiczky Endrére vonatkazólag), hogy jónak látta így vezetni a mondatot: «sohasem nősültek pénzszorultságból!»

Hm. A Csapiczkyak! Mintha csak azt mondaná:

a Wittelsbachok sohasem nősültek pénzszorultságságból. Van valami Don Quichote-szerű ezekben a sárosiakban! Általában igen érdekes már az is, hogy ezúttal sárosi ifjú sárosi lányt vesz el, mert a sárosiak, tudvalevőleg, más megyébe mennek férjhez, ha leányok és más megyébe mennek háztűznézni, ha legények. Egymást a kannibálok se eszik. A haldokló paraszt azt mondja a fiának: «Van elég törött ablak és fazék az országban, azt mind rátok hagyom.» A haldokló úr se fösvényebb: van elég jó parthie a világon, azt mind a gyerekeire hagyja. A sárosiak csak éppen születni szoktak Sárosban, az életet leélik egyebütt és igen bajos lesz őket itéletnapkor összekeresgélni.

Csapiczky régebben egy ujságnál dolgozott velem s már akkor se hasonlított a régi formájú ujságírókhoz, kik kitaposott nadrágban, kigörbített sarkú czipőkben járnak, vagy kopottas kabátban, mint báró Kemény Zsigmond, a kiről fönnmaradt a kortes-nóta: «Ha poros is a kabátja, Deák Ferencz a barátja.» Csapiczky elegáns volt; egy Isten, egy kabát, de az az egy kabát mindig úgy nézett ki, mintha most hozta volna haza a szabó. Előkelő modora miatt ő volt a báli tudósítónk, az interviewolónk s finom alakjával, úrias hanghordozásával még a nagy uraknak is imponált és mint riporter be tudott jutni mindenüvé, a női boudoiroktól kezdve a király papirkosaráig.

A kivasalt czilinder és a lakkos topán elviszi az embert a maga egyszerű atmospherájából más világba, magasra vagy mélyre. Hej, sokat ér az a becsületes kigörbített sarkú topán; biztosan jár benne az ember, mert a mi a sarokból hiányzik, kiegészíti a göröngy, a mire lép. A mi Csapiczkynk a léha gentrybeli uracsokkal tartott, az úgynevezett «pakfon arisztokracziával» és tele volt nyegleségekkel és adóssággal.

Bizony ráférne egy jó parthie.

A sárosi svihákság mellett — volt benne sok bohème vonás. Pompásan tudta eltakarni a szegénységet (ez a sárosi sviháк dolga), de pompásan tudta elő is tárni (ez pedig a bohème dolga). Mikor egy ízben sztrájkoltunk a kiadó ellen s egy téli hónapnak a huszonötödikén egyszerre mindnyájan el akartuk hagyni a szerkesztőséget, Csapiczky fölszólalt:

— Ostobaság volna 25-én távozni és példátlan a történelemben. Várjunk még, uraim, egy hetet.

— Miért? — ellenkezének a lázadók. — Egy hét múlva is csak ilyen rossz lesz a helyzetünk!

— Igen, de közbe jön az elseje. Miért csinálta volna III. Napoleon az államcsínyt éppen deczember 2-án? Mit gondolnak az urak? Azért, hogy elsején még fölvehesse az elnöki fizetését?

Ez a kis esetke azért jutott eszembe, mert október 3-ára volt az esküvő kitűzve a mult őszön. Másodikán tehát megindultunk s minden viszon-

tagság nélkül jutottunk el Eperjesre. A természet régen volt olyan konfuzus, mint tavaly, az őszt augusztusban tartotta, a nyarat októberben. Fölséges útunk volt Eperjesig, izzó verőfényesen sütött a nap, nevető mosolyával beragyogva a szelid hegyeket, melyek csak úgy szoktatóba ugranak elénk, mint elől álló apródjai a messziről kéklő óriásoknak.

Délután értünk Eperjesre s úgy volt, hogy meghálunk a vendéglőben s reggel kocsin indulunk Lazsányba az esküvőre. Csapiczky egész délután el volt foglalva, járt-kelt a városban, hogy csak úgy csurgott róla az izzadság.

Nem is láttam, csak a vacsoránál és igen csodálkoztam, hogy álmos volt és dicsekedett: «Milyen nagyot alszom én ma.»

— Alszik? Az esküvője előtti éjszakán? Sohase hallottam ilyet.

— Sőt inkább, — felelte nyugodtan — mert az esküvő utáni éjszakán úgy se igen lehet aludni.

Reggel korán felköltött, hogy induljunk, hörpentsem ki hamar a reggelimet, mert az út nem éppen jó Lazsányig, tegnapelőtt nagy záporeső volt arra és a viczinális út tele van kátyuval.

Az órájára tekintett.

— Terringette, legalább is úton kellene lennünk Lazsány felé; fogadni mernék, hogy e pillanatban már öltöztetni kezdik a menyasszonyt.

— Akkor hát menjünk. Van már kocsink?

— Itt áll a vendéglő előtt. Útközben majd hozzánk csatlakoznak a többi vendégek. Ortván pedig édes apám és a kis hugom.

Hirtelen kiugrottam tehát az ágyból.

— Itt öltözzem fel, vagy ott is lesz hely? — kérdém.

— Oh, hogyne! Ötven és néhány szoba van a menyasszonyom öregeinél.

Ötven és néhány szoba! Az ördögbe. Hisz ennek fele se tréfa.

Még jobban ejtett bámulatba a szép fogat a vendéglő előtt. Négy nyugtalan paripa kapálta a földet a szíjak és czafrangok szövevényei közt türelmetlenül és hányta-vetette a pántlikás sörényű nyakát negédesen.

— Ejha! Kié ez a szép fogat?

— Most a miénk.

— Az öné?

— Nem éppen — hárítá el kesernyés mosolygással a kellemetes gyanusítást, — de egyre megy és végre is csak egy Csapiczky nem viheti két lovon a menyasszonyát. A Csapiczkyak négylovas familia.

A vendéglői szolga fölrakta bőröndjeinket, a nyalka kis magyar kocsi tele lett, azonfölül megálltunk még néhány bolt előtt, a honnan csomagokat hoztak, a virágkereskedésnél egy dobozt, a takarékpénztárnál pedig maga Csapiczky ment föl és kis vártatva egy nagy fekete tokkal jött vissza.

— Most már mehetünk, csak még a keszkenőket kell megvenni a lovak kantárjaira és a kis bokrétákat az ostorokra.

Sóvár felé vitt útunk, jobb felől mutatta Csapiczky az erdei lakot, Eperjes legnagyobb nevezetességét, melyről három költő írt versenypoémát. Itt is, ott is valami látni való. Általában szép megye, valóságos kert, park park után, kastély kastély után, az ember csak azt nem érti, hogy hol vannak a dominiumok, a kastélyok és angolkertek tartozékai?

Jobbról is, balról is, a völgyekben fehéren kígyózó dűlőutakon, melyek mint az erek kapcsolódnak be az országútba, közelebb, távolabb úri fogatok barnállottak. Némelyik olyan távol, hogy szinte egy lassan mászó szarvasbogárnak látszott; a közelebbieken színes napernyők mutatták, hogy úri hölgyek ülnek rajtok.

Csapiczky mindnyájáról tudta, kik legyenek.

— Ezek mind a lakodalomra jönnek — mondá. Az ott Nedeczkyné, a két kisasszonyával. Az egyik nyoszolyóleány. Ahol jön ni a csalitos alján a két szürkén Bogozy Miklós bácsi. Tréfás, jóizű öreg úr. Lelke minden társaságnak.

— Talán szellemes ember?

— Nem biz az, hanem fölségesen tudja utánozni a távoli kutyaugatást s általában más állatokat is és a mikor a malaczok szerelmét előadja, minden ember oldalnyilalást kap a nevetéstől.

Sóvár felé vitt utunk.

Némely közellevő fogatot bevártunk a kereszt-utaknál. Csapiczky leszállott és összeölelkezett az atyafiakkal, a lutheránus vallásuakkal pláne csókolódzott is, némelyik vidám úr átnyalábolta, megropogtatta a derekát: «Szervus, te skribler, vitaj pán brat?» Mert a sárosmegyei nyelv ilyen zagyva. Régente is azt mondták: «Hajtsd ki azt a kravicskát arra a lúkára» (Hajtsd ki azt a tehénkét arra a rétre), de most újabban angol szavak is járultak hozzá, mióta egész Amerikáig járnak és visszajönnek.

E találkozásnál engem is megösmertetett az egyes familiákkal.

— A Pruszkayak — mondá, két pirosképű urat mutatva be — de genere Tass. Be tudják bizonyítani — tette hozzá lelkesen.

— Azt már nem — jegyzé meg nevetve az egyik Pruszkay de genere Tass, — de ti se nem tudnátok zeugnisokkal bebizonyítani, hogy nem onnan származunk.

Egy nagy üveges batárban, melyet négy fekete vont, Szlimóczkyné ült a leányaival, temérdek skatulya közt, de micsoda gyönyörű három fruska volt, szép pisze orrokkal, pikáns girge-görbe és mégis édesen üde arczocskákkal.

— Özvegy Szlimóczkyné — magyarázta nekem a kollega — nagy család, a Kund nemzetségből; czímerük egy hétfelé osztott pajzs, a hét vezérségre való emlékeztetés.

A vezéri ivadékot tovább folytató mama whistet játszott bent az üveges hintóban a leányaival és lorgnetten át nézte koronkint a vidéket. Szóval igen előkelő képet nyujtott az egész Szlimóczky család.

A negyedik falunál egész kígyózó menetté gyűltünk, nagy sora a phaetonoknak, landauknak, bricskáknak, tylburiknak. Előzködtek, átkiabáltak egymásra, megállították egymást. Mindeniknél volt egy cognacos üveg, vagy egy szivartárcza, ezüst czímeres, havanna-szivarokkal megrakva.

— Hop hó! Álljatok meg! Koczczintsunk egyet! A menyassony egészségére.

Vidámak, gondtalanok és megenni való kedvesek voltak ezek az urak. Mind, mind. Úgy meg tudtak melegíteni mindjárt az első perczben, mintha örökké köztük éltem volna.

— Ej no, Miklós (mert Miklós a nevem) de derék dolog, hogy eljöttél ebbe a mienk krajinába. Isten hozott közénk, bruder Danzinger, nem gyujtasz rá egy füstszivarra?

Egyforintos havannával kinált. És még azt mondta rá fitymálva, hogy *füstszivar*. Kutya teremtette! Ezek élnek még csak nagy lábon.

Ha az első kocsi megállt, mindnyájunknak meg kellett állapodni, ilyenkor aztán rendre leszálltunk s keringtek a cognacos palaczkok. Bogozynak rögtön ott produkálni kellett a kutyaugatást, eleinte szabódott, de mihelyt azt mondták, hogy én sze-

retném hallani, nem kérette magát, legott ugatni kezdett az öreg és oly élethíven, hogy a Nedeczkyné mopszlija, a kit mindenütt magával hordott, felelgetett neki.

Minthogy az egyetlen idegen voltam, mindenki nekem kedvezett, még Szlimóczkyné is egy czukedlit küldött az egyik Pruszkay által, a ki odaállt volt a hintajához egy kicsit trécselni.

— Menjünk, menjünk, uraim — kiabálta Csapiczky.

— Ohó, türelmetlen már a vőlegény.

— Pedig messze van még az este.

— No még egy kortyot!

Balról a tölgyek és fenyvesek között egy veresfedelű kastélynak az egyik szöglete fehérlett ki, az úton pedig előtünt egy lovas.

— Hurrah! — kiálták. — A Domoróczi Pista! Várjuk be Domoróczit.

— Helyes, várjuk.

— Van-e még cognac?

— Majd hoz a Pista.

Tehát megvártuk Domoróczit, a kinek a neve csodálatos varázszsal bírt. Még a hölgyek is leszálltak a hintókból s valóságos cercle-t tartottak az úton, mintha csak egy nagy szalon lenne egész Sáros vármegye.

A közeli nyirjesben egy csomó fáczán röppent föl és tünt el, az egyik Keviczky egy percz alatt előszedte puskáját a kocsiról és nekem nyujtotta.

— Nem akarsz rájuk lőni, amicenko?

— Nem, köszönöm.

— Akkor én végzek velök.

Odaszaladt, fölverte és elejtett egyet, hozta aztán nagy triumfussal.

A Szlimóczky kisasszonyok eltakarták az arczukat, sírva fakadtak a vérző madár láttára, maga a mama is összeszidta Keviczkyt.

— Menjen maga, kegyetlen tigris! Ida, vond vissza a második négyest, a mit Keviczkyvel tánczoltál volna.

— Visszavonom — szólt Ida alázatosan.

Keviczky mélabúsan hajtotta meg magát, mint egy középkori lovag, a kit egy királyné száműzött.

Éppen kapóra jött arra egy czigány a két rajkójával.

— Nesze, fogjad — mondá a czigánynak, odanyujtván neki a fáczánt.

A czigány vigyorgott, megszagolta és mert frissnek találta, csodálkozva nézett Keviczkyre.

— A tied. Vidd el.

Ezalatt az egyik Pruszkay és gondolom Vidaházy, mert nem emlékszem jól a nevekre, hogy az idő ne vesszen kárba, pár-umpárt játszottak tizes bankókban. A series szám utolsó számát kellett eltalálni. Mosolygós arczczal vesztettek, nyertek, mintha két Rotschild játszana, nem is a pénz végett, hanem csak tréfából, kiváncsiságból, hogy melyiknek lesz több szerencséje. Bizony jó vesz-

teni, mert a nagy pechet könnyen kipótolhatja ma a gondviselés az asszonyokban.

Végre megérkezett Domoróczy, csinos, daliás szőke fiú, csupa mosoly, csupa élet. A mint észrevette, hogy várják, megsarkantyúzta a tüzes pejt, (anyja, azt mondják, Blackstone volt, a Metternich herczeg híres kanczája) s ott termett csakhamar. Nagy csatarával, zsibongással fogadták. Látszott, hogy kedvelik. A leányok is pertu szólították. Mindenkinek volt valami mondani valója, majd szétszedték.

De ő is, mint mindnyájan e kedves sárosiak, engem, az idegent vett észre legelőbb és sietett magát bemutatni.

— Domoróczy István.

— Töhötöm vezér ivadéka — toldotta meg a mellettem álló Bogozy.

Én is elmormogtam a nevemet.

— Hagyd el — szólt nevetve, — téged már ismerlek az arczképed után és sokért nem adom, hogy most elevenen is láthatlak.

Végre megindulhattunk Ortva felé, a hol a Csapiczky apja lakott, útközben azonban nem bírtam magam visszatartóztatni némi csipősségektől.

— Ez már sok egy kicsit — jegyzém meg Csapiczkynak. — Úgy látszik, az Árpáddal bejött többi nemesek mind magtalanok maradtak és csak a vezérek nejei szültek fiakat.

— Úgy látszik — felelte Csapiczky bágyadtan,

aztán elhallgatott, de később mintha az otthoni levegőben a gőgös nemesi észjárás lassan mégis elnyomná benne a lateinert, egyszerre felém fordult szemrehányóan: — Ön jó ember, egy hangyát sajnál agyonütni, tudom, de ha egy szent hagyományt eltaposhat egy rossz ötlet kedveért, hát megteszi.

Ortván megint ki kellett szállnunk, a Csapiczky apjáért és hugáért. A helység oldalt feküdt az országúttól vagy másfél kilométernyire sűrű fák között, csak a kastélyok tornyai látszottak ki. Némelyek nem akarták megtenni a kerülőt, de végre kitalálta Domoróczy, hogy a Polyovkában — ez a folyónak a neve — (mert Sárosban bizonyos nagyzással pataknak nevezik az eret, folyamnak a patakot) nincsen most víz, át lehet rajta kelni s akkor a hegyen át egy félórával előbb hamarább ott vagyunk Lazsányban.

Nosza fölkerekedett az egész raj, végig hajtattunk a szép tiszta falun, melyet tót parasztok laknak, csinos leánykák állottak ki kiváncsian a kis parasztházak előtti kertecskékbe, karcsúk, magasak, lenhajúak, kékszeműek.

A kertekben már csak egy pár őszi rózsa himbálózott és a napraforgók. Imitt-amott királyi kevélységgel látszott elnyújtózkodni egy-egy uraségi porta, nagy jegenyefák vezettek oda, aztán jött egy fenyőkkel és tölgyekkel csínosan gruppirozott park s mélyen bent, mintegy elrejtve paraszt sze-

mek elől, állott a kastély. Efféle kastély volt vagy tíz a faluban, mindenütt a stereotyp odavezető jegenyefákkal, melyek úgy állottak két oldalt, mint a királyhoz vezető garádicsokon a gránátosok. A parkok sűrű lombozata közűl, ha az ember figyelmesebben megnézte, két fénylő szem villogott elő — lehet, hogy csak képzelődés, de én mindenütt látni véltem két szemet. Gubó legyek, ha ez nem az úgynevezett «sárosi őrszemnek»-nek a szeme, ki arra vigyáz a park szélén, hogy befordul-e a jegenyefák periferiájába vendég, a mely esetben bekiáltja a kastély népének «Chlapci do liberiji!» (libériába gyerekek) s egy szempillanat alatt finom kiborotvált komornyikká változik az öreg béres, ki még az imént trágyát hordott s fehér szakácskában és sapkában habot ver az ambituson, mint kukta, a mindenes, a ki előbb még fát vágott.

Az öreg Csapiczky elénk szaladt hajadon fejjel; de nem volt az még öreg, ruganyos fiatal ember, szegfűvel a kabátja gomblyukában, kifent bajuszszal, fiatal gesztusokkal, mintha testvére lenne a fiának.

— Isten hozta, uraim és hölgyeim! Nagy kitüntetés ez rám nézve. (Dörzsölte a kezeit és ragyogott az arcza az örömtől.) De hát csak le méltóztattok szállni és megtisztelni a szegény házamat? Istenem, ennyi fényes név! (Végig tekintett a hintók során és megtelt a szíve csordultig kevélységgel.) Mennyi név, mennyi név ... Ezalatt mi is

odaértünk Endrével; egy csöppet se érzelgett, mikor a fiát meglátta, épen csak úgy fogott vele kezet, mint az idegenekkel, malaczfarkszerű görbületben nyujtván azt oda a legujabb gentry-szokás szerint.

— Jó napot magának — szólt kedélyesen — mi ujság in politicis?

— Semmit se tudok.

— Ah, ti menydörgős ujságirók, sohase tudtok semmit, de azért mindennap hazudtok husz hasábot. Nos, én azért mégis szeretlek benneteket — miközben engem is átölelt barátságosan és megropogtatta a derekamat (persze miután előbb a fia bemutatott.) — Mert ha nem szeretnélek, nem adtam volna oda a fiamat. Az egyetlen fiamat. Oh, ha az anyja élne. A gőgös anyja! Egy Motesiczky-leány. A ki tudja, mi az, egy Motesiczky-leány! (Szétnézett, hogy ki nem tudja.) Nem, nem, ő nem engedte volna, de én demokrata vagyok. Az első demokrata a Csapiczkyakból. Becsületemre mondom, az első. Én odaadtam a fiút, pedig minden lehetne, minden, minden. (Hangját meglassította.) Ilyen rokonság! Tessék ezt megnézni. Hát hogyne lehetne az ember egy ilyen rokonsággal minden. Terringette, még nádorispán is, ha nem volna a nádorispánság eltörülve. Hallom, most megint vissza akarják állítani. Mi van ebben?

— Semmi.

— Kár — felelte hanyagul. — De én végre is nem bánom már. Én magam semmi se akarok lenni, a fiút pedig már odaadtam. Szándékosan adtam, mert példát akarok statuálni . . . A melyik ország kiadja a kereskedelmet és a sajtót a kezéből idegeneknek, az elvész, mint Lengyelország. Abczug Dugovics Titusz! Most nem az a nemzeti teendő többé: a zászlót kicsavarni a török kezéből, hanem az írótollat kicsavarni a zsidógyerekek kezéből. Hm. Tudom én, mit csinálok. No de szálljatok le urak . . . ne okoskodjatok, kérlek, falatozzunk valamit, aztán nem bánom, induljunk.

A hölgyek kocsijához szaladt, azokat sorba kiemelgette udvariasan, az öregebbeknek kezet csókolt, a bakfisektől egy-egy csókot lopott az öreg urak pajzánságával, azután karját nyújtotta Szlimóczkynénak és a tulipánfákkal beültetett udvaron keresztül vezette a lakásba.

Útközben még mindig folytatta a kedvencz thémáját az ujságirókról, jobbra-balra beszélve, néha hátrafordult, hogy a hátuljövők is hallják. Ugy látszik, restelte, hogy a fia csak ujságíró.

— Azt mondják róluk, hogy hazudnak. De ez nem igaz. Csak olvasni kell tudni. Én minden lapból kiveszem az igazat, mert le tudom számítani, a mit az ujságíró hozzá tett pártállása kedveért. Az öreg Deák azt mondta, hogy csak egy paragrafusból álljon a sajtótörvény, «hazudni nem szabad.» No 'iszen megadta neki. Hát van valami

a természetben, a mi nem hazugság? Csal minden és mindeki. Csalnak a férfiak, csalnak az aszszonyok . . .

Szlimóczkyné lesütötte a szemeit.

— Csapiczky maga egy rossz nyelvű rágalmazó.

De Csapiczky már jobban bele volt bőszülve a thémájába, mintsem föl birta volna venni a könynyebb társalgási hangot.

— De épen abban van a vicz — folytatá, — hogy az ember le tudja számítani a fölösleget. Kivonás, sokszorozás és összeadás dolga minden. Ha azt, a mit az emberek valakiről tartanak, leszámítom abból, a mit ő tart magáról, kijön az illetőnek az igazi értéke. Tessék ezt a krumplit megnézni, (épen a konyhakert mellett haladtak el) kicsirázott, kinőtt és most a késői melegek által félrevezettetve kivirágzott.

Csakugyan volt ott egy pár burgonyabokor. A nyáron kiszedett fészkekben visszamaradt gumókból; a rózsaszínnel árnyalt fehér virágfürtök buján hajladoztak, csókolóztak egymással a vékony szárakon.

— Ah, de csinosak! — kiáltá tapsolva a középső Szlimóczky kisasszony, lehajolt, letépett egyet és a hajába tűzte.

S minthogy a középső Szlimóczky kisasszony Erzsike, volt a legszebb a társaságban, a krumpli-, virág egyszerre a divat magaslatára emelkedett.

A gavallérok legott rárohantak a krumplibok-

rokra, egy percz alatt letépdelték, fölbokrétázták a gomblyukakat, ugyszintén a többi kisasszonyok — egy bolond századat csinál. A szegény Idának már nem is jutott, a Keviczkyét kellett elkérni — teljes bűnbocsánat fejében.

Csapiczky azonban rendületlenül folytatá a thémáját.

— Hát mit érnek nekem a lapok igazságai? Semmit. Épen a hazugságaikba vagyok szerelmes. Becsületemre mondom. Vegyük például a mohácsi csatát, a hol, mellékesen legyen mondva, részt vett Csapiczky Pál is a három fiával. Milyen érdekes volna, ha már akkor is jár vala a *Pesti Hirlap* és beszéli a dolgokat napról-napra, a hogy a riporterek kiszagolták, meghallották. Egy nap ezt, másnap azt. Tomori vállalja a vezérséget. A király haragszik. Tomori duzzog. Az *Egyetértés* ma meginterviewolta Tomorit. Az egész interview, mint a *Bud. Corr.* jelenti, légből kapott koholmány. Az *Egyetértés*, úgy látszik, csak a Tomori egyik apródjával beszélt és a többi meg a többi. Istenem uram, hát nem épen ezekben a hazugságokban volna most bent a *világosság*! Mennyit érnének most ezek a hazugságok! Micsoda öröm volna efféle ujdonságokat olvasni! «Még mindig tartja magát a hír, hogy a pápai követ azt írta a vatikánba, hogy «rex non habet calceas» (a királynak nincs csizmája). Zápolya uramat ez annyira felbőszítette, tudósítónk biztos értesülése szerint, hogy

saját költségén két pár kordován-csizmát varratott ő felségének.»

— Bolond vagy te, apuskám — szólott közbe Endre, nagyot nevetve az öreg zavaros filozofálásán.

Az öreg is nevetett, kaczagott, hogy a könnyei csurogtak és az egyik könnycsepp, miután végig szaladt volna a szakállán, feketén csöppent le a hófehér mellényére. Az ördög tudja, hogy lehet az! A legkisebbik Szlimóczky kisasszony is csodálkozott és gyöngén meglökte legidősebb nővérét, Idát: «Nini, a bácsika tintát sír.»

Az udvaron egy garázda csikó futott most keresztül épen előttünk, ugyancsak megriasztva a hölgyeket, a kik sikoltozva ugrottak félre. Szép vékony lábú, nyúlánk, nemes fejű állat volt s a czifra csörgetyüs szíj a nyakán, melyet bizonyosan ma tettek rá először, szokatlan zörejével még csak ijesztgette, merészebb ficzkándozásra és ugrásokra ösztökélte — menekülni vágyván a szíjtól és csörömpöléstől. (Hej, kis csikó! Pedig ez még csak előkostolója, a mit majd viselned kell, — a hámnak.)

— Ejnye, de gyönyörű jószág! — kiáltott föl elragadtatva Domoróczy. — Mennyi idős?

— Bizony nem tudom, édes öcsém — felelte Csapiczky habozva. — Ha jól megnézem, nem is az enyém, csak úgy ideszabadult valahogy. Hé ficzkó — szólt oda dölyfösen egy a tornáczhoz

A tornácz legfelső garádicsán a kis Mari várta a vendégeket.

támaszkodó kamasznak — ugy-e, nem a mienk ez a kis gebe?

— De bizony a mienk — bizonykodott a cseléd tótul. — Hogyne volna a mienk?

— Hát mégis az enyém — hagyta rá a háziúr fáradtan, kissé röstelkedve, hogy rossz gazda hírébe talál keveredni.

Hanem engem épen ezzel kápráztatott meg. Mekkora úr lehet, a ki szerit-számát nem tudva, nem ösmeri a lovait!

A tornácz legfelső garádicsán a kis Mari kisasszony várta a vendégeket. Csinos feslő bimbó, olyan fekete szemekkel, mint a gyíké; kurta rózsaszín szoknyában. Mellette állott a nevelőnő egy lépéssel hátrább, egészen szertartásosan, mint a főherczegi kisasszonyok mögött a palotahölgy. A nevelőnő egy öreg jóképű nénike, madame Wrana — de úgy kellett kiejteni a Csapiczky-házban (persze a flancz végett), madame Wraneau, igazság szerint azonban csak pani Wrana volt, egy elszegényedett szepességi tót-német rokon, a ki mióta Csapiczkyné (a Motesiczky-leány) meghalt, a háztartást vitte és nevelte a kis leányt.

A kis Mari kedves kis pukedlit csinált.

Az öreg Csapiczky szeretetteljesen mutatta be azoknak, a kik még nem ismerték:

— Mary leányom, y-nal Mari ... miss Mary.

Miss Mary kezet csókolt az idősebb dámáknak, aztán irulva-pirulva kezet fogott az urakkal, míg

ellenben a bátyjának arisztokratikusan odanyújtotta a két ujját.

— Bon jour mon frère.

Annyi «r» betűt vegyített hangjába, a mennyi csak kifért piczi szamóczapiros száján.

— Tessék, tessék urakok! — kedélyeskedett Csapiczky.

A vendégek betuszkoltattak a nagy ebédlőbe, hol L-re terített asztal várt rájok, hatalmas virágbokrétákkal díszítve.

— Méltóztassanak leülni, méltóztassanak. — Egy kis előebédet, kutyafuttában ... Csak egy-két falatot, mert az ebéd későn lesz Lazsányban .. Csak akárhova, kérem, mintha vendéglőben volnának ... Mennyi név! Istenem, mennyi név!

S ismét és ismét kedvtelve nézett végig a letelepedő vendégseregen.

Szolgák egész raja lépett be tálakkal, valamennyi livréeben. De milyen különböző ruháik voltak. Strimpflis komornyik volt az egyik, spenceres tigris a másik, Mária Terézia-beli huszár-ruhában a harmadik, — régi pandur-jelmezt viselt a negyedik — persze valamennyiökön rosszul állt, mert nem rájuk volt szabva.

A gazda összevont szemöldökkel nézett a nevelőnőre, ki az asztal körül szorgoskodott.

— Madame Wraneau, miféle tarka papagályokkal hordatja ön fel az ételeket?

Madame Wraneau mentegetőzött.

— Ön szokta mondani uram, hogy szereti a multakat, hogy szeret emlékezni amaz órákra, a mikor még az apja, nagyapja asztalánál szolgáltak föl a cselédek.

— Hát igen. Enfin, igaza van — szólt szemmel láthatólag lecsillapodva. — Valóban kedvteléssel merülök el a multakba s e különböző korbeli ruhák, úgy vélem, felette alkalmasok a nemesek asztalaihoz, hogy az ősök ízlését, szokásait mintegy összeköttetésbe hozzák a jelen nemzedékével.

— Ön mester ezekben, Csapiczky — dicsérte meg Szlimóczkyné, mialatt a lorgnettején nézegette a cselédeket.

Véletlen volt-e, vagy hogy szokása szerint az orrát mozgatta gúnyosan Szlimóczkyné, mialatt a lorgnette lefordult róla és szerencsétlenül beesett a leveses tányérjába.

— Bah! Milyen ügyetlen vagyok!

— Semmi az. No bizony. He, Jean, egy tányért! Csi pocsujes ti szomár? (Hallod-e te szamár?) No mit bámészkodol? — fakadt ki éktelen dühvel Csapiczky. — Hát nem mondtam már, hogy te vagy a Jean?

Szegény Janó majd a föld alá sülyedt, daczára a szép strimpflis uniformisának, zavarában, szégyenletében.

Az incidens szerencsésen elsimult, az ételek kitünőek voltak, a borok pedig épen fölségesek s a házi gazda annyit tudott mondani mindenik-

ről, kinek a pinczéjéből való, melyik évből, hogy valóságos gusztust csinált; ez a király kedvencz vörös bora, a vágujhelyi préposttól kapta; — utána valami édes bort hoztak.

— No ez konty alá való — kinálgatta a hölgyeket, — isteni ajkakra méltó nektár. Ennek a neve «szirupéka», az egész világon csak egy hordó van még belőle s az is nálam van Hol termett? Isten tudja. Csak az bizonyos, hogy mása nincs most. A története egyébiránt a következő: 1827-ben a váczi püspök borait liczitálták, persze a halála után, a pinczében találtak egy beomlott ágat, egy egész utczát hordókból. Ezek közt volt a szirupéka egy hordóban. Hogy mikor omlott be a pincze — semmi annale nincsen róla. De hol is hagytam el? Hát igen egy korcsmáros megvette potom áron a szirupékát, apám véletlenül rábukkant és megszerezte a családnak. De persze ebből csak akkor iszunk, ha valaki születik, megnősül, vagy férjhez megy a Csapiczkyak közül.

A vendégek mind töltöttek a szirupékából és élénken koczintgattak:

— Hagyjatok meg valamit miss Mary lakodalmára is — kaczagott az öreg, de a közben egyre töltögette a szirupékát.

Miss Mary pedig haragosan szegezte le kis fejecskét és a kendőjét harapdálta zavarában.

— Ugyan papa, papa! . . .

Az ételek ezalatt egyre váltakoztak; újak; meg-

lepők; mindenik egy-egy furfanggal kieszelt szakácsremek, pecsenyék, közbe szörpök, megint pecsenyék, torták, nyalánkságok, Lucullus asztala se lehetett különb.

Az asszonyok nem győztek csodálkozni.

— Ejnye, hát ez mi? Ki csinálta ezt? Ugy-e a czukrásztól való Eperjesről?

— Nem, nem — felelgette Csapiczky szerényen — minden csak afféle «doma robiensis». (Felvidéki nyelven azt jelenti, hogy «otthon csinált»). Szegények vagyunk, így élünk közönségesen és végre is azt eszik az ember, a mije van. Nem szeretem a flanczot. Úgy is azt fogják ránk, szegény sárosiakra, hogy nagyzolunk. Az ember rá se mer már gyújtani egy jóravaló szivarra.

E közben pedig még egyre váltogatták a tányérokat és hordták az ételeket. A vendégek már lázadozni kezdtek:

— Ez már sok! Még mindig hoznak valamit! Istenem, meddig fog ez tartani? Itt öregszünk meg, uraim.

Csapiczky végre is megszánta őket és így szólt a szolgákhoz fejedelmi prosopopeával, mintha kegyelmet adna az összegyűlt sokaságnak:

— Nos, ficzkók, legyen hát vége! Senki se próbáljon többé semmi kotyvadékot behozni, mert lelövöm. Hagyjátok kinn a többit.

Erre a parancsszóra nesztelenül kotródtak ki a hajduk, huszárok és lakájok; az én képzeletembe

pedig úgy vésődött be az egész dolog, hogy még talán egy nap egy éjjel szakadatlanul hordták volna be a lepompásabb ételeket, ha a végtelen fonalat az előzékeny Csapiczky el nem metszi.

Az üveges ajtóban, mely nyitva volt, hogy a szivarfüst kimenjen, csakhamar megjelent egy izmos nőszemély. Meglehetett ismerni, hogy ez a szakácsné. Ohó, ez bizonyosan veszekedni jött a nyakán maradt ételekért.

Csapiczky bosszankodva ugrott föl, megijedve, hogy mit akar a szakácsné. S minthogy épen az ajtónál ültem, jól hallottam, a mint mondta, bár halkan beszélt:

— Mit adjak a kocsisoknak enni?

— Semmit — felelte Csapiczky mérgesen.

— De az nem lehet . . . azoknak innivaló is kell.

— Vajjon? — dörmögte gunyorosan.

— Mert higyje meg a nagyságos úr, ha négy gróf hal meg éhen, nincs akkora lárma, mintha egy kocsis jól nem lakik.

— Hm, ez igaz lehet, — szólt elgondolkozva. — Adjon nekik, lelkem Makaláné, mindent, a mit csak megkívánnak.

A jó borok megtették a hatást, az urak ott felejtették magukat; kivált az átkozott tósztok okozták: egyik is, másik is felköszöntötte a vőlegényt, a menyasszonyt, az örömapát, hát erre aztán felelni kellett, szóból szó lesz, némelyik szó belel ágazik egy másik mezőbe és fölszólalásra provoká-

új szónokot. Szóval csak a baczillusok kölykeznek olyan szaporán, mint a tósztok. Az ördög vigye azokat a tósztokat.

— Uraim, uraim, ne felédjük, hogy *útközben* vagyunk és hogy nagy föladat küszöbén állunk.

— Ejh, jó helyen vagyunk.

— Bolondság! A föladat nem a mienk, csak az Endréé.

Beállott az úgynevezett amabilis konfuzió, mindenki beszélt egyszerre; a fiatalemberek odahúzták a székeiket a kisasszonyokhoz s ott egy csoportot képezve udvaroltak; különösen az egyik Nedeczky leányt, a Vilmát, dongták most körül, mint a darazsak a virágot, mert az mester volt a társalgásban, csak úgy dőltek belőle a sziporkák. S milyen szabadon, fesztelenül diskurál; kutya jukkerasszony lesz belőle, ha főkötőhöz jut.

A leányok is pompásan érezték hát magokat, sőt a mamák se unatkozának, mert a jó nevelésű sárosi ifjak az elefántságra is ki vannak képezve.

— Halljuk Bogozy bácsit. Halljuk a malaczok szerelmét, halljuk, halljuk!

— Ne okoskodjatok!

— Ejh, mit! Lazsányban úgy se lehet, mert ott ünnepély lesz, de most itt magunkban vagyunk. Egy lumpoló társaság, melyet nem köt az etiquette.

Endre kétségbeesve tekintgetett az órájára.

— De hisz ez borzasztó, elkésünk. Mit gon-

dolnak felőlem Lazsányiék és Katicza? Apuska, szólj, kérlek, vendégeidnek.

— Mit szóljak?

— Hogy menjünk.

Az öreg Csapiczky a fejét rázta és rámordult megbotránkozva.

— Az nem lehet. Mit gondolsz? Soha még Csapiczky nem mondta vendégeinek, hogy menjenek. Inkább a nyelvemet vágatnám ki.

— No hát akkor majd megmondom én.

S ezzel szólásra emelkedett, de a kompánia benne volt már a kötekedésben, tudták, mit akar mondani, hát csupa pajkosságból bedugták a füleiket mind, mind, még a kisasszonyok is.

Nevettek, kiabáltak, lezúgták.

— Abczug, abczug! Nem akarjuk hallani! Eláll!

Endre is nevetett, de hogy viszonozza a tréfát, miután meglátott egy krétát a pohárszéken, odaintette a Matykó inast, és fölírta a kékposztó dolmánya hátára, csínos gömbölyű betűivel: «Menjünk, uraim, mert kikapok.»

Aztán megparancsolta a Matykónak, hogy járja körül az asztalt, de úgy, hogy a háta legyen a vendégek felé fordítva, — mert ő most plakát és nem inas.

Ezen a «szamár ötleten» megütközött Pruszkay Stefi és fölfortyant. (Nem csoda, mert a tizenötödik pohárnál tart.)

— Kikérem a sértést, — rugta ki maga alól a

— Segédeket ide! Segédeket!

széket izgatottan, — nekem ne fordítson hátat egy inas. Az ilyen viczeket a zsurnaliszta úr otthon, Budapesten, hagyhatta volna . . .

Fölugrott és kifelé rohant.

Tizen is elállták az útját.

— Fogatok, — hörögte, — rögtön fogatok . . . Ereszszetek!

— Stefi, legyen eszed — csillapítgatták. — Hát megbolondultál? Ej, ej, czimbus, czimborka (símogatták, czirógatták). Hiszen senki se sértett meg.

— Segédeket ide! Segédeket! — s ajkszegletei remegtek az indulattól. — Vért akarok inni, vért, vért.

Bogozy bácsi fölkapott az asztalról egy pohár vörös bort és ünnepélyes páthoszszal mondta: (Ő tudta, hogyan kell Pruszkayval beszélni, ha egy kicsit kapatos.)

— Tass vezér unokája, igyál inkább egy kis vörösbort!

A sok kéz közül, a mely a dühöngőt tartotta vállánál, nyakánál, derekánál fogva, egyszerre ösztönszerűleg kinyult egy a pohár után és az épen a Tass vezér unokájáé volt.

— Bandi, gyere, koczints vele!

Endre, ki resteltε a jelenetet, odament, koczintott vele, aztán összeölelkeztek és vége volt a haragnak, elmult, mint a szappanbuborék. De azért a mulatság már megromlott. Pruszkay elkezdett ér-

zékenykedni és vallomásokat tett, hogy ő milyen gonosz, hitvány ember, a ki nem érdemli meg az életet, mikor a legkedvesebb barátját megbántja és kellemetlen perczeket szerez neki legboldogabb napján. A minőt csak egyet adnak az istenek a közönséges halandónak. (Ő neki egyébiránt kettőt adtak és a harmadikat keresi, mert épen most válik a második feleségétől.) Szóval Pruszkay Stefi már el volt *készülve*, — őt immár csak mint tiszteletbeli málhát szállítják Lazsányba, lehet azonban, hogy a levegő kifujja egy kicsit a mámort a fejéből.

A kínos inczidens tehát asztalt bontott s most már a vendégek csakugyan fölkerekedtek, hogy meg se álljanak Lazsányig.

Az első kocsin mi indultunk, Endrével; a vőlegény érjen oda legelőbb; legutoljára maradt az öreg Csapiczky a kis Marival s mikor átkelve a Polyovka-patakon, fölkapaszkodtunk a lazsányi dombra, melyet az én szelid kedvenczeim, a nyirfák, valóságos mesebeli ezüst erdővé varázsoltak, gyönyörűség volt hátranézni a tömérdek négyes fogatra. A kocsisok egy kicsit pityókosan nem sajnálták az ostort; szinte röpülni látszottak alant a fogatok egy nagy arany felhőben, mert az út fölvert porát a verőfény a maga képére átfestette.

— Az öregem négyesét nem látom — mondta Endre boszankodva.

— Hol lehet?

— Bizonyosan visszamaradt elrakosgatni egyetmást.

— Hány órakor lesz az esküvő?

— Fél egyre kell lennie. De az öreget végre is be kell várni, mert ő az örömapa, Mari hugom pedig az egyik koszorúlány.

— Lazsány még messze van?

— Egy jó negyedóra. Nini, már látszik is a templom bádogtornya.

Csakhamar ott voltunk Lazsányban. Egy veszekedett nagy kastély látszott, félig rom, a falu innenső részén. Az ablakok némelyike kitörve, nemcsak üveg nincs benne, de ráma se. A nagy park egykori kőkerítése is hézagos, néhol összeomlott és a kövek szerte-szét hevernek, csak imitt-amott ép még és a mohhal benőtt zsindely is rajta van.

— Ez a Katiczáék háza; egy kicsit elhanyagolt állapotban van. Végre is csak a földszint egy részét lakják. Az öreg *méltóságos úr* (a Katicza mostoha apja) mint afféle katona, inkább a rombolást szereti, mint a javítást. Oh, ezek a javíthatatlan katonák!

— Miért «méltóságos» az ön apósa, ha szabad kérdenem? Őrnagyot nem illeti meg ez a czím.

— Persze! De ő császári és királyi kamarás is.

— Ah! az más.

Csak később tudtam meg, hogy az őrnagyot Uhlariknak hítták valamikor és a Lazsányi nevet

csak néhány év előtt vette fel a birtok neve után, melyet az eperjesi püspöktől bérelt.

Apja sótiszt volt az æráriumnál és nem volt nemes ember. De hát akkor hogy lehetett a fia kamarás? Hát azt mondják, rendkivüli módon. Uhlarik Pista eperjesi diák korában beállt katonának és oly tökélyre vitte pár év alatt a huszármesterséget, hogy a főherczeget, mostani királyunkat, ő tanította lovagolni, mint a legjobb lovasok egyike a legénység közt. A főherczeg hálás volt tanítója iránt és a mikor császár lett, kinevezte hadnagynak. Uhlarik úr lett, elkerült Bécsből, tudja isten, milyen ezredhez s lassan-lassan csúszott fölfelé a ranglétrán egész a kapitányságig. Sok tarka-barka évtized lefutott; öreg kapitány lett az egykori nyalka huszárgyerekből s a császárból lett öreg király; sohase találkoztak azután. A király tán el is felejtette mesterét, mikor egyszer csak egy erdélyi hadgyakorlatnál, a mint ellovagol a hadtest előtt, hirtelen szemébe ütődik egy ismerős arcz a sorból, egy sokszor látott tekintet; megrántja a lova kantárját és megáll az ámuló-bámuló kapitány előtt.

— Ön Uhlarik?

— Igen, fölség.

A király szeme nyájasan siklik el a kapitány alakján s lelkét lágyítja, rezegteti sok előbugygyanó emlék.

— Kivánjon ön valamit.

Ritkaság. Egy vén tábornok beszélte nekem, hogy az uralkodó egész életében ezzel az esettel együtt is csak *kétszer* tanusított ilyen kegyet. Kivánjon ön valamit! Ez azt jelenti, hogy mindent kérhet az illető, a mit a szeme, szíve megkiván, még egy uradalmat is.

Uhlarik kapitány szédült a boldogságtól: esze egy szempillanatig végig nyargalt mindazon dolgok között a nagy mindenségben, melyekre az emberek vágynak és törekszenek, melyeket a hiúság, kapzsiság, okosság kiturkálhat egy korona alól és mohón, de zavartan dadogta:

— Kamarás szeretnék lenni, fölség.

A király elmosolyodott, mintha mondaná: «Ön bohó egy ficzkó, Uhlarik» s egy szemintéssel búcsut véve, tovább nyargalt.

Mondják, hogy a király, a ki természetesen megadta neki a kamarásságot, elengedvén az ősöket, többször fejezte ki csodálkozását még azután is az eset fölött. Pedig olyan természetes. Sárosi születésű ember nem kérhetett mást.

Egyébiránt bocsánat e kitérésért a multakba, annál is inkább, mert a jelen is elég leírni valót nyujt. Mikor a kapuhoz értünk, egy mozsár dördült el, aztán pukk! még egy másik, a «hangászok» pedig (mert Sárosban szeretik a jó régi magyar szavakat németekkel vagy latinokkal fölcserélni, de a rossz új szavakat fölkapni a chic-hez tartozik) — ráhúzták a Rákóczit. A nagy, széles udvar tele

volt már kocsikkal és kocsisokkal, kik különböző livréekben, hatalmas strucztollakkal lebzseltek, nevetgéltek, az urakat szólták s pajzánul incselkedének a kerítésen bekandikáló helybeli vászonnéppel. A helység híres volt a szép asszonyairól. Mondják, hogy egy évig feküdtek itt egykor a Tököly Imre gránátosai.

Alig tudtunk a sok kocsi közt behajtani; az összegyült vendégek: Divékyék, a somhelyi Garzók, a bánujfalusi Nagyok, a báró Kramlyak, a koronkai Csathók, a Balánszkyak, a létai Létássyak, de tudná az ördög elszámlálni mind, kiszaladtak elénkbe a verendára és nagy éljenzéssel fogadtak.

Az őrnagy maga is elősántikált fényes katonai egyenruhájában, kardosan, csákósan és még mielőtt leszálltunk volna, mennydörgős hangon rákiáltott Endrére:

— Visszafordulhatsz már fráter, elkéstél. Odaadtuk már a leányt másnak.

Endre szinte belehalványodott, még tréfának is rettenetes szavak; de az őrnagyot nyomban elfogta a kaczagás, mert egy csöppet se félelmetes alak, piros borvirágos arczú, poczakos ember, nagy agyagszínű bajuszszal, melynek egy része a szakállból van kölcsönvéve.

— Hol a pokolba késtetek annyi ideig? No, de most már egy, kettő, három, öltözködjetek hamar, hogy mehessünk.

— Katicza hol van?

— Azzal már nem beszélsz többé bruder, leánykorában. A komornyik majd megmutatja a szobátokat.

Aztán sorba jöttek a többi hintók, mindeniknél kitört a zsibongás, a fogadtatás meleg elevensége. Az öreg őrnagynak nem sok tekintélye volt (hiába, a származást soha se lehet egészen kiheverni), de azért szerették s hallani lehetett a szobámból, a hol öltözködtem, a mint sorba üdvözölték az érkezők vidáman, barátságosan. «Jó napot Kőniggrätz apó. Szervusz öreg Kőniggrätz. Hogy van édes Kőnniggrätz apó?» (A méltóságos kamarás úrnak ez volt a haute crême-ben a neve, vonatkozással bizonyos hadi sikerekre.)

Egy jó negyedóra mulva kiöltözködve gyülekeztünk a nagy társalgószobában; nehányan magyar díszruhában, mentésen, kócsagos forgós kalpagokban. A kordován-csizmák vígan csikorogtak, a kardok kevélyen csörögtek, a nőkön a selyemruhák rejtélyesen suhogtak, ámbár a hölgyek nagy része inkább a menyasszony szobájában tartózkodott.

A társalgószobában egyszerűek, majdnem szegényesek voltak a butorok. Kőniggrätz apó mondotta is egy párszor magyarázatul:

— Katona létemre szeretem az egyszerűséget. (Önmagával megelégedve dörzsölgette a kezeit.) Terringette, imádom az egyszerűséget . . . s úgy

ragaszkodom e hitvány butorokhoz, mintha a manschaftom volna ... Az asszony persze szeretné kihajigálni, de nem engedem. Terringette, nem engedem.

A hatalomnak ez a szertelen mértéke szinte megrészegítette egy perczre Kőniggrätz apót s széles, tokás arcza fölfuvódott az önérzettől, mint egy spanyol nagykoveté.

A falakon híres generálisok arczképei lógtak. Azokról mind sokat tudott beszélni, egy-egy adomát közbeszőve, a melynek azonban a pointjét nem tudta soha kihozni, mert olyan asztmatikus köhögés fogta el a nevetéstől ott, a hol a nevetni való rész következett, hogy abban kellett hagynia. Az egyik asztal tele volt parteczédulákkal — ezek az udvartól küldött halotti jelentések; minden kamarásnak megküldi az udvarmester.

A házhoz járatosak már ösmerték az öreg úr gyöngéjét, hogy szívesen flanczol e partékkal, de az új vendégeket meglepte a sok fekete szegélyes nyomtatvány, egymás mellé kiterítve.

— Miféle halálesetek ezek a?

— Az udvar — felelte Lazsányi közömbösen. — (Sok ravasz griffet eltanult már a nemességtől.)

— Ah, az udvar?

— Óh, igen, — folytatá elszomorkodva — igazán unheimlich mindennap egy ilyen czédulát kapni ... Mintha egy síri árny lépne be minden nap a szobámba.

Szétnézett révedező szemekkel a tágas teremben, mintha itt az ő szalonjában libbennének láthatatlanul a fenséges és nagyméltóságú szellemek mindnyájan.

Aztán egy parteczédulát vett föl az asztalról a jobb kezével, bár már rajta volt a fehér szarvasbőr-keztyű.

— Ez a legfrissebb — mondá — a szegény Larisch-Moenich grófné. Istenem, Istenem, hogy ez is meghalt — s hangja reszketeggé vált, szempillái rezegni kezdtek.

— Hány éves volt?

— Nem is tudom. Ah, itt van. Meghalt 79 éves korában. Szegény Larisch-Moenich!

— Ösmerte Kőniggrätz apó? — kérdezte báró Kramly.

— Nem, fiam, nem ösmertem.

— Hát akkor miért sajnálkozik?

Kőniggrätz apó fölpattant, sárga szemei szikrát szórtak.

— Mért, mért? Terringette, mért? Hát mert érdeklődöm az udvar iránt. Ki érdeklődjék, ha mi kamarások nem? Terringette, ki érdeklődjék?

Kramly bárót, ki tizenöt év előtt jött be Csehországból, egy kis birtokot vásárolva Bertányházán, a parteczédulák eszmetársítás útján egy kevély megjegyzésbe csábították be (a sárosi levegőn lassankint ő is hasonló lett a benszülöttekhez).

— Tavaszra én is egy családi kriptát szándéko-

zom építtetni Bertányházán. A köveket már faragják hozzá a zsarnóczi kőmívesek.

A báró negyvenöt éves férfi volt és nőtlen, családtalan, a kripta tehát általános csodálkozást keltett.

— Sacrebleu! Mit teszel bele? — kérdé a gúnyoros Divéky Vincze.

— Bah. Hát ősöket. Hozatom Csehországból. Kramly báróról az volt a köztudat, hogy az apja mint katonai liferáns kapta a báróságot, később aztán elveszté nagy tőkéjét s a fiú ide menekült a maradékkal.

Finom, alig észrevehető gúnymosoly játszadozott az ajkakon.

— Úgy? — mondá nyájasan Divéky — és hogy veszed kérlek, a csontok fontját?

Ezen aztán nagyot nevettek, maga Kramly is nevetett, az őrnagyot pedig majd megfullasztotta az asztma, nyakába esvén Divékynek: «Oh, te grobian, te grobian!»

Mind nagyobb lett a társaság, következéskép szűkebb a terem. Végre megjelent felöltözve a vőlegény is, ugyancsak kicsipte magát. Nagy hurrahkiáltásokkal fogadták. Aztán megérkezett az öreg Csapiczky, leányával, Mary kisasszonynyal, úgyszintén Koltay Miska Szalkányból lóháton; csupa tajték volt a paripa. Már odakünn kezdte a panaszkodást Miska, hogy ördög vigyen el minden szeles embert; otthon felejtette a pénzét a kabátjában és csak a fele úton vette észre.

Belépett a menyasszony.

A benszülöttek összenéztek, de senki se mosolygott, egyszerre tízen is nyujtották tárczájokat, mintha vezényelnék őket.

— Parancsolsz, amicenko?

Koltay hanyagul, de mégis elutasítólag intett a kezével, mint egy rest angol lord.

— Ugyan hagyjátok, unom az efélét. Végre is a körülményektől függ. Lesz egy kis parázs ferbli, Kőniggrätz? Beszélj Kőniggrätz!

— Lesz, lesz, — hagyta rá Kőniggrätz apó, ki a köszvényes lába daczára úgy irgett-forgott, mint a karika, majd itt volt, majd ott volt, tett, vett, igazított és parancsokat osztogatott.

— Ah, no. — Most már mind együtt vagyunk. Csak még az asszonyok öltözködnek. Terringette, az a sok lim-lom, az a sok másli, toldalék . . . Oh az a sok toldalék . . .

Az asszonyok valóban még sokáig piszmogtak a toilettjeikkel, de hisz azért asszonyok. A szobalány és a szolgálók őrülten futkostak fiókról fiókra; majd egy hajtű kellett, majd egy czipőhúzó; és még Isten tudja mi. Végre azonban mégis elkészültek.

— Ah! — röppent el minden ajkon.

Kinyilt a mellékszoba ajtaja és belépett a menyasszony. Síri csönd támadt, melyet csak az a halk tengermormogás-féle zaj zavart, mely a meglepetést jelzi.

— Charmante!

— Meiner Seele! Gyönyörű.

De szép is volt. Magas növésű, sugár alak, szinte törékeny. Nagyban emelte az egyszerű fehér ruha. Szőke hajára fölségesen illik a koszoru s nyakára a tündöklő ékszer. Uramfia, mekkora smaragdok és zafirok! (A milyen prózai lélek vagyok, mindjárt azon kezdtem tűnődni, mennyit kap rá Endre a zálogházban.)

A menyasszony mögött a mama jött gránátszín selyemruhában.

Lazsányiné még elég csinos asszony, kissé hervadt már, az igaz, de a hervadásban is van költészet; zsebkendőjével kisírt szemeit törülgeti, de hasztalan, csak egyre előveszi a fuldokló zokogás.

— Nem szeretnék anya lenni — mondja egy mellettem álló őszhajú aggastyán, névszerint valami Sipeky Márton, a kinek annyira tetszik ez a mondás, hogy sorba járja a férfi vendégeket megelégedett, vigyorgó arczával és mindenki előtt ismétli: Nem szeretnék anya lenni. Hát te szeretnél anya lenni, hé?

A menyasszony szeme is ki van sírva (pedig szép kék szemei lehettek még tegnap), az arcza is halovány, gyűrött, látszik, hogy nem aludt az éjjel, gyűrött, de így is szép arcz, oválís finom metszetű, melyet még csak jobban kiemel a csodálatos édes hajlású orrocska, hogy már azért is érdemes volna nőül venni.

De hol van Endre? Nini, hiszen éppen ott áll

már előtte, megfogja a kezét és megcsókolja; a kis kéz remegni látszik az övében.

— Fél, Katicza?

— Nem, nem, csak szégyenlem magamat — suttogja s szinte szeretne valahogy elbujni Endre mögé, hogy kikerülje a sok kiváncsi tekintetet.

Kiváncsi tekintetek — enyhe szó. Valóságos szentségtörő szemsugarak azok, melyek egy menyasszonyra lövelnek ilyenkor a csúf férfi szemkarikákból. Ah, istenem. Nem is hogy nézik, de hogy mit gondolnak hozzá . . . Pedig hogyan nézik növését, formáit, idomait, mint a csikóét a vásáron. A látásukat megtoldják a sejtéssel. Azok a törékeny, finom, okos lények érzik e bántó szemeket, miként mászkálnak a ruhán keresztül szűzies testükön.

A vendégek mind oda járultak szerencsét kivánni a menyasszonynak, a mamának. Én is túl estem a szükséges bemutatáson, mire Kőniggrätz apó elkiáltotta magát élénken:

— De már most egy, kettő, három, menjünk hölgyeim és uraim. Jobbra át!

Nekem a markomba nyomták a bokrétás nászbotot és épen meg akartunk indulni, mikor egy livrées szolga szembe nyitja a külső ajtót s nagy szuszogva czipel egy verslagot, mely a postán jött.

— Milyen pech! — kiált föl kétségbeesve Lazsányiné. — Éppen most hozzák. (Aztán magyarázólag fordult a hölgyek felé.) A ruhák Párisból,

édeseim, az én ruhám és Katicza menyasszonyi ruhája. Chatelottól, rue Boulogne 24. Onnan szoktam hozatni. És még soha se főzött le ez az átkozott Chatelot; mindig pontos volt, csak most, éppen most. Képzelhetik, milyen bosszuság volt ez rám nézve. — Azt hiszem, ha ebbe bele nem haltam, mathuzsálemi kort fogok érni. Stefi, ne vigyorogj olyan gúnyosan, mert azt nnm tűröm. Persze, te szeretnéd, hogy meghaljak. Tegnapelőtt kellett volna megjönnie a ruháknak, melyek mint gyorsárú lettek föladva és nem jön semmi, semmi. Azt hittem, megőrülök. Végre is, mit tehettem egyebet, itthon ütöttünk össze egy ruhát a Katiczának . . . egy akármilyet. Szent ég, ha rágondolok, hogy miként vagy öltözve, Katicza szívem, most is azt hiszem, hogy menten megüt a guta.

— Nem szeretnék anya lenni — szól közbe kenetteljesen a váltig locsogó Sipeky.

A hölgyek és férfiak mind tiltakoztak, mennyre, földre esküdözvén, hogy Katicza fölségesen van öltözve és hogy nincs az a szabó a világon, a ki az ő szépségéből elvenni vagy ahhoz hozzáadni tudna; de a méltóságos asszony makacsul rázta a fejét, mialatt fejdíszén jobbra-balra röpködtek a rozsdaveres strucztollak.

— Hiába beszéltek, hiába, hiába. A mi nem anständig, hát dem anständig. És kedvem volna fölbontani a kisznit és . . . Was sagst du dazu, alter Stefi?

Kőniggrätz apó sietett tiltakozni.

— Ozaj dusa moja! (Ugyan, lelkem.) Hova gondolsz? Hiszen az anyakönyvvezető és a pap már egy órája várnak. Hiszen a párisi ruha már itt van és én szeretném is, ha rajtatok volna ... ha már egyszer kifizettem. De végre is a családban vagyunk, ruha, ruha. Um Gottes Willen, most csak nem kezdtek levetkőzni és ujra felöltözni. Daj pokoj, Annuska! (Hagyj békét, Annuska.) Te pedig, Péter, vidd be azt a párisi dobozt a méltóságos asszony szobájába, hogy ne legyen itt az útban.

A megszólított Péter fölkapta a székre helyezett deszkadobozt, hogy elvigye.

— Ah, a brüsszeli csipkéim, — szólt egy lemondó sóhajjal Lazsányiné, a szolga vagyis inkább a doboz után nézve.

De nekem meg a szolga tünt fel, vagyis, hogy a szolga háta. A dolmányán ugyanis félig letörülve, de azért még olvashatón ott állt fölírva krétával: «Menjünk, uraim, mert kikapok.»

Hop hó! Miféle rejtely ez. Hiszen ez a gortvai dolmány fölirata. A szolga nem az, de a dolmány ugyanaz. Hát ez hogy lehet? No az csak úgy lehet, hogy a dolmányt ide hozták és elfelejtették róla lekefélni a föliratot. Lassankint még egynehányat ösmertem föl ezen a nyomon a gortvai egyenruhákból. Az ördögbe is, ezek a vándorló livréek különösek egy kicsit!

De már nem volt időm elmélkedni. A lakodalmi

marsall, Szlimkóczkyné, a rendezkedéshez kezdett, eligazítván mindnyájunkat.

Én mentem elől a bokrétás bottal.

Utánam a menyasszonyt vezette Domoróczy Pista.

Azután a vőlegény következett Nedeczky Vilmával.

A deli Csathó Ferencz karján jött a kis Csapiczky Mari.

És így tovább, egész hosszú sorban, — de hogy milyen rendben, nem figyeltem meg, mert egyetlen egyszer néztem csak hátra, mikor az anyakönyvvezetőtől jövet a templom felé tartottunk. (Egyébiránt mind a jegyzői lak, mind a templom csak néhány lépésnyire van az ódon, romladozó kastélytól.) Ugyanis a tegnapi esőtől egy kis pocsolya képződött az útban, mely még teljesen föl nem szikkadt, nem nagyobb darabon, mint egy bivalybőr, de egyfelől a plébános kert-kerítése és az út másik oldalán vesztegló fazekas szekér miatt épenséggel nem lehetett kikerülni; biz abba bele kell lépnie fehér atlasztopánkáival a menyasszonynak is. Hiába jár a lelke a hetedik égben, a lábacskája mégis csak itt tipeg-topog a szürke sárgolyón.

Én egyszerüen átugrottam a hosszú lábaimmal és eszembe se jutott a többiekért aggódni.

— Bravo Domoróczy — hallatszott e perczben a hátam mögött. Tízen is kiáltották: Bravo! bravo!

Erre fordultam aztán hátra, hogy mi az. Hát Do-

moróczy lekapcsolta a megygyszín bársony mentéjét és végigterítette a sárfolton. A bájos menyasszony mosolyogva lépegetett rajta. Ez volt talán az első mosolya a koszorú alatt.

Aztán, úgy tudom, ott hagyta a mentét mindaddig, míg mind át nem keltek a dámák. (Képzelem, hogy benyomta a nagy Szlimóczkyné és a száz kilóra becsült Csathó Lászlóné.) Végül egy szolga hazavitte megszárítani és megkefélni.

Mit mondjak a templomi czeremóniáról? Nem történt semmi különös. A chablonok, a közönséges kitaposott út az «egy kenyérhez és sóhoz», — hogy a mézet ne is mondjam, mert az csak az elején van. Még kevésbbé untatom az olvasót az ebéd apró-cseprő részleteivel, hiszen mindenki volt már lakodalomban és még senki sem halt meg ott éhen. Mind, mind kihagyom az olyan dolgokat, a mik csak a jelenlevőket érdekelték, zavaró inczidenseket, a fölszolgáló inasok kezeiből hogyan potyogtak ki a tányérok és csészék, mint öntötte le az egyik szószszal éppen a méltóságos háziasszony gránátszín ruháját, mire az fölkiáltott: «Szent Isten, milyen szerencse, hogy nem a párisi ruha van rajtam!» (A gondviselés denique ilyen leleményesen változtatja át a legnagyobb szerencsétlenségeket szerencsékké.) Mellőzöm a tömérdek ben mot-t és aperçut, melyek egy ugyanazon pillanatban születnek és elnémulnak, mint általában a rövid életű szikrák, úgyszintén a tósztokat, melyek örökké él-

nek, mint a bolygó zsidó és lakodalomról lakodalomra vándorolnak; még a saját násznagyi mondókámat is agyonhallgatom. (Ha hallani akarják, hívjanak meg násznagynak.)

Mondjam-e, hogy se a menyasszonynak, se a vőlegénynek nem volt étvágya, de hisz ez természetes. Ámor okos kis Isten, legyűri az étvágyat, ezt a gonosz, követelő ficzkót, mert sokat árthatna, ha némelykor elkiáltaná magát, hogy a házassághoz *speiz* is kell.

Zavartalan, elfogódva ültek egymás mellett, sokszor néztek egymásra, de ha az egyik nézett, a másik elkapta a szemét; mosolyogtak a hozzájuk intézett kérdésekre és igen szórakozottan feleltek. Látszott, hogy terhükre vagyunk. Endre néhányszor előhuzta az óráját. Katicza is többször kérdezte:

— Mennyi az idő?

— Még csak öt óra.

— Hánykor indul a vonat?

— Tizenegykor.

— Bizonyosan tudja?

— Bizonyosan.

A mikor beszéltek, nem egymásra néztek; egyik a tányérjára, másik a gyürüjére.

— És hánykor indulunk innen?

— Kilencz után.

— Nem lesz nagyon sötét?

— Attól függ, lesz-e holdvilág?

— Mama, nem tudod, lesz-e ma holdvilág?

— Ah, Istenem, honnan vegyek én nektek holdvilágot?

Kőniggrätz apó rászólt a feleségére kedélyesen:

— Mit tudod te még, miért kérdik: hogy kell-e nekik vagy nem kell? Mert a holdvilág csak a szerelmeseknek becses. Hm. Az új házasok már nem szorulnak az égi testekre. Hm. Hát kell-e az aholdvilág, gyerekek, vagy nem kell?

Katicza piros lett, mint a pipacs; Endre sietett felelni.

— Kell, kell.

— Hadd lám, melyitek fél a sötéttől, hm — évelődött a vén katona.

— Ő, — felelte Endre.

— Ő? Miféle ő? Hát úgy kell azt mondani? Ejnye, mordizom adta, mondod mindjárt, hogy: a *feleségem.*

Katicza ijedten tekintett Endrére.

— Ne, ne! — rebegi halkan, tiltakozón. — Ennyi ember előtt! Jaj ne!

Kitör a hahota s az egész társaság azon diplomatizál, hogy Katiczából is kiszorítsa a «férjem» szót, de nem mondaná a világért. Lelke nevet belül míg a fejét rázza.

Bohó kis dolgok, mi leírni való van rajtok? Engem hidegen hagynak. Egy orvos előtt a nagy láz is csak egy symptoma, a lassú érverés is. Egy násznagy előtt a lakodalom csak egy pillanatnyi stá-

dium a fejlődő életben. Egy tapasztalt násznagy nagy róka és hidegen érinti a mutatkozó poézis. Minden a fejlődéstől függ. A legrészegebb ember is kizárólag tejjel élt egy időben (szopós gyerek korában). Láttam már szemérmes menyasszonyokat, gyönge, törékeny liliomokat a leszakítás előtt — és mikor másodszor láttam őket, már akkor tányérokat vagdaltak a férjeik fejéhez.

Csak üljetek édesen, elandalodva egymás mellett, szegény gyerekek, megittasodva az elmult perczek eseményeitől, kiváncsian a jövő perczek eseményeire és ne nézzetek sehova, csak egymásra; — mert ha egyebüvé néznétek, meg találnátok látni, hogy a próza már leskelődik rátok valahol egy szögletben, vagy talán minden szögletben, mint a lecsapásra készülő vércse.

És jön is már, de most még tetszetős öltözetben. Kedves még, meleg még és nyájas. De majd meglássátok, hogy elhagyogatja apránkint szép ruháit és egyszer csak megáll előttetek durván, meztelenül.

Most még csak az őrnagy kezdi előtologatni, mert úgy illik, úgy kivánja a chic.

— Csináljunk egy kis tréfát, — kiáltott föl Kőniggrätz apó vidáman, mikor már emelkedni kezdett a közhangulat. — Adjatok egy ív papirost és egy ollót.

Papirost hamar találtak, de ollót sehol sem.

Az őrnagy maga ugrott föl keresni.

Egy úgynevezett «száz fiókú» szekrény állott a nagy ebédlő-terem egyik sarkában, annak az egyik fiókját nyitotta ki és onnan kotorászott elő egy ollót és egy kulcsot. A fiók ezenkívül tele volt emberi hajjal; jobban megnézve láttam, hogy különböző parókák, álszakálak és bajuszok.

— Szent Isten, mit tart ott az őrnagy? — kérdem a szomszédomhoz hajolva. A szomszédom volt Sipeky Márton, a ki fülembe sugta:

— A Dienerschaftot.

— Mit? Nem értem.

A mulatságos aggastyán hamiskásan kacsintott s mert a bor bőbeszédűvé tette, picziny bepillantást engedett a sárosi misteriumokba.

— Az efféle szakálak és bajuszok segítségével tetszés szerint alakíthatja az ember Dienerschaftját; csinálhat ugyanazon emberből torzonborz kapust, síma franczia komornyikot és cotelettes angol lovászt.

— Ahá!

Az őrnagy visszatipegett az asztalhoz; az egy ív papirt fölnyirkálta koczkákra, aztán egy czeruzát vett és sorba járta a vendégeket: «Mikor születtél, bruderkám? Ne hepcziáskodj brát moj slatki. Igazat mondj, nem törik be a fejed.» A dámákkal gyült meg a baja legjobban, azok erősen vonakodtak. Micsoda új bolondság ez Königgrätz apótól? De az apó vidáman dörzsölte a kezeit. «Majd meglátják, meglátják» s kétszer is figyelmeztette,

különösen az öregebbjét: «Igaz évszámot tessék mondani, mert megbánják.»

Mikor aztán minden papirra ráirta a nevet és az illető vendég születési évszámát, az öreg úr eltünt az asztaltól. Észre se vették; sőt mindjárt el is felejtették az egész összeirást. Hisz úgy röpködtek a változatos thémák, mint szines pillangók a réteken. Tószt, disputa, incselkedések váltogatták egymást. S mindez bizonyos könnyedséggel, nagyvilági fölületességgel, úgyszólván csak a hangulat kedveért. Mert a sárosi fiatal ember nem házasodik Sárosból, tehát nem is szeret bele sárosi leányba, legfölebb sárosi leányokon tanulja az udvarlást s viszont a sárosi kisasszony sárosi fiatalembereken a kaczérkodást. Mindez csak egy *főpróba*, nem megy igazi vérbe, csak maskirozza az igazi ostromokat. A szinpadi csaták végre is kellemesebbek az igaziaknál. A nagy szenvedély és a nagy érdek elnyomja a mi finom, a mi lezsér és a mi pikáns az emberben. Ah istenem, semmi se lehet tökéletesebb a világon, mint az oly emberek, a kiknek nincsen semmi vágyuk, csak szeretetreméltóknak és előkelőknek látszani és nincs egyéb törekvésük, csak hogy a szomszédjuk, vagy a vis-à-vis-juk minél pompásabban érezze magát . . .

Talán egy félóra is elmult, lehet, hogy több, mire ujra visszatért Kőniggrätz apó diadaltól ragyogó arczczal, maga előtt eresztve egy kötényes szolgát, ki nagy kosarat czipelt.

— Nos uraim, — kezdé az apó és a szemei csillogtak és hiztak a csodálkozó arczokon, — csináljuk meg magunknak azt a jó tréfát, hogy mindenki kóstolja meg Tokaj termését abból az esztendőből, a mikor ő született. (Egyet csettintett a nyelvével.) Terringette, szegények vagyunk, de jól élünk.

S ezzel kezdte kirakni a kosárból a kis háromdeczis üvegeket, telitöltve azzal az olvasztott aranynyal, a mit tokaji essentiának nevezünk, mindenik elé oda téve a maga üvegjét a ráragasztott névvel és születési évszámmal.

— No, ez igazán fejedelmi gondolat! — kiáltottam föl, egészen belemelegedve e kápráztató földi jólétbe és az ötletnek kedvességébe.

— Csak az kár — jegyzé meg az öreg, fürgén szaladgálva az asztal körül — hogy már *lefelé* nem sokáig tréfálhatok így. Egy-két év mulva már olyan vendégeim is lehetnek, a kiknek nem tudok adni. Eredjetek, öcsém, a filloxerához! Fölfelé azonban jól állunk (ismét csettentett a nyelvével) és sokért nem adnám, ha száz éven felüli vendégeim lennének . . . Terringette, visszafiatalítanám őket . . . Ah régebben kellett volna születnetek, amici.

Majd visszaült helyére, megtölté poharát az 1825-iki termésből, (ebben az évben jött a világra Eperjesen) és így szólt a beállott mély csöndben ünnepélyesen:

— Ezt a poharat pedig ürítem az én kedves

mostoha leányom, Bajnóczy Katalin egészségére, a kit én úgy szeretek, mintha a leányom volna; kívánom, hogy a házassági kötelékben boldog legyen. És hiszem is, hogy az lesz, mivelhogy az első föltétel a szeretet édes kapcsa, megvan köztetek, édes gyermekeim. De ez még nem elég. A fiatalság nem soká tart — itt vagyunk mi a példa, én és anyátok.

— Stefi ne szemtelenkedj, — szólt közbe Lazsányiné.

— A férfi csak egyszer hal meg, — folytatá Kőniggrätz apó zavartalanul, — az asszony ellenben kétszer. A mikor megöregszik és a mikor tényleg kileheli a lelkét. Becsületemre mondom, hogy csak az első halál nehéz neki, a másikat már jól kiállja. (Zajos derültség.) Azért tehát én azt mondom, hogy a fiatalságot pótolni kell.

— Mint a bajuszt a szakálból! — vágott közbe pajzánul Keviczky Ödön, nem minden alapos czélzás nélkül.

A szónok maga is elnevette magát, a nevetéstől eléfogta szokás szerint az asztmatikus köhögés, annak a végét be kellett várni.

— Úgy, úgy. Pravdu mas pan brat. (Igazad van, testvér.) Mint a bajuszt a szakálból, úgy kell a szépséget pótolni, de nem a patikából, hanem a szív jóságából. Ez a fundamentoma a jó házasságoknak. Édes leányom, Katalin! Egy-két óra csak és el fogod hagyni a szülei hajlékot, talán örökre,

hogy új fészket építs magadnak; fogadd az útra, szívecském, ezt a tanácsomat.

Lazsányiné elérzékenyedett és sírva borult az asztalra.

— Nem szeretnék anya lenni — morogta a vén Sipeky.

Maga Kőniggrätz apó is ellágyult s valamit morzsolgatott a szemei közt, de azután folytatta:

— De még ez nem elég, érzem, hogy kötelességeim ezzel nem értek véget. Volt nekem egy derék ezredesem, bizonyos Kozsebrovszky, szegény lengyel főnemes, a ki így szokott szólani, különösen a hónapok végén: «Ha még egyszer születnék, Stefi, körülnézném a szobában, hogy van-e bent Wertheim-szekrény és ha nem volna, hát (hogy is mondjam csak?) nem születnék meg.» Hát igen, a Wertheim-kassza. A pénz, a pénz, mely a háborúviselés fundamentoma, pénz nélkül nem lehet háború. De ezt már Montecuculi mondta. Hiába, minden okosat a katonák mondanak. Mert én azt mondom, hogy pénz nélkül nem lehet béke se, legalább családi béke. Azért tehát a mi tőlem telik .... a mennyi telik ...

De már itt nem birta folytatni, becsületes, vörös arczát elöntötték a könyek s bal kezével (a jobbal a poharat tartotta) idegesen rángatott ki a waffenrokja nyilásából egy iratot.

— Itt van egy kötelezvény — dadogta szakgatottan — .. Ötvenezer forintról ... édes fiam ...

Odament Endréhez és átnyujtotta.

— Tedd el ... majd legközelebb ... legközelebb.

A társaság tagjai fölálltak és lelkesedve éljeneztek, tapsoltak. Sokan hozzájárultak és kezeit szorongatták. Maga Endre lehajolt, kezet csókolt neki, mire ő megölelte Endrét és sokáig tartotta a fejét szívéhez szorítva ... Endre vissza akarta adni a kötelezvényt.

— Nem, nem — kiáltá egy elutasító mozdulattal. — Ne okozz nekem keserűséget ... Fájna, ha üres kézzel eresztenélek el. Nem, nem! Tudom én, mi a kötelesség.

Ez aztán csakugyan méltó volt a tokaji essentiához. A fölvillanyozott társaság koczczintott és fölhajtotta az isteni nedvet.

Mindenki magasztalta az őrnagyot: De iszen derék ember az! Ha nem származik is nagy ősöktől, de igazi gavallér-szív dobog benne.

— Ha még a tulajdon lánya lenne, — vélekedének mások, — de egy mostoha leány! Mégis csak gyönyörű dolog.

— Kivált ebben a fin de siècle korban.

— Éljen Kőniggrätz apó! Éljen! Éljen!

Magamat is meghatott ez az érdekes inczidens és még némi aggodalommal is eltöltött, hogy Endre barátunk talán nem marad meg pályáján, a hol immár szépen kezd a neve emelkedni s az ötvenezer forintos hozomány elvonja, legalább egy időre,

a hova úgy is taszítják a vele született hajlamok, a hegyes orrú czipők periferiájába, a gentry-kaszinóba.

Odamentem hozzá és a fülébe sugtam:

— Gratulálok, nábob úr, de azért a tollat még se kell ám lecsapni. Jó szerszám az.

Rám nézett és szeliden, de mégis bizonyos fölénynyel mosolygott, mintha mondaná: «Ugyan, kérem ne legyen olyan naiv.»

Az öreg Csapiczky tűkön ült, kivörösödött a jelenet alatt; feszengett, izgatottan forgatta ujjaival nyakán a *medve-rendet*, mert ő is, mint általában néhány idősebb úr, ezt viselte. (Az anhalti herczeg, kinek Sárosban birtoka van, minden évben időzik a megyében egy pár hetet s ilyenkor mindig elpotyogtat medve rendjéből egy pár példányt.) Egyszer föl is állt szólásra, de mintha meggondolná, egy kukkot se mondott, csak egy inasnak sugott valamit, a ki elvezette a baloldali ajtón. Észre se vettük, már visszajött, egy papirívet tartva kezében; fejét kevélyen vetette hátrafelé, szeme szokatlanul fénylett a zwickeren keresztül, melyet az orrán felejtett. Egyenest a menyasszony felé tartott s megállt előtte, nem mint egy szerető após, de mint Lancelot lovag.

— Kedves menyem! — szólt ünnepélyesen s oly hűvös volt minden szava, mint egy fejedelemé — a Csapiczkyak nem szeretnek bizonyos kérdéseket előtérbe hozni, de bizonyos kérdések mégis elő-

jönnek, részint maguktól, részint hajuknál fogva előrántva. De ez mindegy. (Végtelen keserűség ömlött el árczán.) A fő az, hogy a fölvetett kérdéssel foglalkozni kell. Az ország összes csataterein hevernek a Csapiczkyak csontjai; nekünk nem volt szükségségünk családi kriptára. Csak a nők részére. (Gúnyosan pislogott az átellenben ülő báró Kramlyra.) Igen, a mi csontjaink a csatatereken hevernek kedvesem, és meg vagyok győződve, minden csont megmozdulna, ha egy Csapiczky nem azt tenné, a mi kötelessége egy Csapiczkynek. Ime, leányom, vegye tőlem jó szívvel *némi tűpénzül* e hatvanezer forintról szóló kötvényt.

A szegény Katicza azt se tudta, mit beszélnek, csak átvette az írást és ott tartotta, morzsolgatta kezében a keszkenővel együtt.

A társaság pedig tombolt, ujjongott.

— Igazi gavallér, — kiáltá Garzó Pál, — az is lesz, míg csak egy foszlány van belőle.

— Úr az úr pokolban is — jegyzé meg Pruszkay György de genere Tass.

Sokan fölugráltak és rohantak gratulálni a vőlegénynek. Magam is megváltoztattam nézetemet a jövőjéről.

— Most már én is azt mondom: le a tollal!

— Ön is azt mondja — mereszté rám a tekintetét bizonytalanul. Úgy rémlett nekem, hogy mondani akar valamit, de aztán mégis leküzdi és csak annyit kérd: Miért mondja?

Csapongva bontja ki szárnyait a jókedv.

— Mert ötvenezer forint még semmi, de száztízezer forint már valami. És végre is kényelmesebb ujságot olvasni, mint írni.

Kőniggrätz apó majd a gyerekekhez rohant nagy lelkendezéssel: »Most már el vagytok látva derekasan, — saperlott, derekasan.» Majd az öreg Csapiczkyt ölelte meg nagy szeretettel: «Lefőztél, kedves bruderkám, átkozottul lefőztél» és ismét hullidogáltak a könyei. Csapiczky fitymálva vonogatta a vállát:

— Majd akkor látnád, Kőniggrätz, ha még megvolnának a Csapiczky-dominiumok. Úgy értem — tette hozzá óvatosan, — ha még mind megvolnának.

Olyanformán jött ki, mintha még vagy öt-hat dominium most is megvolna.

Ezalatt beesteledett. Egyszerre hozták be a gyertyákat nagy ezüst girandolekban és a fekete kávét. Kezdődött az asztalbontás. A menyasszony és vőlegény elhagyta az asztalt, meg a tekintélyesebb hölgyek és urak, de a fiatalság, a jelesebb ivók, lármásan követelték, hogy ők itt ihassák kávéjukat, minthogy a post caffanumnak kell következni, a mikor elhullván a férgese, mint a kalitkából kieresztett madár, csapongva bontja ki szárnyait a jókedv.

Egy rész átalakul kártyakompániákká. Az öregebb hölgyek összeülnek egy-egy szögletbe a kanapéra, a zsölyékbe és pikáns lében tárgyalják a mai nap élményeit. Hallani a suttogásokat:

— Csinos hozományt kapott.

— Halk, elfojtott nevetgélés hasítja szét a szakgatott félszavakat. Aztán megint beszélnek, aztán megint nevetnek.

A háziasszony nincs bent, mert a menyasszonynyal még sok a baj. Az összes málhákat össze kell csomagolni és előre kiküldeni igás kocsin a vasuti állomásra. A menyasszony fölkeresi még egyszer, talán utoljára, szűzi kamrácskáját, leveszi a koszorút fejéről, a hófehér ruhát (melyről annyiszor lesz még szó egy hosszú élet alatt), lekapcsolja nyakáról a smaragdos ékszert, a mit vőlegénye hozott, beteszi gondosan a tokba, aztán kiszemeli toillettjeiből az úti ruhát, a mákszínűt, a *legasszonyosabbat*; ne ösmerjék meg a vasuton, hogy mi járatban van. A kalapok közül szintén a legalkalmasabbat válogatja. «Add ide, mamám, azt a feketét a bogáncscsal.» «Ugyan, ne okoskodj, olyan öreget mutat.» «Épen azért, mamám.»

Míg a menyasszony és a vőlegény átöltöznek, a szolgák kihordják az ebédlő butorzatát, azaz ki kellene hordaniok, de a post caffanum-párt nem engedi. Nekik nem parancsol a gazda; vigye el a házát, ha tudja, de ők itt maradnak és nem engedik a kényelmes helyüket a tánczolóknak.

— Hát semmi; secko jedno — hagyta rá Königgrätz apó. — A korhelyeknek igazuk van, azoknak a Jézus is kitér. Hordjátok ki a társalgószoba butorait; ott lesz a táncz.

Meg is kezdte aztán maga Kőniggrätz apó, öregesen aprózva Szlimóczkynéval, én magam az időközben uti ruhában visszajött menyasszonyt forgattam meg a csárdásban; fáradt volt szegényke a nap izgalmaitól, pihegett. Azonkívül láttam, hogy Endre is előkerült és keresi, hát odavittem hozzá:

— Itt a menyecske; a magáé, átadom.

Endre félrehúzott az ablakmélyedésbe.

— Egy lepecsételt csomagot teszek le a szobájába. Nagy szivességet tesz nekem, ha beviszi Eperjesre és holnap átadja a takarékpénztári igazgatónak, Kubányi Sámuel úrnak és visszakéri a nála lévő térítményemet. Megteszi?

— Természetesen.

— A dolog olyan természetű — jegyzé meg, — hogy csak biztos kezekbe adhatom.

— Nyugodt lehet.

Őrült sebesen rohant az idő. Észre se vettük, mikor csak előtoppant a legérzékenyebb scéna ideje. A nagy kakuk-óra kilenczet kakukolt, a négylovas üveges hintó előállott az udvaron. Ámbár iszen látni nem lehetett, csak hallani, a lovak kapálózását, a hám csörgését; szuroksötétség uralgott künn, hold nem világított, csillagok nem pislákoltak, terhes barna felhők jártak szanaszét, keresztül-kasul az égbolton, mint mikor barna festékek folynak össze.

A kártyaszobában a korhelyek asztalánál mindenütt híre futott:

— Az új pár utazik.

Az egyik imposztor (persze a korhelyek közül) csettentett a nyelvével és elkezdte a torkát gargarizálni a következő kezdetű opera-áriával: «Oh, éj, te megtudod . . .»

Vigyorogtak, nevettek, de azért abba hagyták az ivást, kártyázást, mind betódultak a társalgóba, hogy meglássák még egyszer és elbúcsuzzanak.

Kőniggrätz apó épen akkor adta ki a parancsokat, hogy tekintve a nagy sötétséget, egy lovas ember lámpával a hintó előtt lovagoljon, Krivday (eperjesi professzor, a fizika tanára), a ki az imént húzott be egy nagy «zsinórt» és közlékeny lett, azt fejtegette, hogy a lámpánál, a mit a lovas visz, csak a lovas lova fog látni, de a hintó kocsisa nem, pedig ezen gyakorlati czél elérése kontempláltatik; nézete szerint tehát a lovas lovának a farkára volna kötendő a lámpa.

A körülállók nevettek, de Kőniggrätz apó türtőztette magát és gyöngéden mondá:

— Kivihetetlen lenne, Krivday úr, bizonyára kivihetetlen.

A tanügyi bácsi fölfortyant:

— Önöknek nincsen érzékük a tudomány iránt, uraim. Ki kellene számítaniok a fény erejét, hatását s mindjárt láthatnák, hogy a ló farkán van a lámpásnak a helye.

— Ugyan, ugyan, Krivday úr! De hátha a ló

elkezdi magát legyezgetni a farkával, mi lesz akkor a lámpással?

Krivday megvetőleg morgott valamit a tudomámányok mellőztetéséről az úgynevezett középosztálynál, aztán ő is oda somfordált, a hol legnagyobb volt a tolongás, a hol a menyasszony búcsuzott érzékenyen a mamájától, görcsösen átfogván a nyakát; csókolta, amerre érte: arczát, szemeit, ajakát. Ejnye no. Hol van a vén Sipeky? Most mondaná, hogy nem szeretne anya lenni.

Csak a platinát lehet még jobban nyujtani, mint egy lakodalom leírását. De miután az uj házasok elutaztak, nem érdemes többé.

A mulatság még folyt, az ifjuság tánczolt, a komolyabb elem färblizett, a szolgák folyton hordták a fekete kávékat, likőröket, quarterkákat, éjfél után pedig korhely-levest, piritos kenyeret, limonádét s mindenféle csillapító és stimuláló szereket. A háziasszony a fekete kávé mellé egy ibrik csokoládét is szerviroztatott, mindenkit rábeszélve, hogy egy kanálnyit tegyen a findsájába a kávé közé.

— Majd meglássa, milyen kellemes izt ad neki. Én eleinte nem akartam hinni a Stefinek, ki így itta az anhalti herczegnél. De valóban fölségessé teszi. Ah, a herczegek! Tudják ám ezek, mitől döglik a légy.

Sohase láttam oly elegáns nagylelkű färblit, mint itt. Ugy bántak a pénzzel, mintha mindegyik-

nek egy bankóprése volna otthon. Ha valaki behuzott egy nagy zsinórt, valóságos gyönyörűséggel szemlélték a játékos társai, mintha szivből örülnének a sikerének. «Hurrá, derék egy húzás volt, de nem birtad eléggé kiaknázni a kártyádat, még vissza kellett volna vágnod», csak a ki nyert, söpörte be a bankóit mogorván, kedvetlenül, mintha restelné, hogy a szerencse olyan utálatosan segíti. Néha elfogyott valamelyiknek a pénze s beállt a «hozom, viszem», de milyen előkelő volt e körben «Hozom» ur is. Egyebütt, a játékosok réme, itt azonban «Hozom ur» grand-siegneur volt. Míg ott ültem mellettük, Bogozy bácsinak fogyott ki a pénze, harmincz forinttal volt megterhelve a kasszában, melyet Keviczky huzott be de genere Kund.

Bogozy bácsi kivette a tárczáját.

— Tudsz váltani fráter egy ezrest?

— Dehogy, — felelte Keviczky kelletlenül. — Magunknak is kell az apró pénz.

Senki se tudott váltani egy ezrest, a mi valóságos dühbe hozta Bogozyt.

— Koldus kutyák vagytok, — mormogta, — a szerencséhez kell fordulnom — s addig hozomozott, hogy mire ujra visszatértem az asztalhoz, már egy garmada pénz hevert előtte.

A többi asztaloknál tarok folyt, sokkal kisebb pénzben, mint a färbli. Itt hát szabad volt minden unform, diplomatizálás, ravaszkodás, mert itt nem

a nyereségvágy játszsza a szerepet, hanem a «virtus». A gavallér érzi az ilyen finom distinctiókat. Kifecsegtek mindent, persze in Blumen. A «rövid» a ki kiadott, fejkavarva dohogta: «Melyik vizben fuljak meg?» (Ez annyit jelentett, hogy nincs senglije.) «Vigan dudál a portugál», azt teszi, hogy jó szin van hiva. Ha a «hosszú» partner valamelyik szin kiadásánál azt jegyzi meg: «Csapatosan jár a varju», nyilvánvaló, hogy sokad magával van a kiadott szín. Ha ellenben azt hajtogatja: «Mein Herz was willst du noch mehr?» a bolond kitalálhatja, hogy herzet kell visszahivni. De minthogy ezt a tarokk «tolvajnyelvet» maga a fölvevő is olyan jól érti, mint az ellenséges partnerek, a fecsegés nem képez a kártya-kodexek szerint inkorrektséget, mert egyformán árt és használ mindenkinek. Érdekes megjegyezni való, pszichologiai szempontból, hogy kritikus helyzetekben egyszerre tótra fordítják át a diskurzust, a mi megint nem «dolus», csak a velük született ösztön, mert mind a négyen tudnak tótul.

Folyt hát a táncz, a játék, az ivás egész a kakasok megszólalásáig. Akkor kezdtünk aztán egyszerre haza kászmálódni; ámbár Königgrätz apó és a neje akkor is rimánkodott, hogy ne rontsuk a társaságot.

— De hiszen mindjárt virrad.

— Dehogy, dehogy.

Kőniggrätz apó minden órát megállíttatott, hogy ne konfundálják a vendégeit.

— De hiszen szólnak már a kakasok.

— Nem a reggelt kiáltják azok, bruderkám, de siránkoznak; sok elpusztult itt ma a nemzetségükből.

Mindegy; a tömeges és határozott föllépésnek sikere lett; hajnal előtt végre megpuhult az őrnagy s nagy rimánkodásunkra megadta a placetet az ukázhoz, hogy a kocsisok fogjanak be. Nem szivesen tették, mert mind jól helyben volt hagyva.

Nagy lassan előálltak sorba a pompás sallangos, czifrahámos négyesek. Gyönyörűség volt végig nézni rajtok, amint szerszámozták az udvaron. Futkostak a homályban a lámpások, mint a bolygó tüzek. Egy-egy ló fölnyerített, egy-egy kocsis elkáromkodta magát; nem találta meg vagy a kantárt vagy az ostort.

— Hát engem ki visz el Eperjesre? Mert az én gazdám már messze jár.

— Én, én, én.

Egyszerre hatan is ajánlkoztak. De minthogy a Bogozy fogata állt elő elsőnek, annak a kocsijára vitettem a bőröndömet.

Csak mikor már felültünk, jutott eszembe.

— Ejnye, hiszen te nem mégy Eperjesig.

— De oda megyek.

— Hogy, hogy? Ha jól tudom, tegnap Sóváron túl csatlakoztál hozzánk, valamely közbeneső faluból.

— Az igaz, de mégis Eperjesre megyek; bent kell lennem kilenczre a hivatalban.

— Ugy? Te hivatalnok vagy?

— Sajnos — felelte Bogozy sötéten.

— És hol?

— A törvényszéknél, — mondá kelletlenül.

— A törvényszéki elnök?

Fölkaczagott kedélyesen és hátbaütött.

— Iktató vagyok a telekkönyvnél . . . ha épen tudni akarod.

— Ne bolondozz! Engem föl nem ültetsz. A telekkönyvi iktatók nem járnak négy lovon.

Bogozyt a bor beszédessé tette és őszintévé.

— Adj egy kis tüzet — mondta és rágyujtott egy szivarra.

Csöndes volt az éj és koromsötét; egy csepp szellő se fújt, a gyufa szépen égett, mint a szobában. Balról a lazsányi erdő suhogott szeliden, rejtelmesen, hátunk mögött tíz-tizenkét négyes fogatnak a dübörgése verte föl a mélyen pihenő természetet, hogy szinte vonaglani látszott a lovak dobajától a föld s a szerszámok csörgésétől, a csöngetyük csilingelésétől ébredezett az erdő.

— A négyes fogat! — tért vissza a thémára Bogozy. — No Persze a négyes fogat. Festve van, bruder. Mondhatom neked, hogy csak festve van és csak a lámpáknál látszik. De te még «zöld» vagy atyámfia. Becsületemre, zöld vagy, czimborám. Oh no, majd meglátod a virradatnál, hogy mikép

olvadnak el a négyesek. Hehehe. Mondhatom neked, hogy kapitális gyerek vagy. Mindamellett adj még egy gyufát. Hallottál-e már valamit, amice, a Hatvani professzorról?

— Hogyne!

— Hát azt tudod-e, mikor egy nagy lakomáról hazaszállíttatta a vendégeit, mindeniket pompás csörgős szánon, négy lovason. Reggel aztán otthon találták magukat a küszöb előtt és a nadrágjuk nagyon el volt kopva, mert úgy húzta őket az ördög a lábuknál fogva a kövezeten — már amenynyiben van Debreczenben kövezet . . .

— Erről csakugyan olvastam.

— No hát látod, ilyen ördögünk van nekünk Sárosban és majd nézz meg minket reggel, ha megvirrad. Én különben már a szomszéd faluban kezdek vedleni. Majd meglátod. Hé János, — rázta meg a bakon bóbiskáló inast — messze van még Vándok?

— Egy félóranyira.

— Bolond vagy, itt kell lennie.

— Jól ismerem a falumat, nagyságos uram, meg a vidéket. Vándok még messze van.

— Hát akkor micsoda falu van itt a közelben?

— Nincs itt semmi.

Hatalmas kutyaugatás hangzott föl erre vagy ezer lépés távolról. Nem is egy kutya ugatott, de öt-hat felelgetett egymásnak kisebb-nagyobb distanciákról, ki vékonyabban, ki vastagabban.

János a szemeit dörzsölte.

— Gubó legyek, ha mégis nem itt van a falu — és csodálkozva meresztgette a szemeit a szürkülő éjszakába.

Bogozy vidáman lökött meg oldalba.

— Ezt ugyan bolonddá tettem az ugatással, — sugta (mert hasból tudott ilyen nagy művészettel ugatni), aztán megint vakkantott egyet-kettőt, mindig közelebb-közelebb, de a falu csak mégse akart eljönni, ami még nagyobb ámulatba ejté Jánost, a ki most már egyenesen a kisértetekre fogta rá a szemfényvesztést s vaczogó fogakkal kapaszkodott a bakülés vassorompójába.

Nagysokára mégis megérkeztünk Vándokra; egy ötablakos cserepes ház előtt megállott a kocsi, János inas leugrott a bakról, lekapcsolta az első két lovat és nyugodalmas jó éjszakát kivánván, elvezette a csikorogva nyiladozó kapun.

— Tiszteltetem Weisz urat és köszönöm — kiáltá utána Bogozy, aztán engem figyelmeztetett: — Hát látod-e, mikép kezdődik a vedlés? Az inas és a két ló már elolvadt.

— Ahá, — hebegtem fölrezzenve és a lóléptek irányába tekintve, — de mi az a fehér mellettük?

— Hát az, barátocskám, a János ingben és gatyában, mert az inasi gunyáját levetette, itt hagyta; nem az övé. Itt semmi se nem ugy van, a mint látod.

— Ugy? A ruha a tied.

— Az se nem — dünnyögte, — az is kölcsön van kérve.

Ilyenkor, ha elhagyta magát és nem vigyázott, igen rosszul beszélt magyarul, de ha összeszedte az eszét, alig ejtett jelentékeny hibát. Feje lehanyatlott mellére, ő se volt vasból, egy-egy hortyantás jelezte, hogy egy boldogabb létben kóborog, nyála végig csurgott a szakálán, haja kuszáltan csüngött le homlokára; csak a zökkenéseknél tért vissza az álmok országából Sárosba; fölpislantott, de ismét behunyta a szemeit. A két ló pedig vigan koczogott tovább a poros uton. Most már sűrűn jöttek a falvak, Gortván hallottam a bucsukurjongatásokat, melyek nyilván az öreg Csapiczkynak szóltak, de eszemágában sem volt megállítani a kocsit. Hajnalodott. Mindjobban ki lehetett venni az utat, a mezőket, melyeken csak a kukoriczaszárak és a mákok meredeztek helylyel-helylyel, mintha egy század pangánétos katona állna ott haptákban. Az ég pirkadni kezdett keletről s csípős hajnali szél zörögtette az útszéli fák gallyait; szemlátomást fehéredett a természet, de ez a fehérség rosszabb volt a feketeségnél; köd volt, mely leöntötte a falusi házakat, (mintha tejben legyek uszkálnának), beborította a Simonka hegygerinczét és eltakarta az utánnunk jövőket. Semmit se lehetett látni, csak a kocsist, a hortyogó telekkönyvi iktatót és a lovak hátulsó lapoczkáját.

A Sóvárra vezető keskeny úton valami bolondos

— *Én Kohn vagyok.*

utbahajló gally megcsapta a Bogozy arczát; fölserkent.

— Miféle szemtelenség ez! Ejnye!

Kitörülte széméből az álmot és szétnézett. Most már egészen világos volt, a köd is foszladozott, Eperjes tornyait látni lehetett.

— Mi az ördög! Hát már itt vagyunk? Bastranczia! Jól mennek ezek a lovacskák. Hanem itt jó lesz megállni, várjuk be a korcsmánál a többieket. Egy kis törkölypálinka valóságos balzsam lesz most. Hé, Pali, megállasz a korcsmánál!

A sóvári korcsma, melyet egy lefityegő borókaág ékesített, még zárva volt.

— Ugorj le, Pali és rugd be az ajtót.

Pali kocsis leugrott s elkezdett dörömbözni, mire nagynehezen kinyilott az ajtó és előcsoszogott papucsban, pongyolában egy nagy szakálu zsidó. Megpillantván az urias phaetont, levett sapkával közeledett és bemutatta magát:

— Én Kohn vagyok.

— Én nem vagyok — viszonozta Bogozy a bemutatást arisztokratikus gőggel. — Hozzon egy meszely törkölypálinkát.

Nemsokára csakugyan kibontakoztak az utánunk jövők. De szent ég! Hová lettek a fényes, nyalka equipázsok? Csak vagy négy kocsi jött, de mind kétlovas s azokon hatan-heten ültek, összegyömöszölve, mint az arató tótok. A hetyke, ragyogó nevü urak, a Keviczkyek, Pruszkayak, Nedeczkyek,

Niczkyek, a kik mind külön fogatokon mentek tegnap s úgy indultak vissza ma. Hát csakugyan valami gonosz dzsin nyelte el a prüszkülő, tüzes lovaikat, tarsolyos, czifra huszárjaikat útközben, mint a hogy Bogozy mesélte. A kocsik mellett Domoróczy Pista lovagolt, hanyagul eleresztve a Blackstone kantárját. Maga a hirhedt Blackstone se látszott nekem most a Metternich istállójából valónak (tegnap a fölcsigázott illuzió szemüvegén át nézegettem). A feje se szép, fűzött lábszára van, a bokája nem elég széles, a csűdje nagyon meredek: szóval, közönséges olcsó ló.

Az utolsó kocsiban ültek a legtöbben. Jézus Mária, kik lehetnek? Nini, a cigányok, az eperjesi banda, hátul a cimbalom odakötözve a saraglyához, elől a brugó, mint egy nagy kürtő.

A korcsma előtt szivélyes volt a találkozás.

— Jó reggelt, fiuk, jó reggelt! A gavallérok leugráltak, üde mosolylyal, kifogyhatatlan kedélylyel, csillogó lélekkel, de az orczáik, ruháik gyüröttek voltak, az inggallérok piszkosak. Nem tették rám többé azt a végtelenül előkelő benyomást, a mit tegnap.

— Hollá, korcsmáros, törkölypálinkát! (Hm tegnap még a Prunelle Naltet se volt nekik elég jó.)

Jöttek az üvegek sorba. Kohn nem győzte hordani: Kohnné is kibujt a vaczkából és segédkezett. Domoróczy nagy kedvre szottyant:

— Hej, more, elő azokat a szerszámokat! Hamar valami szomorú nótát! A legszomorúbbat.

Egy pillanat nem sok és kézben volt hegedű, brács, fuvola, minden. Babaj, a primás, ravaszul mosolygott, aztán ránántotta a Gott erhaltet (miszerint ez volna a legszomorúbb nóta).

Az urak kaczagtak a Babaj tréfáján, szinte a hasukat fogták, de a lovaikra nagy hatással volt; egyszerre csak elkezdték ütemre mozgatni a nyakukat és a lábaikat, a Domoróczy paripája pedig neki iramodott ezekre a hangokra az exercirozásnak, megszegte a nyakát a szügyibe és olyan szabályos pirouetteket vágott ki, hogy egy generális is megbámulhatta volna.

— Mi lelte ezeket? — kérdém csodálkozva.

Bogozy a fülembe súgta:

— Hát nem látod? Csupa honvédlovak; az aerariumtól kikölcsönözve.

Nagy hályogot rántott le a szememről; egyszerre megteltem mindenféle gyanuval s a mint ujra fölcziheló̋dtünk a kocsikra, az Eperjesig tartó rövid uton keresztkérdésekbe fogtam Bogozy uramat.

— Hát ezek az urak hova mennek? Hiszen ezek urak mind a falukról jöttek tegnap.

— Mert még tegnapelőtt oda mentek ki, összekészülődni a lagzihoz, de voltaképen egyszersmind eperjesi hivatalnokok.

— A Pruszkayak is?

— Azok a kataszternél vannak.

— Lehetetlen! — És Domoróczy?

— Ő irnok a megyénél.

— Hát Keviczky?

— Ellenőr az adóhivatalnál.

— Szünj meg, öreg, örültté teszel.

Bogozy a vállát vonogatta és a szemem közé fújta a szivarfüstöt.

— Hát azok a négyesek, — kiáltám, — az a pompa, a fény, a ragyogás, a havanna-szivarok és minden, minden?

— Füst és pára. A négyesek ki voltak kölcsönözve. Innen a szerszám, onnan az első két ló, amonnan a hátulsó két ló, egy negyedik helyről a tilbury vagy a sandlaufer.

— De hisz ez valóságos csalás!

— Paperlapap! — vágott közbe Bogozy hevesen. — Ugyan kit csalnának meg? Hiszen mindenki tudja a másikról, hogy nincs négy lova. E jó fiuk mindössze a formákat tartják meg velem együtt . . . a szép ősi formákat. Hisz ez olyan kedves. Mi rosszat lelhetsz ebben?

— Csak nem akarod azt mondani, hogy az őrnagy ötvenezer forintja . . .

— Nos igen, az is csak egy forma.

— Mit? A kötelezvény . . .

— Nem ér öt garast. Kőniggrätznek egyebe sincs e kerek földön, csak a kis nyugdija. Elég czímeres szamár volt, hogy nem valami okosabbat kért a királytól, mint a kamarásságot; megkapta

volna. De hát a szegény ördög olyan hiu, mint egy vén hofdáma . . .

Izzadság csurgott a homlokomról, szemeim tágra dagadtak a csodálkozástól.

— No ez szép egy historia. De az öreg Csapiczky kötelezvényével csak nem úgy van?

— Oh jaj, — nevetett Bogozy, olyan jóizüen, mint egy zuhatag, — még ugyabban! Csapiczkynak idáig ér az adóssága.

És mutató ujjával az ádámcsutkáját birizgálta.

— De így lefőzni szegény új házasokat! — tünődtem, ujra és ujra visszatérve e csodálatos szemfényvesztéshez és végig gondolva az eseményeket.

— Ostobaság! Az uj házasok igen jól tudták, hogy azok a kötelezvények nem érnek egy hajítófát sem, de nekik is tetszett, őket is gyönyörködtette a forma előkelősége.

— És a vendégek?

— No, azok is mind tudták.

— És mégis ujjongtak, lelkesedtek.

— Természetesen. Mert mi sárosiak nem érünk rá a szegénységünkre gondolni, a helyett örökké abból tartunk főpróbákat, hogyan csinálnánk, ha gazdagok lennénk. És ha siketül az előadás, örülünk neki, tapsolunk magunknak s ha látjuk, hogy valóságnak tartja az idegen, *tudjuk abból, hogy hiba nélkül játszottunk.*

— Megállj csak, — kiáltám, a kezét megra-

gadva — e szerint a Párisból jött ferslagban . . . nem a Chatelot ruhái voltak . . .

— Dehogy. Nincs is ott Chatelot nevű szabó. Egy jó ötletke az egész. Mindössze annyi igaz, hogy az a ferslag valóságosan egy ferslag volt. De végre is — szólt és most egyszerre váratlanul kevélyen fölemelte a fejét — ez itt szokás minálunk és a szokások mindenesetre tiszteletreméltók, édes bruderkám. A mi pedig a dolog érdemét illeti, hát ha nem is egyiké, másiké vagy azé, a kinél látod, de okvetlenül valakié; a fény; a pompa, a ragyogás, az elevenség, a finomság, fesztelenség és kedélyesség, ez uri allure-ök, a lovak, az ezüstnemű, a griffek, a tónus nemessége a mienk mindnyájunké. Csak szét van osztva és ha azt bizonyos alkalmakkor mesterségesen egy rakásra hordjuk, kinek mi köze hozzá? Igaz-e vagy nem? De már itt vagyunk. Hová parancsolád, hogy letegyelek?

*

A tegnapi vendéglőbe szálltam be s mielőtt délben hazautaztam volna, délelőtt fölkerestem Kubányi Sámuel igazgató urat a takarékpénztár helyiségeiben, hogy átadjam neki az Endre által rám bizott csomagot.

Apró pupos emberke volt, nyájasan mosolygott, mikor bemutattam magamat. Hogy megkináljon, kivette szivartárczáját a zsebéből, melyen egy

méh, a takarékosság szimboluma, volt emailokkal kirakva. Olyan furcsa volt a sok czimeres tárcza után, melyeken griffek, sasok, zergék és oroszlánok ágaskodnak, ez a méh . . . Egy méh? Sárosban? Mit szemtelenkédik itt egy méh?

Átadtam a csomagot, mondván, hogy ifjabb Czapiczky úr küldi.

Átvette, lefejtette róla a papirt; egy ékszertok volt! fölnyitván, futólag belepillantott.

— A smaragd ékszer — s a kezeit dörzsölte. — A smaragd ékszer — ismétlé és átadta egy hivatalnoknak, a ki a sorompókon belül ült.

Én a térítvényt kértem vissza.

— Igen, igen, igen, — szólt éneklő hangon. — Keresse meg a térítvényt domine Brányik, az ékszert pedig csak hagyja künn . . . mert délután megint elviszik. (Ujra a kezeit dörzsölte és józiüen szippantott egy szintén méhvel diszített burnótszelenczéből.) Egy Vinkóczy kisasszony esküszik holnap Lásztován.

TARTALOM.

KÉPJEGYZÉK.

